

NILF-rapport 2002–9

Reindrift
– nye virkemidler, økt verdiskaping

Viil Søyland
Leif Forsell
Johanne Kjuus

Tittel	Reindrift – nye virkemidler, økt verdiskaping
Forfattere	Viil Søyland, Leif Forsell, Johanne Kjuus
Prosjekt	Virkemidler i reindriftspolitikken – hovedprosjekt (A876)
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2002
Antall sider	91
ISBN	82-7077-492-8
ISSN	0805-7028
Emneord	reindrift, reindrifftsavtalen, reindriftspolitik, virkemidler, tilskudd til driftsenheter og tamreinlag, produksjonspremie, verdiskaping, reindrifftsfradrag

---

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskingene i jord- og skogbruk.
- Gir ut rapporter fra forskning og utredning. Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres over Landbruksdepartementets budsjett, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontor i Bergen, Trondheim og Bodø.

Forord

NILF fikk våren 2002 i oppdrag av partene i Reindrifftsoppgjøret å gjennomgå ordningene med tilskudd til driftsenheter og tamreinlag. Gjennomgangen skulle ta sikte på å foreslå omlegginger som gjør at ordningene i større grad stimulerer til en reindrift som har markedsrettet produksjon og verdiskaping som mål. Mandatet for prosjektet ble utarbeidet av partene i Reindrifftsoppgjøret. På bakgrunn av dette mandatet ble det gjennomført et forprosjekt, som ble overlevert avtalepartene 25. mai 2002. Avtalepartene ble ved forskriftsmøte 17. og 18. juni 2002 enige om at NILFs forprosjekt skulle følges opp gjennom et hovedprosjekt. I mandatet til hovedprosjektet er det pekt spesielt på at NILF skal utrede en ordning med produksjonspremie.

I henhold til mandatet ble det arrangert et internseminar med avtalepartene og utvalgte ressurspersoner. Seminaret ble holdt i Alta 6. september 2002. Vi ønsker å takke deltakerne på seminaret for lærerike og nyttige innspill.

Det ble også opprettet en referansegruppe, oppnevnt av avtalepartene. Referansegruppa har bestått av Elle Merete Omma (Norske Reindrifftsamers Landsforbund), Anne Cathrine Rørholt (Norske Reindrifftsamers Landsforbund), Hans Roar Christiansen (Reindrifftsforvaltningen) og Morten Floor (Landbruksdepartementet). Vi ønsker å takke referansegruppa for konstruktive møter. Vi ønsker også å takke Reindrifftsforvaltningen i Alta som har gitt oss tilgang til nødvendige data, og ellers bidratt med nyttige innspill.

NILF har hatt det faglige ansvaret for arbeidet og NILF står også selv faglig ansvarlig for innholdet i denne rapporten. Viil Søyland har vært prosjektleder og har skrevet rapporten i samarbeid med Johanne Kjuus og undertegnede. Siri Fauske har ferdigstilt rapporten for trykking.

Leif Forsell

Oslo, november 2002

Innhold

	Side
1 INNLEDNING	1
1.1 Mandat for prosjektet	1
1.2 Rapportens struktur	2
2 BAKGRUNN	3
2.1 Målene i reindriftspolitikken	3
2.2 Overordnede politiske føringer	4
2.3 Offentlig forvaltning	5
2.4 Virkemidler	6
2.4.1 Lovbaserte virkemidler	6
2.4.2 Reindrifftsavtalen og de økonomiske virkemidlene	7
2.4.3 Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag	8
2.4.4 Andre tilskuddsordninger	11
2.5 Næringsoppgaven i reindriften	12
2.6 Om reindriften i Norge	13
2.6.1 Samisk reindrift	13
2.6.2 Tamreinlag	15
2.6.3 Økologiske forhold	16
2.7 Handel med reinkjøtt	18
2.8 Utviklingstrekk og utfordringer i norsk reindrift	19
2.8.1 Innledning	19
2.8.2 Datagrunnlag	19
2.8.3 Reintall og ressursgrunnlag	20
2.8.4 Struktur	22
2.8.5 Produksjon	24
2.8.6 Omsetning og forbruk	26
2.8.7 Priser og prisutvikling	27
2.8.8 Kostnader, arbeidsforbruk og produktivitet	29
2.8.9 Inntekter og inntektsutvikling	30
2.8.10 Familiens inntekter	31
2.8.11 Oppsummering	32
3 REINDRIFT I SVERIGE OG FINLAND	35
3.1 Reindrift i Sverige	35
3.1.1 Om svensk reindrift	35
3.1.2 Forvaltningen	37
3.1.3 Tilskudd og erstatningsordninger	38
3.1.4 Fremtidig forvaltning av reindriftnæringen	41
3.2 Reindrift i Finland	42
3.2.1 Om finsk reindrift	42

	Side
3.2.2 Forvaltningen.....	44
3.2.3 Tilskudd og erstatningsordninger.....	44
4 FORSLAG TIL NYTT VIRKEMIDDELSYSTEM.....	47
4.1 Innledning.....	47
4.2 Reindriftsfradrag.....	48
4.3 Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag.....	50
4.4 Produksjonspremie.....	51
4.4.1 Innledning.....	51
4.4.2 Forslag.....	51
4.4.3 Beregningsgrunnlag.....	59
4.5 Driftstilskudd.....	62
4.6 Kalveslaktetilskudd.....	66
4.7 Tidligslaktetilskudd.....	67
4.8 Oppsummering av forslag.....	68
4.9 Om fordelingsvirkninger.....	71
4.10 Administrasjon av ordningene.....	73
5 SAMMENFATNING OG ANALYSE.....	75
5.1 Sammenfatning.....	75
5.1.1 Bakgrunn.....	75
5.1.2 Forslag.....	78
5.2 Analyse av enkelte problemstillinger.....	82
5.2.1 Tidshorisont og prøveordning.....	82
5.2.2 Driftsenhetens plass.....	83
5.2.3 Tilskuddstilpasning.....	83
5.2.4 Hva slags tilskudd er mest/minst reintallsdrivende?.....	84
5.2.5 Forutsigbarhet i tilskuddssystemet.....	86
5.2.6 Reintallstilpasning: økonomiske eller juridiske virkemidler.....	86
5.3 Oppsummering.....	86
LITTERATUR.....	89

1 Innledning

I dette kapitlet gjøres det rede for mandatet til prosjektet samt at det gis en oversikt over rapportens struktur.

1.1 Mandat for prosjektet

Partene ble i reindrifftsoppgjøret i 2002 enige om at tilskuddene over reindrifftsavtalen rettet mot driftsenheter og tamreinlag skulle gjennomgås, og at de bør utformes på en måte som i størst mulig grad stimulerer til reell markedsrettet produksjon og verdiskaping.

I Sluttprotokoll fra reindrifftsforhandlingene i 2002 heter det at «*Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (NILF) har fått som oppdrag å gjennomgå ordningene med tilskudd til driftsenheter og tamreinlag. Gjennomgangen skal ta sikte på å foreslå omlegginger som gjøre at ordningene i større grad stimulerer til en reindrift som har markedsrettet produksjon og verdiskaping som mål, samtidig som grunnleggende krav til forsvarlig inntektsfordeling ivaretas. Videre skal NILF gjennomgå forhold omkring refusjon av bensinavgift og fritak./ refusjon av toll og engagsavgift på snøscooter, herunder hvor stor andel refusjonen utgjør av reindrifftsavtalens ramme, forslag til refusjonens størrelse og hvordan denne skal administreres i framtiden. Utredningen kan også vurdere behovet for virkemidler utenom eksisterende ordninger for å ivareta disse målene. NILFs arbeid skal skje i nært samarbeid med Reindrifftsforvaltningen som forutsetter å stille det aktuelle grunnlagsmaterialet for utredningen til disposisjon og bidra med beregninger. NILF skal arbeide i nær kontakt med avtalepartene for drøftinger og innspill.*» (Landbruksdepartementet 2002a).

Det ble, på bakgrunn av dette mandatet, gjennomført et forprosjekt, som resulterte i et notat som ble overlevert avtalepartene 25. mai 2002 (Søyland 2002). Avtalepartene ble ved forskriftsmøtet 17. og 18. juni 2002 (Landbruksdepartementet

2002b) videre enige om at NILFs forprosjekt skulle følges opp gjennom et hovedprosjekt.

Avtalepartene ble enige om følgende oppfølging:

- 1. Partene er enige om å gå videre med et hovedprosjekt med sikte på å få fram forslag som kan realitetbehandles ved reindriftsforhandlingene 2003, jf. sluttprotokoll fra de siste reindriftsforhandlingene.*
- 2. Prosjektet skal utrede en ordning med produksjonspremie basert på oppgaver fra næringsoppgaver, jf. avsnitt 3.3 i forprosjektrapporten. Herunder må det bl.a. avklares hvilke inntekter som skal inngå i grunnlaget for produksjonspremien, samt kriterier for hvem som skal være berettiget til produksjonspremie.*
- 3. NILF får det faglige ansvaret for gjennomføring av prosjektet. Avtalepartene oppnevner en referansegruppe med 4 medlemmer. Det arrangeres et internseminar med avtalepartene og utvalgte ressurspersoner. Det forutsettes at seminaret avholdes i en tidlig fase i arbeidet.*
- 4. NILF utarbeider nærmere opplegg for hovedprosjektet og søker RUF om midler til gjennomføring. Prosjektet forutsettes avsluttet med rapport innen 1. november 2002.*
- 5. Landbruksdepartementet vil følge opp overfor Finansdepartementet vedrørende forslag om å innføre et skattefradrag i næringsinntekt for reindriften på lik linje med tilsvarende ordning i jordbruket og avgiftssystemet i næringen, jf. for øvrig St.meld. nr. 33 (2001–2002) (Kommunal- og regionaldepartementet 2002).*

I henhold til mandatet ble det avholdt et internseminar med avtalepartene og utvalgte ressurspersoner. Seminaret ble arrangert i samarbeid med Reindriftsforvaltningen 6. september 2002, i Alta. Det ble også oppnevnt en referansegruppe med 4 medlemmer, og det er i løpet av høsten blitt arrangert to møter hvor referansegruppa har kommet med innspill og kommentarer i forbindelse med prosjektet.

Hoveddelen av arbeidet i hovedprosjektet har vært å utrede ordningen med produksjonspremie, hvor utformingen av tilskuddet er konkretisert og presisert. NILF har videre arbeidet med de øvrige tilskuddsordningene til driftsenheter og tamreinlag, samt sett nærmere på forhold i reindriften i Sverige og Finland. I tillegg har NILF sett på hvordan de ulike tilskuddsordningene kan administreres og vurdert fordelingseffektene av forslaget til endringer i virkemiddelsystemet.

1.2 Rapportens struktur

Rapporten består i alt av fem kapitler. Kapittel en og to omhandler rammebetingelsene for prosjektet, dvs. prosjektets mandat og nødvendig bakgrunnsmateriale, som målene i reindriftspolitikken, eksisterende virkemidler, reindriftsavtalesystemet, reindriftnæringen i Norge, og utviklingstrekk og utfordringer i norsk reindrift. I kapittel tre ses det nærmere på forhold i reindriften i Sverige og Finland. I kapittel fire presenteres forslag til nytt virkemiddelsystem. I kapittel fem analyseres et utvalg problemstillinger som har vært sentrale i arbeidet med rapporten, i tillegg til at det gis en sammenfatning av rapportens kapitler 1–4.

2 Bakgrunn

I dette kapitlet behandles ulike tema som har vært sentrale for arbeidet og som er viktige for forståelsen av problemstillingen som tas opp i resten av rapporten. Først tar vi for oss målene i reindriftspolitikken, før vi kommer inn på de ulike virkemidlene, både juridiske og økonomiske. Ordningene under tilskudd til driftsenheter og tamreinlag behandles spesielt. Vi ser videre på hovedtrekkene i den norske reindriften, både i den samiske og i tamreinlagene. Til slutt omhandles utviklingstrekk og utfordringer i norsk reindrift.

2.1 Malene i reindriftspolitikken

Målene i reindriftspolitikken er skissert i St.meld. nr. 28 (1991–92) «En bærekraftig reindrift¹» og i Stortingets behandling av denne, Innst. S. nr. 167 (1991–92)².

Flertallet i landbrukskomiteen ser det som naturlig at reindriftspolitikken settes i en generell samepolitisk og samfunnspolitisk ramme. Videre heter det at reindriftspolitikken fører med seg kulturelle, økonomiske og praktiske konsekvenser for den samiske befolkningen, i alle deler av landet.

I innstillingen pekes det spesielt på at målet om en bærekraftig reindrift oppnås gjennom følgende punkter/mål:

- Økologisk bærekraft
- Økonomisk bærekraft
- Kulturell bærekraft.

---

¹ Landbruksdepartementet (1992).

² Stortinget (1992).

I meldingen pekes det på at disse målene er avhengige av hverandre og må ses i sammenheng. Økologisk bærekraft er knyttet til en bærekraftig utnyttelse av beiteressursene, noe som betinger et balansert beiteuttak, samt driftsmønster og driftsmetoder som er tilpasset naturgrunnlaget. Når det gjelder økonomi mener flertallet i komiteen at en må sikre en forsvarlig inntekts- og velferdsutvikling for utøverne. Produksjonen må videre ha en kvalitet som oppfyller de krav markedet stiller. Økonomisk bærekraft forutsetter, ifølge meldingen, videre at det stilles krav til produktivitet, inntjeningsevne, kostnadseffektivitet, inntektsnivå og inntektsfordeling. I tillegg stiller det krav til at det er et rimelig forhold mellom næringens ressursgrunnlag og det antall mennesker som kan finne inntekts- og sysselsettingsmuligheter i næringen, med de inntekts- og markedsmuligheter som er til stede. Videre pekes det på at en bedre utnytting av verdiskapingspotensialet er sentralt og at produksjonen må ha en kvalitet som er tilpasset markedsmulighetene.

Reindriften er av avgjørende betydning for bevaring og utvikling av samisk bosetting, kultur og språk. Her slutter Stortinget seg til at kulturell bærekraft innebærer at man må sikre stabil sysselsetting og inntekt i næringen. Forholdet gjelder spesielt i de sør-samiske områdene med en spredt og tallmessig liten samisk befolkning.

2.2 Overordnede politiske føringer

Regjeringens føringer for reindriftspolitikken finnes i Semerklæringen av 8. oktober 2001³, St.prp. nr. 58 (2001–2002) «Om reindriftsavtalen 2002–2003,...»⁴ og St.meld. nr. 33 (2001–2002) «Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000–2001) Om Samepolitikken»⁵.

I disse dokumentene heter det at man i regjeringens næringspolitikk generelt og reindriftspolitikken spesielt, legger opp til å komme med tiltak som vil gi gode og forutsigbare rammevilkår for alle næringsutøvere. Eksempel på tiltak er lavere skatter, forenkling av rapporteringsrutiner, fokusering på produktutvikling og kompetanseheving. Videre skal fokus være rettet mot markedet, dvs. at man bør forvente en generell innstramning når det gjelder støtte til drift, og at det legges mer vekt på støtte til innovasjon, kompetanseheving, produktutvikling, investering og markedsføring.

Når det gjelder reindriftspolitikken spesielt, vil regjeringen som følge av dette arbeide for å forenkle dagens virkemiddelsystem, stimulere til reell markedrettet produksjon og verdiskaping, stimulere til bruk av biprodukter fra reinslakting, sikre trygg mat og dyrevelferd og vurdere skatte- og avgiftsregimet for reindriftsnæringen.

---

³ Semerklæringen utgjør den politiske plattformen for samarbeidsregjeringen utgått av Høyre, Kristelig folkeparti og Venstre, og gjelder i stortingsperioden 2001–2005 (Høyre 2002).

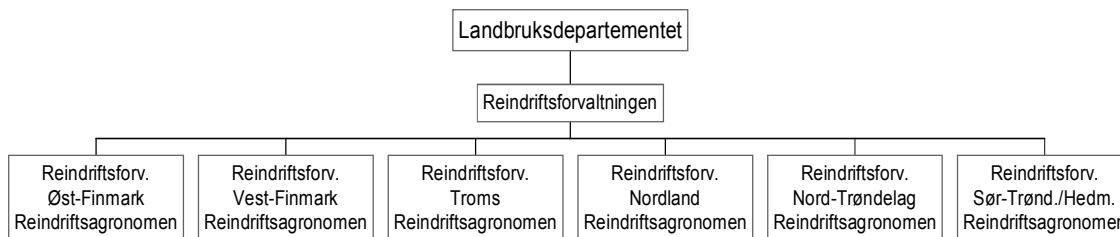
⁴ Landbruksdepartementet (2002a).

⁵ Kommunal- og regionaldepartementet (2002).

2.3 Offentlig forvaltning

Det er *Landbruksdepartementet* som har det overordnede forvaltningsansvaret for reindriftsnæringen i Norge. Departementet har ansvar for at Stortingets retningslinjer og regjeringens politiske føringer for reindriftspolitikken blir fulgt opp, og departementet har på vegne av staten ansvaret for de årlige forhandlingene om reindrifftsavtalen.

Reindrifftsforvaltningen er statens spesifikke forvaltningsorgan i saker som angår reindrift. Reindrifftsforvaltningen har sitt hovedkontor i Alta, og er under ledelse av reindriftssjefen. Reindrifftsforvaltningens hovedoppgaver er arealforvaltning, ressursovervåking, forvaltning av virkemiddelordninger og forskrifter, vedlikehold av grensegjerder samt veiledning og informasjon til reindrifftsutøverne. Reindrifftsforvaltningen har også ansvar for kontakt med kommuner og andre forvaltningsorganer i saker som angår reindriften. Ansvarsfordelingen mellom Reindrifftsforvaltningen og de øvrige styringsorganene i reindriften er gitt i reindrifftsloven. Andre viktige deler av Reindrifftsforvaltningens oppgaver er knyttet til reindrifftsavtalen, der de bl.a. er sekretariat for Økonomisk utvalg, som utarbeider grunnlagsmateriale for Reindrifftsforhandlingene. En av Reindrifftsforvaltningens viktigste oppgaver er å fungere som sekretariat for Reindrifftsstyret og områdestyrene. Reindrifftsforvaltningen er saksutreder for Reindrifftsstyret, mens Reindrifftsforvaltningens seks lokalkontorer er saksutreder for områdestyrene (Reindrifftsforvaltningen 2002a). Figuren nedenfor viser en oversikt over den statlige forvaltningen av reindriftsnæringen.

Figur 2.1. Oversikt over forvaltningsorganene

Sametinget som forvaltningsorgan har ansvaret for tilskuddsordninger som er rettet mot den samiske befolkning, blant annet Samisk kulturfond og Samisk utviklingsfond. Indirekte gir Sametinget tilskudd til reindriftsnæringen gjennom driftstilskudd for næringskombinasjoner⁶, etablererstipend til næringskombinasjoner, driftstøtte til duodjiorganisasjoner og tilskudd til Interreg II prosjekter.

⁶ Sametinget vedtok 18. september 2002 å avvikle denne tilskuddsordningen. Sametinget begrunnet dette med at duodji i stadig større grad frikobles fra reindriften i tillegg til at det mangler dokumentasjonssystemer for salg av duodjiprodukter (Sametinget 2002).

2.4 Virkemidler

2.4.1 Lovbaserte virkemidler

Reindriftnæringen reguleres av lov av 9. juni 1978 nr. 49 om reindrift (Reindriftsloven) (Landbruksdepartementet 1978). Ved siden av reindriftsloven er reindrift som samisk særrett forankret i Grunnlovens § 110a, der det heter:

«Det påligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.»

I tillegg har Norge gjennom ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolknings rettigheter og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter forpliktet seg til å verne det materielle grunnlaget for samisk kultur og gi den aktiv støtte og utviklingsmuligheter.

Reindriftsloven

Reindriftsloven av 1978 gir rammer for de juridiske virkemidlene knyttet til reindrift i Norge. Formålet med loven, som er formulert i § 1, er å legge forholdene til rette for en økologisk bærekraftig utnyttning av beiteressursene, til gagn for reindriftsutøverne og samfunnet for øvrig. Videre pekes det på at næringen bør gi grunnlag for trygge økonomiske og sosiale kår for dem som har reindrift som yrke, samtidig som deres rettigheter sikres. Reindriften skal bevares som et viktig grunnlag for samisk kultur, i samsvar med Grunnloven § 110 og folkerettslige regler om urbefolkninger og minoriteter. Innenfor disse formålene skal loven fastsette rammer for reindriftsutøvernes rettigheter og plikter, regulere forhold til andre næringer og samfunnsinteresser, så langt det er nødvendig regulere det innbyrdes forholdet mellom reindriftsutøvere og skape grunnlag for en hensiktsmessig organisering og administrasjon.

Reindriftsloven regulerer bl.a. hvem som har rett til å drive reindrift, som forhold knyttet til rett til å inneha reinmerke og/eller driftsenhet. Dette er sentrale tema for arbeidet med denne rapporten, og vi vil derfor gå nærmere inn på dette.

I henhold til reindriftslovens § 3 har den som ikke selv hadde reindrift som hovednæring i reinbeitedistrikt ved lovens ikrafttredelse (1978) ikke rett til å inneha reinmerke eller driftsenhet, med mindre noen av foreldrene eller besteforeldrene har hatt reindrift som hovednæring.

For å begynne med reindrift som selvstendig næringsdrivende i et reinområde kreves det samtykke fra områdestyret gjennom registrering av driftsenhet. Dette gjelder ikke når driftsenhetene udelt går over til ektefelle eller til noen som i rett opp- eller nedstigende linje eller i første sidelinje til og med barn av søsken er beslektet med eieren eller eierens ektefelle. Videre kan ingen enkeltperson eie rein i mer enn en driftsenhet (reindriftslovens § 4).

Når det gjelder registrering av reinmerke (§ 17), kan alle næringsdrivende i reindriftnæringen kreve å få registrert ett reinmerke. Ektefeller som driver reindrift i fellesskap, kan kreve å registrere ett reinmerke hver for seg og ett merke til hvert

barn. Det er videre et vilkår for å få registrert, inneha og bruke reinmerke at søkerens rein inngår i godkjent driftsenhet som enten er registrert i vedkommendes navn, eller annen person som nevnt i § 3 eller § 4.

Innehaveren av en driftsenhet skal ifølge reindrifftslovens § 20 om reineiers driveplikt, ha reindrift som yrke og hovedvirksomhet. I tilfeller hvor innehaver av driftsenhet går over i annet yrke eller annen hovedvirksomhet, eller utøver reindrift i annet reinbeitedistrikt eller utlandet, kan vedkommende ivareta driveplikten for en periode av inntil 2 år ved å tilsette en reindrifftskyndig fullmektig til å forestå driften på forsvarlig måte. Innen utløpet av 2 år må innehaver enten selv overta driftsenheten igjen eller overføre den til noen som fyller vilkårene i loven.

Det å ha rett til å utøve reindrift i et reinbeiteområde er en bruksrett som uten hensyn til hvem som eier grunnen, omfatter rett til opphold og flytting med rein, rett til beite for rein, rett til anbringelse av anlegg som trengs til reindrift, rett til brensel og trevirke og rett til jakt, fangst og fiske.

Ved en revisjon av reindrifftsloven i 1996 ble det av Stortinget vedtatt endringer som blant annet gjorde det mulig å knytte økonomiske og lovbaserte virkemidler sammen i et mer helhetlig virkemiddelsystem for å tilpasse beitetrykket og samtidig redusere miljøproblemene knyttet til beiting (Økonomisk utvalg 2001). Ved denne behandlingen ble imidlertid bestemmelsene som omhandler styring og forvaltning av reindrifften samt regulering av interne forhold i næringen, viet lite oppmerksomhet. På bakgrunn av dette ble det 5. november 1998 nedsatt et reindrifftslovutvalg. Utvalget hadde som mandat å gå i gjennom reindrifftsloven med sikte på endringer i de bestemmelser som gjelder styring og forvaltning av reindrifften og de interne forhold i reindrifften, herunder den enkelte reineiers rettsstilling. Utvalget overleverte sin innstilling, NOU 2001:35 «Forslag til endringer i reindrifftsloven», til Landbruksministeren 15. mars 2001 (Landbruksdepartementet 2001). Innstillingen ble etter dette sendt på en bred høring, med frist 15. august 2002. Denne høringsfristen er nå utsatt, og saken er derfor foreløpig ikke behandlet videre.

2.4.2 Reindrifftsavtalen og de økonomiske virkemidlene

Hovedavtalen og reindrifftsforhandlingene

Nåværende hovedavtale for reindrift, som ble godkjent av Stortinget 26. februar 1993, regulerer forhandlingene mellom Staten og Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL). Reindrifftsavtalen er ved siden av reindrifftsloven det viktigste operative redskapet for å følge opp målene og retningslinjene i reindrifftspolitikken. I forhandlingene, mellom NRL og Staten ved Landbruksdepartementet, drøftes de sentrale økonomiske spørsmål som knytter seg til utviklingen i reindrifften (Landbruksdepartementet 2002a).

I avtalen heter det at partene skal føre forhandlinger om en løpende reindrifftsavtale med tiltak som tar sikte på en utvikling av reindriffts-næringen i samsvar med de til enhver tid vedtatte politiske mål og retningslinjer for reindriffts-politikken. Tiltakene skal omfatte økonomiske virkemidler, men partene skal også kunne kreve forhandlinger om faglige, sosiale, organisasjonsmessige og andre spørsmål av betyd-

ning for en utvikling av næringen mot de mål som er fastsatt for reindriftpolitikken.

Reindriftsforhandlingene gjennomføres hvert år, og perioden for reindriftsavtalen starter 1. juli. Forhandlingene skal ta utgangspunkt i en felles forståelse av næringens økonomiske situasjon. Til å forstå denne beskrivelsen oppnevnes det et Økonomisk utvalg for reindriften, som hvert år utarbeider totalregnskapet for reindriften.

Spesielt reintallstilpasningen i Finnmark, men også reintalls- og inntektsfordeling, har stått sentralt når man har drøftet innretning av de økonomiske virkemidlene over reindriftsavtalene på 1990-tallet. De økonomiske virkemidlene har imidlertid ikke hatt ønsket effekt på reintallstilpasningen fordi dette er frivillige ordninger som den enkelte reindriftsutøver, ut i fra sine vurderinger og forutsetninger, velger om han vil forholde seg til eller ikke. Omleggingen av de økonomiske virkemidlene er gjort med sikte på beite- og reintallsproblematikken, ved virkemidler som tilskuddet til utslaktning og kalveslaktetilskudd. Man har imidlertid sett at denne problematikken ikke kan løses ved hjelp av økonomiske virkemidler alene. Partene i reindriftsoppgjøret forsøkte i årene 1999–2001 heller å arbeide for en bedre samordning av de økonomiske og de lovbaserte virkemidlene for å løse reintallproblematikken.

Reindriftsavtalen for 2002/03 har en ramme på 103 mill. kroner over statsbudsjettets kapittel 1151. Avtalens ramme er fordelt på følgende underposter:

- Reindriften utviklingsfond (RUF)
- Organisasjonstilskudd
- Direkte tilskudd
- Velferdsordninger.

Underpostene RUF og direkte tilskudd er de største postene, med ramme for produksjonssesongen 2002/03 på hhv. 45,9 og 49,7 mill. kroner.

Vi vil nedenfor komme nærmere inn på ordninger under underposten direkte tilskudd, nærmere bestemt tilskudd til driftsenheter og tamreinlag, da det er her vi finner ordningene vi ser spesielt på i denne rapporten.

2.4.3 Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag

Underposten direkte tilskudd er delt opp i syv ulike ordninger. Disse er *produksjonstilskudd*, *kalveslaktetilskudd*, *tidligslaktetilskudd*, *driftstilskudd*, *ektefelle tillegg*, *distriktstilskudd* og *frakttilskudd*. Ordningene som faller inn under samlebetegnelsen tilskudd til driftsenheter og tamreinlag er produksjonstilskudd, kalveslaktetilskudd, tidligslaktetilskudd, driftstilskudd og ektefelle tillegg. Disse kommer vi nærmere inn på nedenfor, samt at det er disse ordningene vi foreslår endringer for i kapittel fire. Vurdering av distriktstilskudd og frakttilskuddet ligger utenfor mandatet til denne rapporten, og vi vil derfor bare kort omtale disse under kapittel 2.4.4.

For å oppnå tilskudd under forskriften om tilskudd til driftsenheter og tamreinlag må en rekke generelle vilkår oppfylles. Driftsenheten må blant annet oppfylle minste-

krav til produksjon på 800 kilo⁷ dokumentert slakteuttak. Det er også krav om høyeste reintall per driftsenhet, som er satt til 600 rein per driftsenhet, eventuelt under fastsatt høyeste reintall.

Tabell 2.1 nedenfor gir oversikt over størrelsen på tilskudd til driftsenheter og tamreinlag fra 1998–2002. Det presenteres regnskaps- og budsjettall fra statsbudsjettet, samt inntektsoverføringstall fra Økonomisk utvalg.

Tabell 2.1 Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag; budsjett og regnskap fra statsbudsjettet, inntektsoverføring fra Økonomisk utvalg

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Budsjett (St. budsj.)	24,3	26,1	30,1	33,0	36,2	34,5
Regnskap (St. budsj.)	24,1	27,1	31,9	35,6	–	–
Inntektsoverføring (ØU)	24,1	25,8 ¹⁾	27,9 ²⁾	32,3 ³⁾	–	–

1) Differansen mellom regnskapstallene fra statsbudsjettet og inntektsoverføringstallene fra totalregnskapet i 1999 skyldes at ekstra kalvetilskudd på kroner 1 309 453,- er med i regnskapet i statsbudsjettet men ikke i totalregnskapet sin oppstilling for inntektsoverføring (Økonomisk utvalg 2001). I totalregnskapet er ekstra kalvetilskudd ført under posten ekstraordinære tilskudd.

2) Differansen mellom regnskapstallene og inntektsoverføringstallene på 4 mill. kroner i 2000 skyldes at det ble overført 4 mill. kroner fra post 75 Kostnadssenkende og direkte tilskudd til post 51 Reindriftens utviklingsfond (RUF). I stedet for å foreta en budsjettregulering, ble denne overføringen utgiftsført på post 75. Tallene fra Økonomisk utvalg gir derfor den mest korrekte informasjonen om hva som faktisk har gått til tilskudd til driftsenheter og tamreinlag.

3) Foreløpig tall fra Reindriftsforvaltningen.

Tabell 2.1 viser at tilskudd til driftsenheter og tamreinlag har økt betydelig i perioden 1998–2002.

Produksjonstilskudd

Det ble i reindriftsforhandlingene for avtaleperioden 2002/03 satt av 23,6 mill. kroner til ordningen med produksjonstilskudd. Satsene ble opprettholdt med 50 000 kroner både i produksjonstilskudd og ektefelle tillegg. I tillegg til de generelle kravene, må man for å motta dette tilskuddet oppfylle produktivitetskrav, som er satt til hhv. 11,5 kilo per rein i vårflokk for driftsenheter i Sør-Trøndelag/Hedmark, Nord-Trøndelag og tamreinlagene, og 7 kilo per rein i vårflokk for driftsenheter i Vest- og Øst-Finnmark. Ordningen gjelder ikke for driftsenheter i Troms og Nordland.

Tamreinlagene får også utbetalt produksjonstilskudd. Satsen er på 50 000 kroner per 600 dyr i laget, dvs. at et tamreinlag med eksempelvis 1 800 dyr får utbetalt 150 000 kroner i produksjonstilskudd.

Produksjonstilskuddet på 50 000 kroner per driftsenhet føres for de fleste driftsenheter på innehaver av driftsenheten. Det vil si at dette tilskuddet ikke fordeles på flere næringsoppgaver, men føres på næringsoppgaven til den personen som er

⁷ For Nordland og Troms er dette minstekravet 1200 kilo. Fra minstekravet gis det imidlertid ekstra mulighet for fradrag i disse områdene, da også rovvilttap som er erstattet kan trekkes fra minstekravet.

innehaver av driftsenheten. Driftsenhetsinnehaveren har imidlertid mulighet til å fordele produksjonstilskuddet på de ulike «medlemmene» av driftsenheten i etterkant, men i hvor stor grad dette gjøres er ikke mulig å si noe sikkert om. I enkelte tilfeller deles imidlertid produksjonstilskuddet på to eller flere medlemmer av driftsenheten, slik at de fører opp hver sin andel av produksjonstilskuddet under inntekter i næringsoppgaven⁸.

Ektefelletillegg

Ektefelletillegget innvilges der begge ektefeller utøver aktiv reindrift. Det er ikke et vilkår at begge ektefellene har eget merke. Tilskuddet reduseres hvis en av ektefellene har en bruttoinntekt utenom reindriften på mellom 100 000 og 150 000 kroner. Er inntekten over 150 000 kroner faller tilskuddet helt bort. Tilskuddet gis bare til ektefeller innen tilskuddsberettigede driftsenheter. I avtaleåret 2002/03 var tilskuddssatsen for ektefelletillegget på 50 000 kroner.

Kalveslaktetilskudd

Kalveslaktetilskuddet er den eneste ordningen over reindriftsavtalen som har vært med fra avtalen ble opprettet. Kalveslaktetilskuddet har som hensikt å stimulere til at en større del av kjøttproduksjonen foregår på kalv, noe som er ansett som ressursøkonomisk gunstig. Kalveslaktetilskuddet utbetales kun til driftsenheter som har oppnådd produksjonstilskudd og gjelder for alle reinbeiteområder bortsett fra Nordland og Troms. Satsen for tilskuddet er 225 kroner per kalv, der dyr regnes som kalv frem til og med mars året etter de er født. Det er avsatt 5 mill. kroner til ordningen i avtaleperioden 2002/03.

Tidligslaktetilskudd

Tidligslaktetilskuddet har som formål å bidra til at rein slaktes tidlig om høsten for å redusere belastningen på lavbeiteområdene. Tidlig slaktning av rein er også hensiktsmessig for å oppnå best mulig kvalitet på kjøtt og biprodukter. Tilskuddet gjelder kun for driftsenheter i Finnmark, som også har oppnådd produksjonstilskudd. Det gis tidligslaktetilskudd for rein som tas ut til slaktedyr innenfor eget sommerbeitedistrikt og innenfor lovlig beitetid. Tidligslaktetilskuddet utgjør 10 kr/kg slakt ved slaktning foretatt av registrerte slakteribedrifter eller andre aktører som foretar rapportering av slaktet rein. Det var tidligere et tak på tilskuddet på 30 000 kroner per driftsenhet, men dette taket ble fjernet i 2000/01. Tilskuddet innvilges i tillegg til eventuelt kalveslaktetilskudd. Det er satt av 1,5 mill. kroner til ordningen i avtaleperioden 2002/03.

Driftstilskudd

Ordningen med driftstilskudd gjelder kun for driftsenheter i Troms og Nordland reinbeiteområder. På grunn av de mange spesielle forhold i reindriften i disse

---

⁸ Tore Fredrik Turi fra Freda regnskapsbyrå i Masi anslår andelen driftsenheter der produksjonstilskuddet blir delt mellom medlemmene i driftsenhetene til å være svært liten (5 prosent). Det samme gjelder de andre tilskuddene som er knyttet opp mot driftsenheten (kalveslaktetilskudd og tidligslaktetilskudd) (pers. med. Turi 2002).

områdene er ikke driftsenhetene i Troms og Nordland berettiget produksjonstilskudd og kalveslaktetilskudd. Det er derfor her innført en ordning med et flatt tilskudd på 80 000 kroner per driftsenhet. Hensikten med driftstilskuddet er blant annet å dekke noen av kostnadene i reindriften. Det er ikke knyttet produktivitetskrav til driftstilskuddet, men for å oppnå dette tilskuddet må driftsenheten slakte minst 80 prosent av det totale antall slaktedyr innen 31. januar inneværende driftsår⁹. Ellers gjelder de generelle kravene for tilskudd til driftsenheter og tamreinlag. Det er i avtaleåret 2002/03 satt av 5,6 mill. kroner til denne ordningen.

2.4.4 Andre tilskuddsordninger

I tillegg til de direkte tilskuddene til driftsenheter og tamreinlag som ble omtalt i kapittelet ovenfor, finnes det en del andre tilskuddsordninger over Reindriftsavtalen. Disse tilskuddene er andre direkte tilskudd (distriktstilskudd og frakttilskudd), andre tilskudd (utdanningsstipend, lærlingordning i duodji, tilskudd til barnehager og avviklingslønn), ekstraordinære tilskudd og tilskudd til binæringer. Vi vil nedenfor kort omtale de tilskuddene som omfatter reindriftnæringen direkte.

Distriktstilskudd

Distriktstilskudd kan gis til både distrikter og tamreinlag, der ett av kravene for å få tilskudd er at distriktene har stadfestet distriktsplan. Formålet med tilskuddet er å bidra til å gi distriktene/tamreinlagene økt medansvar for utviklingen av reindriften i en bærekraftig retning, samt kriseberedskap. Tilskuddet skal videre gi grunnlag for avløserordning ved sykdom og svangerskap ut over folketrygdens generelle ordninger. Distriktene får et grunnbeløp på 10 000 kroner for alle tilskuddsregistrerte driftsenheter innen distriktet til administrasjon, planlegging og ressursforvaltning¹⁰. I tillegg kan det gis tilskudd til tapsforebyggende fond for å sette reindistriktene i stand til å møte krisesituasjoner under ekstreme beiteforhold, samt at det kan gis et særskilt tilskudd (herunder særskilt tilskudd til beiteleie og til dekning av spesielle kostnader til Trollheimen reinbeitedistrikt). Det ble i Reindriftsavtalen 2002/03 satt av 12 mill. kroner til ordningen med distriktstilskudd.

Frakttilskudd

Det utbetales frakttilskudd til reineiere ved frakt av slakt fra slakteplass til nærmeste sentralanlegg, der minste antall slakt per forsendelse for å oppnå tilskudd er 50 slakteskrotter. I tillegg kan det innvilges tilskudd for frakt av levende dyr til godkjent slakteanlegg, når avstanden er mer enn 5 km. Det ble avsatt 2,0 mill. kroner til frakttilskudd i avtaleåret 2002/03 (Landbruksdepartementet 2002a).

---

⁹ Rein som er tatt ut til slakt, men som på grunn av radioaktivitetstiltak ikke kan slaktes innen 31. januar inneværende driftsår, regnes som slaktet innen denne tidsfristen.

¹⁰ Det gis i tillegg et variabelt tilskudd per driftsenhet på 15 000 kroner for de første driftsenhetene i distriktet, og 10 000 kroner per driftsenhet for antall driftsenheter over 15. Tamreinlagene får et fast tilskudd på 120 000 kroner per tamreinlag (Økonomisk utvalg 2001).

Ekstraordinære tilskudd

Posten ekstraordinære tilskudd kan omfatte flere ulike tiltak. Tilskuddet omfatter blant annet støtte til driftsenheter som opplever spesielt vanskelige driftsforhold, som for eksempel vanskelige vinterbeiter. Det har også blitt gitt ekstraordinære tilskudd til driftsenheter for å dekke kostnader i forbindelse med rettsaker angående reindriftsretten innenfor reinbeitedistrikt. De ekstraordinære inntektsoverføringene til reindriftnæringen har variert mye fra år til år, avhengig blant annet av om det har vært vanskelige driftsåre eller ikke. Det ble i år 2000/01 gitt 3,8 mill. kroner i ekstraordinære tilskudd¹¹.

Tilskudd til binæringer

Tilskudd til binæringer omfatter investeringstilskudd og driftstilskudd og administreres av Samisk Utviklingsfond (SU) (underlagt Sametinget). Det overføres årlig midler over Reindriftsavtalen og Jordbruksavtalen til SU. I 2000/01 ble det utbetalt 4,0 mill. kroner til ulike næringskombinasjoner, hovedsakelig til doudji i kombinasjon med reindrift og jordbruk (Økonomisk utvalg 2001). Sametinget vedtok i september 2002 å avvikle/legge om driftsstøtten til næringskombinasjoner.

2.5 Næringsoppgaven i reindriften

Næringsoppgavens plass i reindriften har vært sentral i arbeidet med dette prosjektet, da vi bl.a. foreslår å la denne danne grunnlag for enkelte tilskuddsordninger. Vi kommer derfor nærmere inn på næringsoppgaven i reindriften i dette kapittelet.

Medlemmer av driftsenheten som er over 17 år og som har inntekt fra reindriften kan og skal levere egen næringsoppgave for reindrift¹². Det er svært vanlig at det leveres inn flere næringsoppgaver under hver driftsenhet. Alternativt til å levere inn egen næringsoppgave kan medlemmer av driftsenheten føre inntekt fra arbeidet i driftsenheten som lønn. Dette gjøres imidlertid i svært liten grad i dag (pers. med. Hætta 2002b, Turi 2002).

Det finnes ingen komplett nasjonal oversikt over antall personer som leverer egen næringsoppgave for reindrift (pers. med. Syrstadeng 2002). For å få oversikt over dette må ligningskontorene i kommunen kontaktes direkte.

Det er kun personer som er medlem av en driftsenhet som kan eie rein og dermed levere næringsoppgave for reindrift. Dette henger sammen med at all rein skal høre til under en driftsenhet. Det er imidlertid dermed langt flere reindriftsutøvere som leverer næringsoppgave, enn totalt antall driftsenheter i reindriften. Som eksempel kan nevnes Polmak/Varanger reinbeiteområde som har 45 driftsenheter, mens det leveres 64 næringsoppgaver for reindrift i dette området. Anslag for Vest-

---

¹¹ Det ble i driftsåret 1998/99 utbetalt til sammen om lag 15 mill. kroner i ekstraordinære tilskudd, som følge av den harde vinteren i 1996/97.

¹² For å levere næringsoppgave skal næringsvirksomheten være av en slik karakter at den på lang sikt kan skape et overskudd. Om man har rett eller plikt til å levere næringsoppgave er til en viss grad en skjønnsak, som avgjøres av ligningsmyndighetene.

Finnmark er at om lag 500 personer leverer næringsoppgave, og av disse leverer 250 som driftsenhetsinnehaver. Det vil si at det er om lag dobbelt så mange som leverer næringsoppgave som det er driftsenheter i dette området. Videre er det om lag 1 300 personer som er registrert som medlem av driftsenhet i Vest-Finnmark, og av disse er det altså 500 som leverer næringsoppgave, eller i underkant av 40 prosent (Pers. med Hætta 2002c).

Alle som har inntekter fra reindrift er pliktig til å levere næringsoppgave, og ikke bare de som er momspliktige. Det er dermed ingen *direkte* sammenheng mellom det å skulle levere næringsoppgave og det å være momspliktig, men i mange tilfeller er dette sammenfallende.

Ektefeller som arbeider under en og samme driftsenhet skal levere felles næringsoppgave, dvs. at ektefellen skal føre sine næringsinntekter og -utgifter på driftsenhetsinnehaverens næringsoppgave. Det er ikke anledning til å levere hver sin næringsoppgave dersom begge driver innenfor samme næring og er medlem av samme driftsenhet. Videre vil det være slik at kun en av ektefellene kan registrere seg i merverdiavgiftsmantallet. Dersom ektefellene derimot har hver sin driftsenhet, vil de kunne levere hver sin næringsoppgave, dersom virksomhetene er atskilt. Likningsmyndighetene avgjør hvorvidt det skal leveres en eller to næringsoppgaver dersom et ektepar har hver sin driftsenhet. Det er altså ikke reindriftsmyndighetene som avgjør dette. Driver ekteparet innenfor hver sin næring (for eksempel jordbruk og reindrift), skal de levere hver sin næringsoppgave.

Fra og med 2003 innføres det nytt skjemaregime for jordbruk/gartneri, skogbruk, pelsdyrnæring og reindrift¹³. Det nye skjemaregime består i at de nevnte næringer ikke lenger har egne næringsoppgaveskjemaer, men må forholde seg til samme skjema for næringsoppgave som andre næringer (Næringsoppgave 1). I tillegg må disse næringene fylle ut «Tilleggskjema for næringsdrivende som driver jordbruk/gartneri, og/eller skogbruk, reindrift, pelsdyrnæring». Det nye skjemaet for jordbruk/gartneri, skogbruk, pelsdyrnæring og reindrift omfatter ikke de samme postene som dagens næringsoppgave for reindrift. Postene er av mer generell karakter og er følgelig mye mindre detaljert og gir mindre opplysninger om hva hver enkelt post inneholder enn dagens skjema for reindrift. Det skilles for eksempel ikke lenger mellom hva som selges til slakteri, annen avtaker og hjemmeforbruk.

2.6 Om reindriften i Norge

2.6.1 Samisk reindrift

Reindriftsamene utgjør en forholdsvis liten del av den samiske befolkningen (ca. 10 prosent), men spiller en viktig rolle som bærere av samisk språk og kultur.

---

¹³ Skattedirektoratet har imidlertid besluttet at det nye skjemaregimet skal kunne benyttes allerede for inntektsåret 2002, slik at skatteyterne ved innrapportering for 2002 kan velge mellom å nytte de gamle skjemaene eller Næringsoppgave 1 med nytt «tilleggskjema».

Reindrift representerer en næringsvei og en livsform som på mange måter er særpreget samisk, og reindriftpolitikken er derfor sentral i samepolitisk sammenheng.

Reindriftsområdet i Norge dekker et areal på 140 000 km² (40 prosent av Norge), og er delt opp i seks reinbeiteområder; Øst-Finnmark, Vest-Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark.

Den samiske særretten gjelder bare innenfor disse områdene, og utenfor reinbeiteområdene kan det ikke utøves reindrift uten særskilt tillatelse¹⁴. Hvert reinbeiteområde er delt opp i 90 reinbeitedistrikt, fordelt på 78 sommer- og helårsbeiter og 12 høst/vinterbeite- og konvensjonsbeitedistrikter. Reindriftsstyret regulerer reintallet på distriktsnivå gjennom et høyeste reintall, der hensikten er å balansere forholdet mellom beiteressurs og reintall¹⁵ (Reindriftsforvaltningen 2002a).

Innenfor reinbeitedistriktene fantes det i reindriftsåret 2000/01 577 driftsenheter. Driftsenheten er det nivået reindriftslovens reguleringsmekanismer og reindriftsavtalens virkemidler i hovedsak er relatert til. Innen hver driftsenhet er det oftest flere reineiere med eget reinmerke, eventuelt felles merke med andre reineiere dersom disse driver i fellesskap. Ulike driftsenheter som har reinen i en felles flokk og samarbeider om den praktiske driften danner driftsgrupper, eller siida/sijte på nord-/sørsamisk. De siste årene har det vært omlag 105 driftsgrupper sommersid og omlag 155 driftsgrupper vinterstid i det samiske reindriftsområdet (Reindriftsforvaltningen 2002c).

Tabell.2.2 Oversikt over personer i driftsenhetene, rein og slaktet rein i samiske områder, 1995/96–2000/01

	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01 ¹⁾
Antall personer i driftsenhetene	–	2 774	2 735	2 834	2 822	2 772
Antall driftsenheter ²⁾	–	547	548	559	561	577
Antall rein (i vinterflokk)	189 200	191 800	176 950	177 000	160 700	148 779
Antall slaktet rein ³⁾	72 350	54 100	44 500	50 550	51 550	36 700
Andel slaktet kalv (prosent)	40 %	38 %	46 %	52 %	51 %	52 %
Gj.snittsvekt per slaktet rein (kg)	–	–	25,3	24,6	24,8	25,7

1) 2000/01 er ukorrigerte tall.

2) Innaktive driftsenheter er ikke tatt med.

3) Slaktedyr til eget forbruk og privat omsetning, basert på opplysninger fra reineiernes driftsmelding, er medregnet.

Kilde: Reindriftsforvaltningen (2002a) og Økonomisk utvalg (2001)

¹⁴ Utenfor reinbeiteområdene utøves samisk reindrift på særskilt grunnlag i Trollheimen. I tillegg finnes det fire ikke-samiske reindrifter (tamreinlag) i Nord-Gudbrandsdalen og Valdres, som utøver virksomheten på egne og leide arealer, ref. kapittel 2.6.2.

¹⁵ Per 1. februar 2002 var det høyeste reintallet i Øst-Finnmark 70 400 rein, Vest-Finnmark 64 300 rein, Troms 13 500 rein, Nordland 15 700 rein og i Sør-Trøndelag/Hedmark 13 600 rein. Det er ikke satt noen grense for høyeste reintall i Nord-Trøndelag.

Driftsenhetens plass i reindriften

Av tabell 2.2 ser vi at de 577 aktive driftsenhetene som var registrert i 2000/01, hadde til sammen om lag 2 800 personer knyttet til seg, dvs. at det i gjennomsnitt er 5 personer knyttet til hver driftsenhet. Antall driftsenheter har i perioden 1996/97 til 2000/01 økt fra 547 til 577, mens antall personer har holdt seg relativt stabilt i hele perioden. Både antall rein og slakteuttaket gikk ned fra reindriftsåret 1996/97 til 2000/01 (Reindrifftsforvaltningen 2002a).

Antall beregnede årsverk per driftsenhet ligger i snitt over *en* for alle reinbeiteområder, og Sør-Trøndelag/Hedmark ligger lavest med gjennomsnittlig 1,32 årsverk per driftsenhet, mens Vest-Finnmark ligger høyest med 1,81 årsverk per driftsenhet. Totalt antall årsverk i reindriften lå i 2000 på 973, hvorav 412 av disse ble utført i Vest-Finnmark, og 228 i Karasjok. De andre reinbeiteområdene hadde fra 41 til 72 årsverk i reindriften. Tamreinlagene stod i 2000 for 32 av de 973 årsverkene i reindriften.

Tabellen nedenfor viser en oversikt over antall personer i driftsenhetene, rein og slaktet rein fordelt på områder i reindriftsåret 2000/01. Som vi ser av tabellen, er det betydelige regionale forskjeller i omfanget av rein som slaktes, og i den prosentvise kalveslakten. De regionale forskjellene i produksjonen omtales nærmere i kapittel 2.8.

Tabell.2.3 Oversikt over antall personer i driftsenhetene, rein og slaktet rein fordelt på områder i reindriftsåret 2000/01

Reinbeiteområde	Antall personer	Antall driftsenheter	Antall rein ¹⁾	Antall slaktet rein ²⁾	Andel kalveslakt
Polmak/Varanger	193	45	17 885	6 411	55 %
Karasjok	556	137	28 129	3 600	25 %
Øst-Finnmark	749	182	46 014	10 071	46 %
Vest-Finnmark	1 310	236	57 318	9 688	17 %
Troms	183	48	7 939	615	42 %
Nordland	199	43	11 433	2 332	62 %
Nord-Trøndelag	181	38	13 060	6 134	71 %
Sør-Trøndelag/Hedm.	150	30	13 015	7 850	74 %
Totalt	2 772	577	148 779	36 690	52 %

1) Ukorrigerte reintall.

2) Slaktedyr til eget forbruk og privat omsetning, basert på opplysninger fra reineiernes driftsmelding, er medregnet.

Kilde: Reindrifftsforvaltningen (2002a)

2.6.2 Tamreinlag

Det er i dag fire tamreinlag i drift. Disse er Fram reinslag og Filefjell reinslag i Valdres og Vågå tamreinlag og Lom tamreinlag i Ottadalen¹⁶. Alle disse befinner

¹⁶ Våren 1998 fikk i tillegg et foretak i Nord-Østerdalen, kalt Rendalen renselskap, innvilget konsesjon til å utøve en særegen driftsform basert på jakt på privateide dyr.

seg i området rundt Jotunheimen. Det har tidligere vært drevet tamreinlag i andre områder, blant annet på Hardangervidda. Enkelte av disse tamreinlagene eksisterer fortsatt på papiret, men har ingen rein.

De fire tamreinlagene rundt Jotunheimen har til sammen 10 000 dyr, om lag likt fordelt mellom lagene. Den totale slaktemengden er på om lag 160 000 kilo i året. Beitearealet er anslagsvis 4 000 km², også dette nokså likt fordelt mellom lagene. Beiteretten er avtalesfestet gjennom avtaler med private grunneiere og fjellstyrene, men rettsgrunnlaget er forholdsvis løst, da avtalene kun er 10-årige, og for eksempel kan endres ved ny sammensetning av fjellstyrene.

Tamreinlagene i Vågå og Lom er organisert som andelslag (A/L), mens Fram og Filefjell Reinslag er organisert som ansvarlige selskap (ANS). Tamreinlagene i Vågå og Lom har mange eiere, mens Fram og Filefjell tamreinlag har relativt få eiere. For tamreinlagene i Vågå og Lom, som er organisert som andelslag, blir formue så vel som regnskapsmessig overskudd, fordelt på de ulike andelseierne etter andeler. Laget selv er dermed ikke skatteyter, men har kun årsmøter der revisorgodkjent regnskap legges fram.

Det er vedtaksfestet at andelseierne i tamreinlagene i Vågå og Lom skal bo i kommunen der laget hører hjemme. De fleste eierne er gårdbrukere, men andre yrkesgrupper, samt kommunen, er også andelshavere.

Utgangspunktet for tamreinlagenes eksistens er utnytting av fjellheimen, dvs. utnytting av områder som ellers ikke ville kunne brukes til næringsdrift. Beiteområdene er store og tamreinlagene har faste gjetere, som er ansatt av laget. Sommerbeite gir produksjon, mens vinterbeite er forbeholdt produksjonsflokkene, dvs. at slakting av kalv og uttak av voksne dyr foregår på høsten. Kalv som ikke skal bli produksjonsdyr tærer dermed ikke på vinterbeitene. Kalveslaktetilskuddet er på dette grunnlag en viktig økonomisk bærebjelke for tamreinlagene. Det er lave tap i tamreindriften, til tross for at det også er rovdyr i disse beiteområdene. I perioden 1997–2000 var utbetalingene for erstatning for tap av rein null alle år bortsett fra 1999, da den totale erstatningen til tamreinlagene var 29 000 kroner. Til sammenligning lå erstatningen for tap av dyr i Sør-Trøndelag/Hedmark, som har et reintall på om lag 13 500 dyr, samme år på 1,9 mill. kroner.

Tamreinlagene har samarbeid med NRL, og ønsker at dette fortsetter (pers. med. Helland 2002). Tamreinlagene er representert under reindriftsforhandlingene ved en representant for kontaktutvalget for tamreinlagene, som møter som sakkyndig/rådgiver for NRL. Tamreinlagene er omfattet av samme avtale som den samiske reindriften, og mottar tilskudd til investeringer, distriktstilskudd, produksjonstilskudd og kalveslaktetilskudd.

2.6.3 Økologiske forhold

Tap av rein

Rein tapes av mange årsaker, hvorav de viktigste er rovvilt, sykdom og ulykker. For reieneierne er den økende rovdyrbestanden det største problemet, og det er jerv, gaupe og kongeørn som forårsaker flest tap av rein. Hvor mange rein som tas av

rovdyr er imidlertid usikkert og til dels er tallene på dette området omstridte, da avviket mellom oppgitte rovdyrtap og erstattede rovdyrtap er stort.

Underernæring kan i enkelte år også være en viktig tapsårsak. Underernæringen kan skyldes at beitegrunnet reelt sett er for lite. Men selv om beitematet er tilstrekkelig gode, er det ikke uvanlig at beitematet for en periode blir utilgjengelig for dyra på grunn av klimatiske forhold. Underernæring øker også risikoen for å bli tatt av rovdyr og for at sykdom får dødelig utgang.

Det utbetales hvert år ut erstatninger for tap av rein på beite, der det utbetales erstatninger for rovviltskader¹⁷, erstatninger over Reindriftsavtalen ved omfattende tap av rein, og erstatninger fra NSB for rein ihjelkjørt av tog. Det har det siste tiåret vært en sterk økning i utbetalte erstatninger for tap av rein noe som først og fremst skyldes at antall rein tatt av rovvilt har økt. De oppgitte rovdyrtapene i 2000/01 ble angitt til nærmere 70 000 rein i 2000/01 og utgjorde 82 prosent av de totale tapene dette året. Det ble utbetalt erstatninger for 28 prosent av de oppgitte totale tapene i 2000/01. Den samlede erstatningen for tap av rein var for år 2000/01 på 33 mill. kroner (Reindriftsforvaltningen 2002a).

Arealinngrep

Inngrep og forstyrrelser innenfor reinbeiteområdene har akselerert de siste tiårene. Dette har ført til varig reduksjon av arealer som reindriften har til rådighet, og til økte forstyrrelser for reinflokkene. Erstatningsutbetalingen for arealinngrep i reinbeiteområder var i 2000/01 på 3,9 mill. kroner. Midlene blir i hovedsak utbetalt til distriktene som gjennomfører ulike former for felles tiltak.

Tsjernobyli-ulykken

Kjernekraftulykken i Tsjernobyli i 1986 fikk store konsekvenser for deler av norsk reindrift, og regjeringen fattet som følge av dette vedtak om at reiene skulle holdes økonomisk skadesløse ved gjennomføring av tiltak for å redusere radioaktiviteten i rein. Tiltak for å redusere cesiuminnholdet i reinkjøtt er tidligslakting, nedføring og nedlegging av cesiumbindene vomtabletter. Nedfallet av radioaktiv forurensning var størst i Sør-Norge og Nordland, men det har vært betydelige forskjeller innenfor nedfallsområdet. Fram til 1994/95 var den høyeste grensen for tillatt radioaktivitet i reinkjøtt på 6 000 Bq/kg, etter 1994/95 ble grenseverdien for reinkjøtt redusert til 3 000 Bq/kg. Det foretas fortsatt årlige målinger av radioaktivitet på levende dyr, og de siste årene har det blitt kassert relativt lite reinkjøtt (mellom 1 og 3 tonn) (Økonomisk utvalg 2001).

Tilskudd til tiltak for å redusere cesiuminnholdet i reinkjøtt har de senere årene gått kraftig ned. I løpet av 2000/01 ble det utbetalt 3,0 mill. kroner til tiltak mot radioaktiv forurensning. Partene er enige om at det avsettes en disposisjonsbevilgning på 3,5 mill. kroner til finansiering av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt i slaktesesongen 2002/03.

---

¹⁷ Erstatning som følge av rovviltskader betales ut av Direktoratet for naturforvaltning (Miljødepartementet, 2001).

2.7 Handel med reinkjøtt

Norge har de senere år hatt behov for å importere reinkjøtt som følge av en stadig minkende tilgang på innenlandsk produsert reinkjøtt. Når markedssituasjonen har tilsagt det, har Statens Landbruksforvaltning (SLF) etter samråd med Norsk Kjøtt derfor gitt tillatelse til import av reinkjøtt til reduserte tollsatser (Økonomisk utvalg 2001). For å kunne administrere tollsatsene for reinkjøtt har man til og med reindriftsåret 2001/02 definert en målpris¹⁸ for reinkjøtt, der målprisen har vært styrende for utløsning av administrativ tollnedsettelse og størrelsen på tollsatsene ved slik nedsettelse (Landbruksdepartementet 2002a).

Fra og med reindriftsåret 2002/03 ble målprisen for reinkjøtt opphevet, noe som innebærer fri prisdannelse for reinkjøtt innenfor den beskyttelse tollvernet gir. Samtidig ble det innført kvoter for hvor mye som kan innføres til redusert toll. Hensikten med omleggingen av pris- og importbestemmelsene er i følge Landbruksdepartementet at en ønsker å stimulere til en størst mulig verdiskaping i næringen. Tollsatsene skal fastsettes av SLF med sikte på at importprisen inklusive toll på importvare, blir på nivå med pris tilrådd av Reindriftens Markedsutvalg¹⁹ (Landbruksdepartementet 2002a). Tollsatsene innenfor importkvotene i perioden 01.07.02–30.06.03 skal fastsettes slik at importpris inkludert toll utgjør minimum 60 kr/kg for helt slakt. Til sammenligning var målpris for foregående avtaleår 58 kr/kg.

For reindriftsåret 2002/03 er importkvoten med nedsatt toll satt til 330 tonn, hvorav 60 prosent av kvoten skal auksjoneres ut før nyttår og 40 prosent etter nyttår. Importkvoten og tollnedsettelsen gjelder bare for levende rein til slakt (tollnr. 01.06.0010) og hele/halve skrotter (tollnr. 02.08.9021). Hvis etterspørselen viser seg å være større enn det dagens kvoter er beregnet ut i fra, vil Reindriftens Markedsutvalg vurdere å øke kvotene (pers. med. Jørgensen 2002). Kvetetollen for høsten 2002 er satt til 8,50 kr/kg for hele/halve skrotter og for levende rein er kvotetollen satt til 204 kroner per dyr. I tillegg må importørene betale en lisensavgift på 4 kr/kg for å være med på auksjonen (SLF 2002).

Tabell.2.4 Import av reinkjøtt og levende rein til slakt i perioden 1998–2001 i henhold til Utenrikshandelsstatistikken 2002¹⁾

	1998	1999	2000	2001
Mengde (tonn)	612	713	275	695
Verdi (1000 kr)	23 750	31 130	12 800	32 270

¹⁸ Målprisen for reinkjøtt er ingen maksimalpris, men har hatt til hensikt å gjenspeile den prisen avtalepartene mener det bør være mulig å oppnå i markedet under de aktuelle markedsforhold.

¹⁹ Reindriftens Markedsutvalg er et rådgivende organ for SLF ved bestemmelser om tollnedsettelse på reinkjøtt. Markedsutvalget er satt sammen av representanter for Norske Reindriftsamers Landsforbund, Private reinslakteriers landsforening, Norsk Kjøtt og Kjøttbransjens landsforbund. En representant fra Statens Landbruksforvaltning er observatør.

- 1) Gjelder varenummer 01.06.0010 (levende rein til slakt), 02.08.9021 (hele/halve skrotter), 02.08.9022 (andre kjøttstykker med bein) og 02.08.9029 (utbeinet).

Kilde: SSB (2002a)

Tabellen ovenfor gir oversikt over den norske importen av reinkjøtt og levende rein til slakt i perioden 1998–2001, ifølge SSBs utenrikshandelsstatistikk. Norge importerte i 2001 om lag 530 tonn reinkjøtt og levende rein til slakt tilsvarende 165 tonn slakt, noe som til sammen svarer til 32 prosent av det totale forbruket av reinkjøtt i Norge.

Ser vi på eksporten av reinkjøtt fra Norge til andre land, har den vært lav det siste tiåret (eksporten av reinkjøtt lå i perioden 1998–2001 på mellom 3 og 34 tonn). Mesteparten av eksporten har de siste årene først og fremst gått til EU-land som Finland, Sverige og Danmark. Inn til EU-markedet ligger tollsatsen for importert ferskt, kjølt eller frossent reinkjøtt fra Norge på 9,8 prosent, mens tollsatsen for røkt kjøtt er 16,8 prosent (pers. med. Jørgensen 2002).

Innad i EU er handelen med reinkjøtt fri. Russland har en spesiell avtale med EU vedrørende eksport av reinkjøtt til reduserte tollsatser, men på grunn av munn- og klovsyken ble det i perioden 1995–2000 ikke importert noe kjøtt fra Russland. Importert reinkjøtt til EU fra tredjeland må ha en grenseverdi på under 600 Bq/kg. Innad i EU har grenseverdien for cesiuminnholdet i reinkjøtt ikke vært samstemt, noe som innebærer at Sverige kan eksportere reinkjøtt til andre medlemsland, selv om de har en grenseverdi på 1 500 Bq/kg (Jordbruksdepartementet 2001).

2.8 Utviklingstrekk og utfordringer i norsk reindrift

2.8.1 Innledning

Formålet med dette kapitlet er å forsøke å peke på noen viktige utviklingstrekk og utfordringer for norsk reindrift. Størstedelen av analysen blir gjort med utgangspunkt i totaltall og gjennomsnitt, selv om det også er klart at forholdene, utviklingen og utfordringene vil kunne variere innenfor beiteområder og distrikter på måter som gjør totaltall mindre representative. For den enkelte reineier vil det videre, til en hver tid, være en rekke konkrete utfordringer som ikke blir berørt i dette kapitlet.

I den grad det synes relevant for analyseformålet, blir det også trukket visse paralleller til andre tradisjonelle primærnæringer.

2.8.2 Datagrunnlag

Reindriften er en meget liten næring og den har også særegne karaktertrekk, som gjør at kvaliteten på offentlig statistikk gjennomgående har vært svakere enn hva som er vanlig for andre næringsgreiner. Dette gjør det vanskelig å beskrive de historiske utviklingstrekkene for reindriften med noen stor grad av sikkerhet. Denne usikkerheten er også omtalt av Økonomisk utvalg ved en lang rekke anledninger, for eksempel i Utvalgets rapport fra 1980 (Økonomisk utvalg 1980).

«Utvalget finner det på sin plass å påpeke innledningsvis at forutsetningene for å oppnå et fullgodt resultat ikke har vært de beste. Dette skyldes den gjennomgripende mangel på offisielle statistiske oppgaver når det gjelder totaltall for næringen... Usikkerheten på inntektsiden går først og fremst på uttak av slakt til hjemmeforbruk inkl. byrkebrukers uttak av slakt til eget forbruk som her likestilles med hjemmeforbruk for øvrig, og tilfeldige variasjoner som kan oppstå pga. forskyvning av slaktingen utover 31/12 i kalenderåret. En har også inntrykk av at reinantallet er noe usikkert registrert med tilsvarende usikkerhet i statusverdiene.»

Flere av de forholdene som omtales her, har også hatt gyldighet fram til dags dato. Det skal likevel tilføyes at kvaliteten på dokumentasjon og data har blitt betydelig forbedret siden 1980 i takt med utbyggingen av reindriftsforvaltningen.

2.8.3 Reintall og ressursgrunnlag

Reinbeiteområdene omfatter 40 prosent av Norges totale landareal og reindriften er på en helt avgjørende måte avhengig av tilgang til og kvalitet på beiteressursene. Tilgangen på beite er ingen gitt og endelig størrelse. Storsamfunnets inngrep har over tid begrenset de totalt tilgjengelige arealene og forringet kvaliteten på andre, av og til kritisk viktige, beitelokaliteter. De faktiske mulighetene for utnyttelse av beitene blir også påvirket av forekomsten av rovdyr og av den rovdyrpolitikken som blir ført til enhver tid.

Samtidig blir kvaliteten på de tilgjengelige beitene også påvirket av reinciernes egen bruk av områdene. Den viktigste faktoren her er beitetrykket i form av antall dyr, særlig sett i forhold til tilgangen på de mest kritiske beiteressursene.

Uten at dette er undersøkt i noen detalj, finnes det visse opplysninger om reinantallet i hvert fall tilbake til midt på 1800-tallet. Bull et al. (2001), gjengir at Reenbete-Commissionen av 1852 avholdt møter med reineierne i Øst-Finnmark som bl.a. dreide seg om størrelsen på hver enkelts reinflokk. Bull et al. (2001) gjennomgår også arbeidet til Fjeldfin-Kommissionen som avga innstilling i 1886, og resultatet av Folketellingen fra 1875. I begge tilfeller anslås reinantallet i Finnmark samlet til om lag 65 000 dyr. Samtidig ble det fra flere hold pekt på at det reelle antallet nok var vesentlig høyere.

I Bull et al. (2001) omtales også noe av utviklingen etter 2. verdenskrig:

«Selv om enkelte reineiere, som vi har sett, økte sin flokk under krigen, var reintallet i Finnmark etter krigen fortsatt lavt. I treårsberetningen for 1946–48 er tallet satt til 65 000. Mange familier hadde svært lite rein... De mindre bemidlede reineierne måtte derfor få hjelp av staten til innkjøp av flere livdyr. Fra 1953 ble det hvert år bevilget midler til kjøp av livdyr til dem som trengte å øke flokken for å kunne forsørge sin familie.»

Den omtalte forskningsutredningen viser videre til beregninger som angir at reintallet i Finnmark økte kraftig ut over i 50-årene til om lag 114 000 i 1959 og videre til 121 620 i 1965. Samtidig henvises det til vurderinger (H. Movinkels rapport fra 1964 «Problemer i reindriften, spesielt i Finnmark») om at det (fortsatt) er «grunn til å tro at de offisielle tall ligger betydelig under de virkelige tall». Bull et al. (2001) viser for øvrig til at Fylkestinget i Finnmark i 1957 uttrykte en viss

bekymring over økningen i reintallet og siterer fra Fylkestingets Melding om rein-drift at «administrasjonen arbeider for tiden med spørsmålet om å få kontroll over reintallet».

Statistisk årbok fra Statistisk sentralbyrå (SSB) har oppgaver over antall tamrein i Norge fra 1939 og disse tallene bekrefter den kraftige økningen i reintallet på 50-tallet, jf. tabell 2.5. Videre viser SSBs oppgaver at antall rein i 1969 var langt lavere enn 10 år tidligere. Denne reduksjonen i reintallet synes i betydelig grad å skrive seg fra vinteren 1968, da det var store tapstall i Troms og Finnmark.²⁰

Oppstillingen i tabellen under er videre basert på oppgaver fra og med 1975 slik de er gjengitt av Økonomisk utvalg. Men, heller ikke disse tallene er uten videre sammenlignbare for hele perioden fra 1975. For det første ble det i 1984 gjennomført en rekke endringer i reindrifftsbeskatningen, der det bl.a. ble gitt anledning til å skrive opp status til et realistisk nivå uten at det skulle gi inntektsvirkning. Økonomisk utvalg for reindriftnæringen (1985) sier om dette:

«Bakgrunnen var erkjennelsen om at enkelte hadde nyttet et for lågt reintall ved innføring av statuslikningen, og at det var urimelig at «regnetekniske» justeringer skulle gi økte inntekter og mer skatt... Økonomisk utvalg legger til grunn at det datamaterialet en nå har er mindre usikkert enn tidligere.»

Det andre forholdet har sammenheng med at reintallet varierer betydelig gjennom året. Oppgavene fra Statistisk sentralbyrå synes å være beregnet per 1.1 (1939–69). Det samme gjelder oppgavene fra Økonomisk utvalg for de angitte årene fra 1975 til og med 1984. Fra og med 1989 gjelder oppgavene imidlertid per 1.4, da reintallet vil være lavere enn per 1.1. Konsekvensen av dette er at nedgangen i antall rein fra slutten av 1980-tallet og ut over reelt sett har vært noe mindre enn det som framgår av tabellen.

Tabell 2.5   **Utvikling i reintall, utvalgte ar i perioden 1939–2001**

Ar	Øst-F.	Vest-F.	Troms	Nordl.	N-Tr.	S-Tr./H.	Andre	Totalt
1939								129 876
1949								125 560
1959								172 785
1969								129 000
1975	38 700	48 100	8 100	9 300	9 800	10 000	13 600	137 600
1980	51 700	66 670	11 755	9 461	10 229	11 300	13 000	174 115
1983	65 153	90 498	11 034	8 321	11 179	11 678	11 702	209 565
1984	82 219	107 160	11 000	8 531	13 553	12 534	13 060	248 057
1989	89 100	110 700	10 700	10 200	12 800	13 700	10 000	257 200
1994	60 200	87 200	8 800	12 500	13 200	14 000	10 000	205 900
1999	52 100	75 900	8 900	11 200	14 700	14 200	10 100	187 100
2001 ¹⁾	46 014	57 318	7 939	11 433	13 060	13 015	12 269	161 048

²⁰ Tapene ble forårsaket av nedising av beitene allerede i september, etterfulgt av store mengder snø og også sen vår (pers. med Christiansen 2002).

1) Ikke korrigerede tall.

Kilder: Statistisk sentralbyrå (1970 og 2002), Økonomisk utvalg (1980–2001)

Med de vesentlige forbehold som er omtalt foran, synes det likevel mulig å trekke noen konklusjoner ut fra oppgavene i tabell 2.5.

Slik det framgår, varierer reintallet i alle beiteområder. Det er imidlertid utviklingen i Finnmark som fullstendig vil dominere en hver analyse av totaltallene. Dette kan også illustreres ved at Finnmarks andel av landets samlede antall tamrein økte fra 63 prosent i 1975 til 78 prosent i 1989, for så igjen å bli redusert til om lag 64 prosent i dag. Tatt i betraktning den omtalte «skattetekniske» justeringen som er omtalt foran, synes reintallet i reinbeiteområdene utenfor Finnmark å ha vært nokså stabilt siden 1975 (med et visst unntak for Troms og Nordland). Tallene for Finnmark viser derimot:

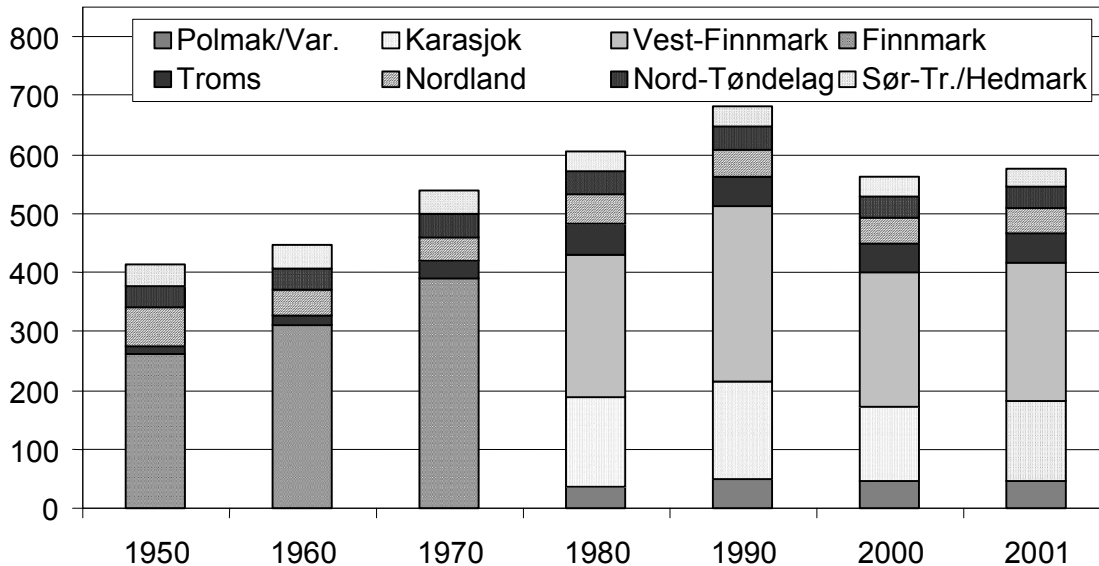
- En kraftig økning av antall rein fra midt på 70-tallet og som etter oppgavene kulminerte i 1989. I henhold til selve statistikken økte reintallet i Øst-Finnmark med 112 prosent fra 1975 til 1989 og i Vest-Finnmark med 130 prosent. Statistikken er imidlertid ikke fullt ut sammenlignbar for perioden. På basis av en forholdsvis skjønnsmessig korrigerende av de to forholdene som er omtalt, er det likevel klart at det samlede *reintallet i Finnmark må ha blitt mer enn fordoblet fra 1975 til 1989.*
- Det samlede reintallet i Finnmark var på slutten av 1980-årene om lag 200 000 dyr i vinterflokk. Selv med alle forbehold for tidligere tiders antatte under-rapportering, må dette ha vært et *historisk høyt reintall i Finnmark.*²¹
- Etter 1989 har reintallet i Finnmark tilnærmet blitt halvert til ned mot 103 000 i 2001, slik at det nå igjen synes å kunne være på nivå med reintallet i slutten av 70-årene.

2.8.4 Struktur

Oversiktene over utviklingen i antall driftsenheter og antall personer som er tilknyttet reindriften, er usikre av mange grunner. Før reindriftsloven av 1978 trådte i kraft, ble begrepet familieenhet anvendt som enhet både i næringsstatistikken og i annen forvaltning. Dette var imidlertid ikke noe entydig begrep, og definisjonen av familieenhet varierte både over tid og mellom beiteområder. Da reindriftsloven trådte i kraft i 1979, ble driftsenhet innført som grunnenhet. En del av økningen av antall driftsenheter ut over i 1980-årene, som framgår nedenfor, har sammenheng med at det ble gitt formell godkjenning av driftsenheter (familieenheter) som i realiteten hadde vært det også tidligere. Figur 2.2 er hentet fra Økonomisk utvalg (2001) og viser utviklingen i antall driftsenheter i samisk reindrift fra 1950 til 2001.

---

²¹ Reinert (2002) gjengir data fra Statistiska Centralbyrån i Sverige som peker mot at det i det 20. århundret var fire store «bølger» når det gjelder antall rein. Den siste «bølgen» i Sverige, rundt 1990, faller sammen med høye reintall både i Norge og i Finland. Mens det høyeste reintallet i Sverige før 1990 var i 1954, peker våre tall for Norge mot at man hadde en topp rundt midten av 1960-årene.

Figur 2.2. Antall enheter i samisk reindrift.

Kilde: Økonomisk utvalg (2001)

Selv om økningen i antall driftsenheter (familieenheter) sannsynligvis har hatt et noe annet reelt forløp enn det som framgår av figuren, er hovedinntrykket en betydelig økning i antall driftsenheter etter andre verdenskrig. Etter 1990 har det likevel vært en nedgang i antall enheter.

Økonomisk utvalg oppgir også data for antall personer tilknyttet samisk reindrift. Disse tallene viser i grove trekk en tilsvarende utvikling som antall driftsenheter. For 1950 er det registrert 1 646 personer (1 200 i Finnmark), i 1980 har antallet steget til 2 040 personer (1 556 i Finnmark), i 1991 er tallet 2 685 (2 139 i Finnmark) og i 2000 er antall personer fortsatt om lag på samme nivå (2 772 og 2 059).²²

Noe av det mer bemerkelsesverdige når det gjelder disse tallene, er at reindriften skiller seg markert fra utviklingstrekkene for andre, tradisjonelle primærnæringer i industriland. Eksempelvis har antall driftsenheter i norsk jordbruk (som vanligvis omfatter flere jordbrukseiendommer) gått ned hvert eneste år etter andre verdenskrig og har falt fra 213 441 i 1949 til 67 818 i 2000 (nedgang på 68 prosent).

²² Det kan for øvrig nevnes at Stortingets landbrukskomité i en enstemmig uttalelse i 1978 mente det kunne bli nødvendig å redusere antall reinbruk innenfor reindriftnæringen, samtidig som det ble satt en øvre grense for reinantallet for hver enhet. Stortinget pekte videre på at mer rasjonell drift og utvikling av binæringer var viktig for å sikre framtiden for samisk tamreindrift. (Sørland 1978).

2.8.5 Produksjon

Heller ikke når det gjelder produksjonen av reinkjøtt, finnes det gode tall som kan vise utviklingstrekkene for en lengre periode. Sørland (1978) omtaler dette forholdet slik:

«Oppgavene over produksjonen av tamreinkjøtt er noe usikre. Det må delvis brukes skjønn, både når det gjelder å fastsette slakenttak (antall reinslakt) og slaktekvantum (antall reinslakt). Årsakene til dette er at både slaktning og omsetning i mange distrikter skjer i privat regi og at det kan være noe usikkert hvor stort hjemmeforbruket er.»

Det siste forholdet har også vært gjenstand for diskusjon i Økonomisk utvalg. Ut fra gjennomgang av Utvalgets publikasjoner ser det ut til at hjemmeforbruket av reinkjøtt, med noen variasjoner, fra starten av ble anslått til i størrelsesorden 300 tonn totalt. Fra regnskapsåret 1991 beregnet Utvalget privat omsetning og forbruk ut fra et stipulert uttak på 30 dyr per driftsenhet. Dette innebærer at hjemmeforbruket ble anslått til 627 tonn for 1991. Fra og med 1999 har Økonomisk utvalg, til dels ut fra gjennomgang av opplysninger i Melding om reindrift, stipulert privat omsetning og forbruk ut fra et anslag på 20 dyr per driftsenhet. For 1999 innebærer dette at hjemmeforbruket ble anslått til 331 tonn (nedgangen fra 1991 skyldes også reduksjon i antall driftsenheter i denne perioden).

Sørland (1978) gjennomgår data for den totale produksjonen av kjøtt fra tamrein, inkludert hjemmeforbruk, for perioden 1959 til 1976. De største beregnede kvanta gjelder årene 1966 og 1968 med om lag 1 800 tonn, mens produksjonen i 1974 bare var i overkant av 1 100 tonn. Gjennomsnittet for hele perioden 1959–76 ble beregnet til om lag 1 500 tonn per år.

Tabell 2.6 gjengir oppgaver for den totale produksjonen av kjøtt fra tamrein for utvalgte år fra 1975, og som også er fordelt på reinbeiteområder.

Tabell 2.6 Total kjøttproduksjon for tamrein i utvalgte år (i tonn)

Ar	Øst-F.	Vest-F.	Troms	Nordl.	N-Tr.	S-Tr./H.	Andre	Totalt
1975	379	344	71	66	55	168	113	1 197
1980	479	542	95	53	83	176	152	1 580
1984	579	728	73	68	173	143	195	1 957
1989	822	988	75	150	138	233	186	2 592
1991	825	864	97	177	260	273	177	2 674
1994	681	647	117	145	139	273	145	2 142
1999	414	466	82	118	199	179	160	1 616
2000	299	333	50	93	142	197	161	1 268
2001 ¹⁾	406	312	46	123	214	232	181	1 523

1) Foreløpige tall.

Kilde: Økonomisk utvalg (1980–2001)

Som omtalt foran, har det vært usikkerhet knyttet til omfanget av privat forbruk og omsetning. Dette har hele tiden vært beregnede tall, som også har vært basert på

skiftende forutsetninger. Ut fra en samlet vurdering er det sannsynlig at tallene for perioden 1975–90 er mer sammenlignbare med tallene for 1999–2001, mens oppgavene for årene 1991–98 i noen grad overvurderer totalproduksjonen av kjøtt. I tabell 2.7 er det derfor også gjort en oppstilling for leveranser til slakteri for utvalgte år fra og med 1991.

Tabell 2.7 Slakterileveranser i utvalgte år (i tonn)

År	Øst-F.	Vest-F.	Troms	Nordl.	N-Tr.	S-Tr./H.	Andre	Totalt
1991	644	621	33	122	217	236	173	2 047
1994	502	433	60	91	101	242	141	1 569
1999	311	356	47	83	174	159	158	1 286
2000	195	214	7	56	117	176	159	924
2001 ¹⁾	291	169	7	86	189	212	180	1 134

1) Foreløpige tall.

Kilde: Økonomisk utvalg (1980–2001)

Med de forbehold som er omtalt, synes det likevel mulig å trekke forholdsvis klare konklusjoner om produksjonsutviklingen siden 1975. Som for vurderingen av reingtallet, er det utviklingen i Finnmark som dominerer en analyse av totaltallene.

Produksjonen av reinkjøtt økte ut over i 1980-årene og kulminerte i 1991 med en beregnet totalproduksjon på 2 674 tonn og leveranser til slakteri på 2 042 tonn. Dette er med betydelig sannsynlighet *det historiske høyeste slakteuttaket*, i hvert fall etter 2. verdenskrig.

Deretter falt produksjonen av reinkjøtt ut over i 1990-årene og nådde sitt laveste nivå i 2000 med en beregnet totalproduksjon på 1 268 tonn og leveranser til slakteri på 924 tonn, m.a.o. en halvering, eller vel så det, fra 1991. Produksjonen av reinkjøtt i 2000 synes å ha vært den laveste siden 1960, med unntak av årene 1974–76.

Som en generell vurdering, har produksjonsutviklingen i de ulike reinbeiteområdene hatt likeartede trekk når det gjelder økningen ut over i 1980-årene. De sør-samiske områdene og tamreinlagene sett under ett, skiller seg imidlertid ut ved at de i grove hovedtrekk har opprettholdt det nye og høyere produksjonsnivået ut over på 1990-tallet. Totalproduksjonen i disse områdene var 710 tonn i 1991 og 500 tonn i 2000, mens de tilsvarende tallene for leveranser til slakteri var 626 og 452 tonn. Tallene for Finnmark viser:

- En kraftig vekst i produksjonen fra 723 tonn i 1975 til (beregningmessig) 1 810 tonn i 1989, dvs. en økning på 150 prosent. I dette året sto Finnmark for 70 prosent av beregnet totalproduksjon av reinkjøtt i Norge.
- Deretter falt produksjonen ut over i 1990-årene til 632 tonn totalt og 409 tonn levert til slakteri i 2000, dvs. til det laveste nivået i hele perioden 1975–2001. I 2000 sto Finnmark for 50 prosent av beregnet totalproduksjon og 44 prosent av leveransene til slakteri, mens de sør-samiske områdene og tamreinlagene sett under ett, sto for henholdsvis 39 og 49 prosent av totalproduksjon og leveranser til slakteri.

2.8.6 Omsetning og forbruk

Samlet omsetning og forbruk vil for reinkjøtt, som for andre varer, avhenge av nasjonal produksjon, omfanget av handel med utlandet og eventuelle lagerendringer. Som vi har sett, økte den norske produksjonen av reinkjøtt kraftig ut over i 1980-årene. Som følge av Tsjernobyl-ulykken i 1986, ble det imidlertid nødvendig å kassere betydelige deler av produksjonen mot slutten av 1980-tallet.²³ Det gir derfor liten mening å vurdere markedsforhold og forbruksutvikling for denne perioden.

Ved inngangen til 1990-årene var situasjonen i forholdet til radioaktiv forurensning igjen mer normalisert og vår analyse er derfor begrenset til å gjelde den siste 10-årsperioden.

Tabell 2.8 Total tilførsel av reinkjøtt til det norske markedet, 1993–2001 (i tonn)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Produksjon, slakteri	1 790	1 569	1 739	1 335	1 088	1 081	1 286	924	1 134
Import	414	484	–	558	652	612	713	275	695
Eksport	1	3	–	1	2	3	34	–	26
Total tilførsel	2 203	2 050	1 739	1 892	1 738	1 690	1 965	1 199	1 803

Kilde: Økonomisk utvalg (1980–2001) og SSB (2002b)

Tabellen viser at den totale tilførselen av reinkjøtt i Norge (ekskl. reineiernes hjemmeforbruk og privat salg) i perioden stort sett har variert mellom 1 700 og 2 200 tonn. Tilførselen har vært lavere i siste del av perioden enn i de første årene. Året 2000 skiller seg ut ved at tilførselen da bare var på 1 200 tonn. Dette forholdet må i noen grad tilskrives at det i 1998/99 skjedde en oppbygging av lager²⁴ og deretter en nedbygging i 2000. Det må derfor antas at omsetning og forbruk var noe lavere enn tilførselen i 1998/99 og høyere i 2000. Disse spesielle markedsforholdene er for øvrig nærmere omtalt i Økonomisk utvalg sin rapport for 1999.

Mens den norske produksjonen av reinkjøtt falt kraftig ut over i 1990-årene, ble det norske markedet supplert med økende grad av import.²⁵ Hovedkonklusjonen er derfor at samlet omsetning og forbruk av reinkjøtt har vist langt større stabilitet enn norsk produksjon, men at omsetningen likevel har falt noe tilbake.

Det er videre verd å understreke at importandelen for reinkjøtt i det norske markedet var helt oppe i 38 prosent i 1997, og at den har vært 34 prosent i perioden 1996–2001 sett under ett. På dette området skiller reindriften seg

²³ Markedseffektene av denne ulykken er bl.a. beskrevet og vurdert i Landbruksdepartementet (1992): «Tilbudet av reinkjøtt ble redusert med 25 prosent, og etterspørselen falt sammen det året ulykken inntraff... Som et nisjeprodukt er markedet for reinkjøtt sårbart for denne typen hendelser. Tsjernobyl-ulykken har på langt nær hatt samme innvirkning på etterspørselen etter annet kjøtt.»

²⁴ Det kan tilføyes at denne lageroppbyggingen i stor grad må sies å ha vært «importskapt» gjennom at administreringen av tollvernet la grunnlag for en større import enn hva som var nødvendig for å forsyne det norske markedet.

²⁵ Importen omfatter levende rein til slakt og kjøttprodukter innført under tolltariffens posisjoner 0106.0010, 0208.9021, 0208.9022 og 0208.9029.

betydelig fra hva som har vært vanlig for de aller fleste kjøttproduksjonene i norsk jordbruk. Her har det normale helt opp til de siste årene, vært at markedet har vært tilnærmet 100 prosent dekket av norsk produksjon, og at det forholdsvis ofte også har vært nødvendig å eksportere overskudd.

2.8.7 Priser og prisutvikling

Sørland (1978) behandler prisutviklingen for reinkjøtt og sammenligner med andre kjøttslag for perioden 1959–77. Han konkluderer med at prisen på reinkjøtt var lavere enn prisen på kjøtt av storfe og av sau/lam i årene fram til 1967–68. Fra 1969 økte prisen på reinkjøtt forholdsvis mye og reinkjøttet lå godt over de andre kjøttslagene i pris. Sørland (1978) mener at den gunstige prisutviklingen for reinkjøtt i denne perioden trolig kom av at daværende Norges Kjøtt og Fleskesentral engasjerte seg i omsetningen i større grad enn tidligere.²⁶

Den første reindriftsavtalen ble gjort gjeldende fra 1. januar 1977. Denne avtalen inneholdt en garanti om en minstepris for reinkjøtt som skulle tilsvare jordbruksavtalens pris for oksekjøtt av daværende klasse I. Det er verd å legge merke til at en slik garantert minstepris ble avtalt på et tidspunkt da altså prisen på reinkjøtt var vesentlig *høyere* enn prisen på oksekjøtt, jf. også tabell 2.9.

Under reindriftsforhandlingene for 1992/93 ble avtaleprisen for reinkjøtt frakoplet prisen på storfekjøtt ved at det ble innført en egen målpris for slakt av hel rein kl. I. Til forskjell fra målprisene i jordbruksavtalen har målprisen for reinkjøtt aldri vært en maksimalpris. Det har til en hver tid, også fra og med 1992/93, vært mulig å ta ut en høyere pris enn målprisen for reinkjøtt, dersom markedssituasjonen har gitt grunnlag for det.²⁷

I tabell 2.9 er det presentert tall som illustrerer prisutviklingen for reinkjøtt (produsentpriser) i perioden 1975–2001.²⁸ Det er også gjort en sammenligning med tilsvarende utvikling for storfekjøtt²⁹ og en omregning av prisene for reinkjøtt til 2001-nivå (omregnet ved hjelp av Statistisk sentralbyrås konsumprisindeks for varer og tjenester i gjennomsnitt – totalindeksen).

Som ved bruk av annen statistikk, er det også i dette tilfellet problemer knyttet til at tallene ikke uten videre er sammenlignbare. I korte trekk har dette sammenheng med følgende forhold:

---

²⁶ Norges Kjøtt og Fleskesentral hadde i 1968 hånd om 50-60 prosent av den totale omsetningen av reinkjøtt i Norge (Sørland 1978).

²⁷ Fra og med avtaleåret 2002/03 er for øvrig målprisen for reinkjøtt avviklet, uten at det har betydning for den analysen av utviklingstrekk som gjøres her.

²⁸ Vi ser her bare på gjennomsnittstall. Prisene på reinkjøtt (som prisene på andre kjøttslag) vil av ulike årsaker variere geografisk. For belysning av slike spørsmål vises til rapporter fra Økonomisk utvalg.

²⁹ Det har vært tradisjon for å sammenligne priser og prisutvikling for reinkjøtt med tilsvarende for storfekjøtt, jf. også reindriftsavtalens system med minstepris knyttet til målpris for storfekjøtt i perioden 1977-92/93. Det kan imidlertid diskuteres hvor relevant en slik sammenligning er, jf. at den norske produksjonen av storfekjøtt er av en helt annen størrelse og i sammenligningsperioden har variert mellom 70 000 og 90 000 tonn. Den viktigste konkurranseflaten for reinkjøtt kan sannsynligvis vel så gjerne være viltkjøtt (bl.a. elg og hjort), noe som også blir påpekt av Landbruksdepartementet (1992).

- Til og med 1979 beregnet Økonomisk utvalg et påslag på prisene for reinkjøtt knyttet til antatt foredlingsgevinst hos reieneierne knyttet til bruk av biprodukter. Fra 1980 ble denne inntekten tatt ut av prisberegningen og lagt inn som inntekt under bierverv. Utvalget anslo at dette tilsvarte i størrelsesorden 50 øre/kg. Følgelig er sannsynligvis de oppgitte prisene før 1980 tilsvarende mye for høye i forhold til prisen for selve reinkjøttet.
- Uten at vi har studert dette forholdet i detalj, er det for sammenlignbarhetens skyld et vesentlig større problem at grunntilskudd for reinkjøtt med finansiering fra reindrifftsavtalen, har vært inkludert i prisberegningen. Dette grunntilskuddet ble avviklet 1. januar 1993. Økonomisk utvalg oppgir i sin rapport for regnskapsåret 1992 at gjennomsnittlig pristilskudd dette året var på 5,25 kr/kg. Dette betyr at, som et uttrykk for markedets betaling for reinkjøtt, er oppgavene i tabellen for høye ut over i 1980-årene og til og med 1992.
- I sammenligningen med storfekjøtt er problemet tilsvarende, da det også her (fortsett) blir utbetalt grunntilskudd, og i dette tilfellet med finansiering fra jordbruksavtalen. Budsjettnemnda for jordbruket har imidlertid korrigert sine prisberegninger slik at tallene fra og med 1983 er ekskl. grunntilskudd. I 1982 var gjennomsnittlig grunntilskudd for storfekjøtt 2,70 kr/kg og i årene 1978–80 var satsen 1,75 kr/kg. Som uttrykk for markedets betaling for storfekjøtt, er de oppgitte prisene i tabellen derfor for høye for årene før 1983.

Tabell 2.9 Utvikling i produsentpriser – utvalgte år, (kr/kg)

Ar	Reinkjøtt	Storfekjøtt	Rein/storfe	Reinkjøtt i 2001-priser
1975	20,80	13,43	155	84,20
1977	24,70	19,16	129	84,00
1978	26,25	21,11	124	82,60
1980	26,88	23,64	114	72,70
1982	31,52	26,73	118	67,50
1983	31,87	25,54	125	62,90
1988	35,16	32,01	110	43,75
1991	35,10	30,42	115	44,05
1992	39,33	31,96	123	48,25
1993	42,65	31,97	133	51,20
1998	44,72	30,34	147	48,60
2000	46,95	26,00	181	48,35
2001	47,54	28,13	169	47,54

Kilder: Økonomisk utvalg (1980–2001), Budsjettnemnda for jordbruket (2002) og egne beregninger

Med de forbehold for sammenlignbarheten i tallene som er omtalt foran, er det likevel mulig å peke på en del klare utviklingstrekk.

På slutten av 1970-tallet var produsentprisene for reinkjøtt vesentlig høyere enn for storfekjøtt. Målt i pengeverdien for 2001 var produsentprisen godt over 80 kr/kg. Ut over i 1980-årene hadde produsentprisene for reinkjøtt en meget svak

utvikling. Rundt 1990 var markedets reelle betaling for reinkjøtt, korrigert for det grunntilskuddet som er omtalt og inkludert i tallene i tabellen, nede på om lag samme nivå som produsentprisene for storfekjøtt. Målt i pengeverdi fra 2001 var produsentprisen for reinkjøtt langt på vei blitt halvert.

Det er sannsynligvis flere forhold som kan bidra til å forklare disse utviklings-trekkene. For det første var det inngått reindriftsavtaler som garanterte en minstepris for reinkjøtt som var lavere enn hva prisen på reinkjøtt var i utgangspunktet. Det synes rimelig å anta at dette kan ha bidratt til å trekke prisen på reinkjøtt nedover mot prisnivået (maksimalprisen) for storfekjøtt som i utgangspunktet definerte minsteprisen for reinkjøtt. For det andre var det en meget sterk økning i produksjonen av reinkjøtt i 1980-årene, som kulminerte rundt 1990. Det innebar også at tilbudet av reinkjøtt i det norske markedet økte om lag tilsvarende, vel og merke fram til Tsjernobyl-ulykken i 1986. Økte tilførsler og/eller markedseffektene av denne ulykken kan i vesentlig grad ha virket prisdempende for reinkjøtt. For det tredje var det i store deler av 1980-årene en meget sterk generell prisøkning.³⁰ Produsentprisene på reinkjøtt fulgte på ingen måte prisøkningen for varer og tjenester i gjennomsnitt, men det gjorde heller ikke prisene for andre kjøttslag, her under storfekjøtt.

For 1990-årene sett under ett var det en positiv prisutvikling for reinkjøtt. Målt i fast pengeverdi var det en viss økning. På slutten av perioden lå produsentprisen for reinkjøtt 70 til 80 prosent høyere enn prisen for storfekjøtt. Dette må delvis sees i sammenheng med at prisene for storfekjøtt ble nominelt redusert.³¹ Utviklingen må likevel kunne tolkes som at reinkjøtt i denne perioden i større grad ble etablert som det eksklusive nisjeproduktet som det også har alle forutsetninger for å være.

Det er også verd å legge merke til at den positive prisutviklingen faller sammen med den perioden da det er etablert en egen målpris for reinkjøtt, og som er løst fra jordbruksavtalens administrerte pris for storfekjøtt. Samtidig falt den norske produksjonen av reinkjøtt kraftig, men omsetning og forbruk holdt seg i stor grad oppe som følge av sterk importøkning. Ved vurdering av prisutviklingen i faste kroner er det videre et forhold at den generelle prisøkningen i 1990-årene var langt mer moderat enn på 1980-tallet.

2.8.8 Kostnader, arbeidsforbruk og produktivitet

Slik det framgår foran, har reindriften gjennomgått store endringer i den perioden som er studert. Antall rein og produksjonen av reinkjøtt økte sterkt fram til rundt 1990, for så å falle sterkt tilbake. Ett av de for øvrig mer bemerkelsesverdige utviklingstrekkene sett i forhold til andre tradisjonelle primærnæringer, er økningen i antall driftsenheter og personer med tilknytning til reindriften.

Samtidig er reindriften kjennetegnet av forholdsvis store faste kostnader (og et forholdsvis stort «fast» arbeidsforbruk) for hver enkelt enhet, samtidig som de

---

³⁰ Det generelle prisnivået i Norge ble mer enn fordoblet fra 1980 til 1990, mens økningen fra 1990 til 2000 (bare) var på 26 prosent.

³¹ Prisene for svinekjøtt og fjørfekjøtt har gått vesentlig mer ned.

variable kostnadene normalt er mer beskjedne. Dette innebærer at kostnader og arbeidsforbruk regnet per rein eller per produsert kilo faller vesentlig raskere med økende omfang (antall rein) enn det som er vanlig i de fleste andre primærnæringer.

Formålet i dette kapitlet er derfor å se på kostnadsutviklingen og endring i arbeidsforbruk, i lys av øvrige utviklingstrekk som beskrevet foran, for gjennom det også å kunne si noe om endringer i næringens produktivitet.³² På bakgrunn av begrensninger i datamaterialet må imidlertid vurderingen av produktivitetsutviklingen her skje ved en forholdsvis skjematisk tilnærming.

I tabell 2.10 er 1980 tatt som utgangspunkt og satt lik 100, og sammenlignet med 1991 og 2000. Videre viser tabellen volumutviklingen av produksjonen, jf. kap. 2.6, samlede kostnader (mill. kroner), kostnader omregnet til prisnivået i 2000, kostnader indeksert (1980=100), arbeidsforbruk og indeks for arbeidsforbruket.

Tabell 2.10 Produksjonsindeks, kostnader og arbeidsforbruk

Ar	Prod. indeks	Kostn., løpende	Kostn., faste kr	Kostn., indeks	Arbeid, arsverk	Arbeid, indeks
1980	100	22,6	59,2	100	727	100
1991	169	69,4	84,5	143	1 178	162
2000	80	81,8	81,8	138	973	134

Kilde: Økonomisk utvalg (1980–2001) og egne beregninger

Tabellen viser for at de totale kostnadene i reindriften økte betydelig fra 1980 til 1991. Kostnadsvolumet (faste kroner) var 43 prosent høyere i 1991 enn i 1980. Etter 1991 har det vært en beskjeden nedgang i kostnadene regnet i faste kroner. Videre var det en betydelig økning i det beregnede arbeidsforbruket i den første tiårsperioden, mens det har vært en vesentlig reduksjon igjen til 2000.

Når det gjelder reindriftens produktivitetsutvikling, kan tallene tolkes slik:

- Produktivitetsnivået var høyere i 1991 enn i 1980. Produksjonen i 1991 var 69 prosent høyere, mens kostnadene og arbeidsforbruket var henholdsvis 43 og 62 prosent høyere (altså hadde «volumet» av både kostnader og arbeid økt mindre enn produksjonen).
- Produktivitetsnivået i 2000 var åpenbart vesentlig lavere enn i 1980. Produksjonen var 20 prosent lavere, mens kostnadene og arbeidsforbruket var henholdsvis 38 og 34 prosent høyere.

2.8.9 Inntekter og inntektsutvikling

De utviklingstrekk som er beskrevet i forrige kapittel, kan forstås som at reindriftnæringens «egen evne» til å skape inntekter, økte fra 1980 til 1991 for så å falle kraftig tilbake til 2000. På den andre siden har vi sett at prisutviklingen var mer positiv i 1990-årene enn på 1980-tallet, jf. kap. 2.8.7.

³² Begrepet produktivitet defineres generelt som utbytte i forhold til en, flere eller «alle» innsatsfaktorer, alt målt i faste priser. Det man måler er altså «volumet» av produksjonen sett i forhold til «volumet» av innsatsfaktorer. Produktivitetmålinger gir et inntrykk av hvordan bedrifter eller næringer utnytter sine ressurser og om utviklingen over tid.

Videre ble reindrifftsavtalen etablert i 1977 og har etter hvert medført at også statstilskudd har fått vesentlig betydning for næringens økonomi. Fra midt på 1990-tallet økte også de utbetalte rovdyrerstatningene til reindriftsnæringen kraftig.

Også i tabell 2.11 er 1980 tatt som utgangspunkt og sammenlignet med 1991 og 2000. Videre viser tabellen samlet vederlag til arbeid og egenkapital (mill. kroner), tilsvarende vederlag per årsverk, statstilskudd og erstatninger. Alle oppgaver er også omregnet til prisnivået i 2000.

Tabell 2.11 Vederlag til arbeid og egenkapital, statstilskudd og erstatninger

Ar	Vederlag		Vederlag		Statstils kudd, løpende	Statstil skudd, faste kr	Erstatning, løpende	Erstatning, faste kr
	Vederlag, løpende	Vederlag, faste kr	per årsverk, løpende	per årsverk, faste kr				
1980	41,0	107,6	56 396	148 004	13,7	36,0	2,9	7,6
1991	52,9	64,4	44 896	54 694	39,9	48,6	5,0	6,1
2000	69,4	69,4	71 296	71 296	60,3	60,3	37,0	37,0

Kilde: Økonomisk utvalg (1980–2001) og egne beregninger

En samlet fortolkning av oppgavene i tabellen og gjennomgang i tidligere kapitler, kan oppsummeres slik:

- Fra 1980 til 1991 var det et meget kraftig fall i reindriftens vederlag til arbeid og egenkapital, både totalt og enda mer per årsverk. Det sterke relative prisfallet for reinkjøtt overskygget fullstendig en positiv utvikling i produktivitet og økning i statstilskuddene.
- Fra 1991 til 2000 var det en viss økning i reindriftens vederlag til arbeid og egenkapital. En mer positiv prisutvikling, økning i statstilskuddene og en kraftig økning av erstatninger overskygget en betydelig reduksjon i næringens egen produktivitet.

Det skal for øvrig bemerkes at den analysen som er gjort her, er en vurdering av totaltall og gjennomsnitt. Slik det imidlertid framgår av rapportene fra Økonomisk utvalg og av andre deler av denne rapporten, er reindriftsnæringen også kjenne-tegnet av helt uvanlig store inntektsforskjeller, ikke minst geografisk. Vederlag til arbeid og egenkapital, regnet per årsverk, har i de sør-samiske områdene i de senere årene vært beregningsmessig om lag 10 ganger så høyt som i store deler av Finnmark og i Troms.

2.8.10 Familiens inntekter

Slik det framgår av forrige kapittel, er inntektene fra reindriften gjennomgående meget lave og det har også vært en betydelig reduksjon sett fra 1980 og fram til i dag, regnet i faste kroner. Det har derfor vært nødvendig for reindriftsfamilier (som i andre primærnæringer) å skaffe inntekter utenfor næringen.

Sørland (1978) peker på at lønnet arbeid står for den største delen av binæringsinntektene. I dag er lønnet arbeid (73 prosent) og pensjoner (17 prosent) de helt dominerende inntektskildene ut over selve reindriften.

I 1991 utgjorde de totale lønns- og pensjonsinntektene for reineiere og ektefeller 29,6 mill. kroner, noe som tilsvarte drøyt 43 000 kroner per driftsenhet. I 2000 var de samlede inntektene utenfor reindriften på 73,3 mill. kroner, noe som tilsvarte 131 000 kroner per driftsenhet (Økonomisk utvalg 2001).

Sett i sammenheng med forrige kapittel kan det altså konstateres at 51 prosent av reindriftsfamilienes inntekter i 2000 ble hentet utenfor reindriften. Det er videre verd å legge merke til at lønnsinntekter mv. er vesentlig høyere i Finnmark enn i de sør-samiske områdene, samt at nærmere 75 prosent av slike inntekter ble opptjent av reineierens ektefelle (her beregnet for de reineiere som har ektefelle).

2.8.11 Oppsummering

Slik det har framgått av vesentlige deler av analysen som er gjort, vil utviklingen i Finnmark i stor grad dominere en hver vurdering av utviklingstrekkene for reindriften i Norge.

I den grad det statistiske grunnlaget er pålitelig, er ett av de mest slående utviklingstrekkene at det samlede *reintallet* i Finnmark må ha blitt mer enn fordoblet fra 1975 til 1989. Det samlede reintallet i Finnmark var på slutten av 1980-årene om lag 200 000 dyr i vinterflokk. Dette må ha vært et historisk høyt reintall i Finnmark. Etter 1989 har reintallet i Finnmark tilnærmet blitt halvert til ned mot 103 000 i 2001, slik at det nå igjen synes å kunne være på nivå med reintallet i slutten av 1970-årene.

En eventuell ubalanse i forhold til den langsiktige bærekraften av ressursene vil være mer alvorlig i reindriften enn for de aller fleste andre biologiske produksjoner, jf. at reinlav er en kritisk beiteressurs som er særegen ved sin lange omløpstid (voksetid). Ved for sterk utnyttelse av denne ressursen i en bestemt periode vil produksjonsmulighetene kunne være svekket for lang tid framover, selv når reintallet senere er på et balansert nivå i forhold til den langsiktige bærekraften av ressursene, jf. også Fylkesmannen i Finnmark (2000).

Den negative utviklingen etter 1990 har imidlertid med stor sannsynlighet også sammenheng med økning av rovdyrbestandene. Denne økningen er dokumentert av Fylkesmannen i Finnmark (2000) når det gjelder jerv og gaupe, som gjør stor skade på reinflokkene, og også når det gjelder bjørn. For kongeørn er bestandsutviklingen mer usikker. Samtidig har de naturlige klimatiske variasjonene stor innvirkning på tapstallene. Ett eksempel på dette er at de gjennomsnittlige tapene av rein i sesongen 2001/02 ble redusert med 40 prosent i forhold til året før. Det er naturlig å se dette i sammenheng med at det var lite snø og for øvrig gode forhold, våren 2001.

Et annet slående utviklingstrekk ved reindriften, og igjen i særlig grad i Finnmark, er økningen i *antall driftsenheter og personer tilknyttet reindriften* gjennom perioden etter andre verdenskrig. Her skiller reindriften seg sterkt fra andre tradisjonelle primærnæringer i industriland. Økningen i tallet på rein som omtalt foran, er neppe uavhengig av at antall utøvere har vært økende (fram til mot slutten

av 1980-årene). En hver næring er avhengig av rekruttering av nye utøvere. Slik sett kan økningen av antall utøvere i reindriften oppfattes som positiv. Et økende antall utøvere i reindriften vil imidlertid også på en avgjørende måte påvirke næringens økonomiske bærekraft i negativ retning. Dette har bl.a. sammenheng med at reindriften er kjennetegnet av forholdsvis store faste kostnader (og et forholdsvis stort «fast» arbeidsforbruk) for hver enkelt enhet, samtidig som de variable kostnadene normalt er mer beskjedne. Dette innebærer at kostnader og arbeidsforbruk regnet per rein eller per produsert kilo faller vesentlig raskere med økende omfang (antall rein) enn det som er vanlig i de fleste andre primærnæringer.

Produksjonen av reinkjøtt fulgte i betydelig grad økningen i antall rein, steg ut over i 1980-årene og kulminerte i 1991 med en beregnet totalproduksjon på 2 674 tonn og leveranser til slakteri på 2 042 tonn. Dette er med betydelig sannsynlighet det historisk høyeste slakteuttaket i norsk reindrift. Deretter falt produksjonen av reinkjøtt ut over i 1990-årene og nådde sitt laveste nivå i 2000 med en beregnet totalproduksjon på 1 268 tonn og leveranser til slakteri på 924 tonn, m.a.o. en halvering, eller vel så det, fra 1991. Produksjonen av reinkjøtt i 2000 synes å ha vært den laveste siden 1960, med unntak av årene 1974–76. Som for vurderingen av reintallet, er det utviklingen i Finnmark som dominerer en analyse av totaltallene.

Den totale *tilførselen av reinkjøtt i Norge* (ekskl. reineiernes hjemmeforbruk og privat salg) har i den siste tiårsperioden stort sett vært mellom 1 700 og 2 200 tonn. Tilførselen har vært lavere i siste del av perioden enn i de første årene. Mens den norske produksjonen av reinkjøtt falt kraftig ut over i 1990-årene, ble det norske markedet i økende grad supplert med import. Det er videre verd å understreke at importandelen for reinkjøtt i det norske markedet var helt oppe i 38 prosent i 1997, og at den har vært 34 prosent i perioden 1996–2001 sett under ett. På dette området skiller reindriften seg betydelig fra hva som har vært vanlig for de aller fleste kjøttproduksjonene i norsk jordbruk

På slutten av 1970-tallet var *produsentprisene for reinkjøtt* vesentlig høyere enn for storfekjøtt. Målt i pengeverdien for 2001 var produsentprisen i denne perioden godt over 80 kr/kg. Ut over i 1980-årene hadde produsentprisene for reinkjøtt en meget svak utvikling. Rundt 1990 var markedets reelle betaling for reinkjøtt nede på om lag samme nivå som produsentprisene for storfekjøtt. Målt i pengeverdi fra 2001 var produsentprisen for reinkjøtt langt på vei blitt halvert. Det er sannsynligvis flere forhold som kan bidra til å forklare disse utviklingstrekkene, bl.a. at det var inngått reindriftsavtaler som garanterte en minstepris for reinkjøtt som var lavere enn hva prisen på reinkjøtt var i utgangspunktet. For 1990-årene sett under ett var det en positiv prisutvikling for reinkjøtt. Målt i fast pengeverdi var det en viss økning. På slutten av perioden lå produsentprisen for reinkjøtt 70 til 80 prosent høyere enn prisen for storfekjøtt. Dette må delvis sees i sammenheng med at prisene for storfekjøtt ble nominelt redusert. Utviklingen må likevel kunne tolkes som at reinkjøtt i denne perioden i stor grad ble etablert som det eksklusive nisjeproduktet som det også har alle forutsetninger for å være.

De totale *kostnadene i reindriften* økte betydelig fra 1980 til 1991. Kostnadsvolumet (faste kroner) var 43 prosent høyere i 1991 enn i 1980. Etter 1991 har det vært en beskjeden nedgang i kostnadene regnet i faste kroner. Videre var det en betydelig

økning i det beregnede arbeidsforbruket i den første tiårsperioden, mens det har vært en reduksjon igjen til 2000.

Sammenholdt med produksjonsutviklingen gir dette et visst grunnlag for å vurdere *produktivitetsutviklingen* i reindriften. Produktivitetsnivået var høyere i 1991 enn i 1980. I 2000 var imidlertid produktivitetsnivået åpenbart falt vesentlig tilbake i forhold til i 1980. Produksjonen var 20 prosent lavere, mens kostnadene og arbeidsforbruket var henholdsvis 38 og 34 prosent høyere.

Dette kan forstås som at næringens «egen evne» til å skape inntekter økte fra 1980 til 1991, for så å falle kraftig tilbake til 2000. Næringens *faktiske inntekter* er imidlertid også avhengig av omfanget av statstilskudd som har vært økende og omfanget av erstatninger (som har økt kraftig siden midt på 1990-tallet). Reindriften inntekter, målt som vederlag til arbeid og egenkapital, falt kraftig fra 1980 til 1991, både totalt og enda mer per årsverk. Det sterke relative prisfallet for reinkjøtt overskygget fullstendig en positiv utvikling i produktivitet og økning i statstilskuddene. Fra 1991 til 2000 var det en viss økning i reindriften vederlag til arbeid og egenkapital. En mer positiv prisutvikling, økning i statstilskuddene og en kraftig økning av erstatninger overskygget en betydelig reduksjon i næringens egen produktivitet.

Det skal for øvrig bemerkes at reindriftnæringen er kjennetegnet av helt uvanlig store *inntektsforskjeller*, ikke minst geografisk. Vederlag til arbeid og egenkapital, regnet per årsverk, har i de sør-samiske områdene i de senere årene vært beregningsmessig om lag 10 ganger så høyt som i store deler av Finnmark og i Troms.

Inntektene fra reindriften er likevel gjennomgående meget lave. Det har derfor vært nødvendig for reindriftsfamilier (som i andre primærnæringer) å skaffe *inntekter utenfor næringen*. Lønnet arbeid (73 prosent) og pensjoner (17 prosent) er i dag de helt dominerende inntektskildene ut over selve reindriften. I 2000 var de samlede inntektene utenfor reindriften på 73,3 mill. kroner, noe som tilsvarte 131 000 kroner per driftsenhet (Økonomisk utvalg 2001), dvs. at 51 prosent av reindriftsfamiliens inntekter i 2000 ble hentet utenfor reindriften. Det er videre verd å legge merke til at lønnsinntekter mv. er vesentlig høyere i Finnmark enn i de sør-samiske områdene, samt at nærmere 75 prosent av slike inntekter ble oppjent av reineierens ektefelle.

3 Reindrift i Sverige og Finland

Reindriftnæringen i Sverige og Finland har likhetstrekk med den norske reindriften, men skiller seg også fra norsk reindrift på en del områder. Vi vil i dette kapitlet se på strukturen i den svenske og finske reindriftnæringen, samt hvordan næringen blir forvaltet i disse to landene. Vi vil også se på de ulike tilskudds- og erstatningsordningene i disse landene, da disse er administrert noe annerledes enn i Norge, siden både Sverige og Finland er medlem av EU.

3.1 Reindrift i Sverige

Målet for den svenske reindriftpolitikken er at den skal gi grunnlag for en økologisk, økonomisk, kulturell og bærekraftig reindriftnæring. Næringen skal videre drives slik at den gir et rimelig antall reineiere et trygt økonomisk grunnlag (Jordbruksdepartementet 2001).

3.1.1 Om svensk reindrift

Reindrift i Sverige drives i Norrbotten, Västerbotten og Jämtland len, og reindriftsområdet dekker et areal på 160 000 km² (om lag 34 prosent av Sverige). Reindriftnæringen i Sverige er regulert av «Svensk Reindriftslov», og som i Norge sikrer loven samenes eksklusive rett til å drive med reindrift (Arctic Council 2002). Alle samer har reindriftsrett, men for å kunne drive med reindrift må en være medlem i en sameby. En sameby er en økonomisk og administrativ sammenlutning som har det overordnede ansvaret for reindriften innenfor et visst område. I en sameby finnes flere reindriftsforetak. De fleste foretak består av en eller flere reineiere, der det mest vanlige er å ha familieforetak (Jordbruksdepartementet 2001). I tillegg til rene samebyer finnes det i Sverige konsesjonsbyer, som er

organisert slik at bare sameier kan ha konsesjon til å drive reindrift, men der alle medlemmene av byen kan eie rein (dvs. at ikke-sameier kan også være reieiere)³³.

Tabell 3.1 gir en oversikt over antall reieiere, foretak, rein og slaktet rein i perioden 1994/95 til 2000/01. I år 2000 var det til sammen rundt 4 500 reieiere i Sverige, hvorav 3 500 var sameier mens de resterende 1 000 reieierne tilhørte konsesjonsbyer (dvs. ikke-sameier). Reieierne var fordelt på 930 foretak. I gjennomsnitt var det 237 rein per foretak, men i tabell 3.2 ser vi at antall rein per foretak varierer mye mellom de forskjellige samebyene. Blant annet tilhører 90 prosent av alle reieiere Norrbotten len, mens bare 60 prosent av all rein tilhører det samme området. Antall rein i vinterflokket var i 2000 221 164. I 1999 var det totalt sett lov å ha ca. 276 000 rein innenfor Sveriges grenser³⁴.

Tabell.3.1 Oversikt over reieiere, rein og slaktet rein i perioden 1994/95–2000/01

	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	2000/01
Antall reieiere	4 749	4 806	4 815	4 698	4 654	4 525
Antall foretak	972	–	–	943	932	930
Antall rein (i vinterflokk)	283 841	253 300	240 951	238 567	227 150	221 164
Antall slaktet rein	77 504	64 155	60 869	47 142	49 092	46 988
Andel slaktet kalv	42 %	43 %	50 %	50 %	60 %	–
Gj.snittsvekt per slaktet rein (kg)	–	28,8	28,4	27,7	27,1	–

Kilde: Svenska Samernas Riksförbund et al. (1999)

Under slaktesesongen 2000/01 ble det bare slaktet 46 988 rein, men man har i perioder vært oppe i det dobbelte. Av tabell 3.1 ser vi at kalveslaktprosenten har økt de siste årene. Dette skyldes først og fremst at antall voksne dyr som blir slaktet har gått ned og ikke at det har vært en økning i antall kalv som er slaktet. Kjøttproduksjonen i 1999 var på om lag 1 300 tonn, noe som tilsvarer en verdi på om lag 54 mill. SEK. Dette er ikke medberegnet privat forbruk. I rapporten «Svensk rennäring» har en beregnet at om lag 10 prosent av alt reinkjøtt går til privatforbruk (Svenska Samernas Riksförbund et al. 1999).

Tabellen nedenfor viser en oversikt over antall samebyer, foretak, reieiere, rein og kontrollslaktede rein fordelt på region og len i 2000. Som i Norge, er det store strukturelle forskjeller både mellom og innad i de ulike regionene.

³³ Reieierne innenfor en konsesjonsby er vanligvis eiere av jordbrukseiendommer som ønsker å drive med reindrift som tilleggsnæring. En konsesjonsinnehaver har gjennomsnittlig 790 rein, mens eiere av jordbrukeiendommer bare får lov til å ha 30 rein per husstand (Jordbruksdepartementet 2001).

³⁴ Lensstyrene i Norrbotten, Västerbotten og Jämtland len har ansvar for å bestemme det høyeste antall rein som får beite innenfor en samebys grenser.

Tabell.3.2 Antall reindriftseiere, rein og slakt fordelt på region og len i 2000/01

	Norrbotten len			Vasterbotten len	Jamtland len
	Fjell- samebyer	Skogs- samebyer	Konsesjons- byer	Same- byer	Same- byer
Antall samebyer	15	9	8	7	12
Antall foretak	585	122	15	108	10
Antall reineiere	2 028	890	1 008	317	282
Antall rein	82 499	28 033	11 592	54 231	44 809
Antall slaktet rein	12 093	4 031	2674	13 192	14 996
Antall rein per foretak ¹⁾	141	230	773	502	4 481
Antall slaktet per foretak ¹⁾	21	33	178	122	1 500

1) Egne beregninger

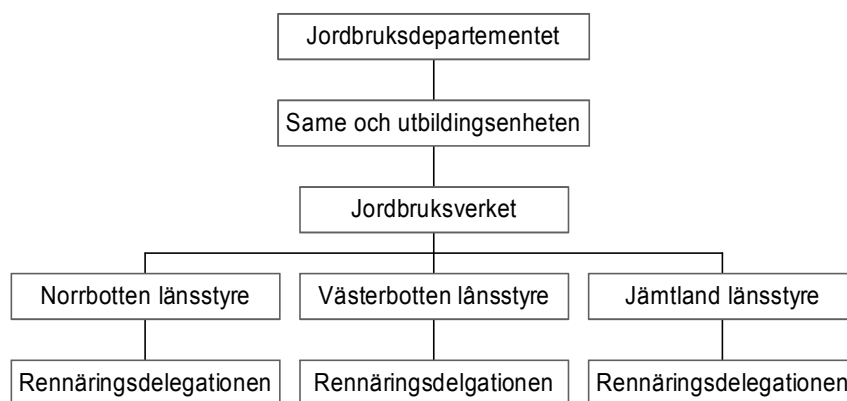
Kilde: Jordbruksdepartementet (2001)

Som EU-medlem har ikke Sverige noen mulighet til å ha administrerte priser på reinkjøtt, og prisen på reinkjøtt bestemmes derfor i det frie markedet. Den gjennomsnittlige prisen per kilo reinkjøtt var i 1998 på 41,18 SEK/kg og har siden 1990 nesten doblet seg (prisen på reinkjøtt var i 1990 på 22,31 SEK/kg). Som EU-medlem kan Sverige eksportere fritt det de ønsker innenfor EU, men ved eksport til Norge blir det ilagt toll. I 1998 eksporterte Sverige 386 tonn ferskt, kjølt eller fryst kjøtt og 17 tonn saltet, tørket reinkjøtt. Den største delen av eksporten gikk til Norge, fulgt av Danmark og Finland. Det ble i 1998 importert 219 tonn reinkjøtt til Sverige og mesteparten av det Sverige importerer kommer fra Finland. Den svenske reindriftsnæringen har lange tradisjoner med videreforedling av reinkjøtt-produkter, og mye av reinkjøttet som importeres fra Finland returneres som videreforedlede produkter (pers. med. Krogell 2002).

3.1.2 Forvaltningen

Det er *Jordbruksdepartementet* som har det overordnede forvaltningsansvaret for reindriftsnæringen, der *Jordbruksverket* er departementets ekspermyndighet på området. Som ekspertmyndighet har Jordbruksverket ansvaret for en del av de tilskudds- og erstatningsordningene som finnes innenfor reindriftssektoren.

De tre nordligste *lenene/lensstyrene* (Norrbotten, Västerbotten og Jämtland) har ansvar for å samordne reindriftsspørsmål på fylkesnivå. Under hvert lensstyre ligger en *reindriftsdelegasjon* som behandler spørsmål innen reindrift og fjellforvaltning. Lensstyrene og reindriftsdelegasjonene har sammen ansvaret for å bestemme reingtallet for hver sameby, fastsette arealgrenser mellom samebyene, bedømme reinbeitet i forhold til katastrofefondet og følge opp bestemmelser i den norsk-svenske reinbeitekonvensjonen (Arctic Council 2002). Figur 3.1 viser en oversikt over forvaltningen i Sverige.

Figur 3.1 Oversikt over forvaltningsorganene

Sametinget fungerer som et selvstendig folkevalgt organ og som en statlig forvaltningsmyndighet. Som forvaltningsmyndighet har Sametinget blant annet ansvaret for å utbetale rovdyrerstatninger til samebyene. I forbindelse med EUs strukturfondsprogram for sameområdet har Sametinget også ansvar for å forvalte midler til utvikling av samisk kultur (Jordbruksdepartementet 2001). Sametingets rolle i det svenske folkestyret er i disse tider under utredning³⁵, og vi har i kapittel 3.1.4 sett nærmere på dette.

3.1.3 Tilskudd og erstatningsordninger

Tabell 3.3 gir oversikt over dagens tilskudds- og erstatningsordninger for reindriftsnæringen i Sverige. Tabellen er hentet fra SOU 2001:101, «En ny rennæringspolitikk» (Jordbruksdepartementet 2001). Reinsdyrkjøtt regnes i EUs jordbrukspolitikk som et jordbruksprodukt og svensk reindriftsnæring mottar derfor både nasjonal støtte og EU-støtte.

³⁵ Jordbruksdepartementet publiserte 26 september i år SOU 2002:77, «Sametingets roll i det svenske folkestyret» (Jordbruksdepartementet 2002).

Tabell 3.3 Tilskudds- og erstatningsordninger, 1991/95–2000 (i 1000 SEK)

	1994/95	1995/96	1997	1998	1999	2000
Nasjonal støtte	33 476	27 115	33 521	26 871	25 871	21 787
Pristillegg	28 805	22 671	21 270	14 601	13 120	14 297
Arealforvaltning	1 150	1 000	1 000	1 200	1 800	2 761
Katastrofefond	0	0	751	986	2 393	629
Utviklingsprosjekt	3 521	3 444	10 500	10 200	8 528	4 100
Erstatninger	42 283	45 286	44 387	40 820	49 647	44 682
Tsjernobyl'erstatninger	20 514	21 286	14 378	10 820	14 647	9 682
Rovdyrerstatninger	21 769	24 000	30 000	30 000	35 000	35 000
Annen støtte	11 167	15 275	7 000	6 919	8 872	7 166
Riksgrensestengsel	6 544	12 275	5 000	4 919	6 872	5 166
Øvrig statsstøtte	4 623	3 000	2 000	2 000	2 000	2 000
EU-finansiert støtte	5 200	16 000	12 000	11 500	14 500	4 000
Mal 6/mal 1 program	4 200	13 000	8 500	8 500	8 500	0
Interreg program	1 000	3 000	2 000	2 000	2 000	0
Start- og investeringsstøtte			1 500	1 000	2 000	2 000
Miljøstøtte					2 000	2 000

Kilde: Jordbruksdepartementet (2001)

Nasjonal støtte

Nasjonale støtteordninger til reindrift må godkjennes av EU-kommisjonen. Som EU-medlem er Sverige forpliktet til å utøve en reindriftspolitik som ikke medfører økning i det tradisjonelle produksjonsnivået. Dette medfører at hvis Sverige ønsker å forandre noen av støtteordningene til reindriftsnæringen, for eksempel pristillegget, må dette godkjennes av EU-kommisjonen (Svenska Samernas Riksförbund et al. 1999).

Pristillegg. For å sikre reieierne en viss inntekt gis det et pristilskudd per kilo slaktet kjøtt. Jordbruksverket har ansvar for å betale ut tilskuddet til reieierne, og tilskuddet er administrert slik at bare det kjøttet som leveres til slakteriene er berettiget støtte. For budsjettåret 2000 var støtten 9 SEK/kg for voksne dyr og 14,50 SEK/kg for kalv, prisdifferensieringen skyldes at en ønsker økt kalveslakting. For 1998/99 var gjennomsnittlig pristillegg for voksne dyr på 299 SEK, mens for kalv var gjennomsnittlig pristillegg på 291 SEK. Det er ingen øvre tak for hvor mye tilskudd som kan gis gjennom denne ordningen. Pristillegget utgjør i dag rundt 20 prosent av netto inntekt fra reinkjøtt.

Arealforvaltning. Kostnader forbundet med lensstyrenes arbeid med å kartlegge reindriftsnæringens arealbruk dekkes av staten.

Katastrofefond. I de årene hvor beiteforholdene er så dårlige at reieierne legger ut fôr til reien i mer enn 60 dager, bevilger staten midler til samebyene for å dekke en del av fôrkostnadene. I år 2001 ble det utbetalt 2,8 mill. SEK i katastrofestøtte.

Erstatninger

Erstatning på grunn av radioaktivt nedfall. Sverige ble hardt rammet av Tsjernobyl-ulykken, og i 1986/87 ble 78 prosent av alt reinkjøtt kassert. I dag har Sverige en øvre grense for cesiuminnhold på 1 500 Bq/kg og det er bare små mengder kjøtt som kasseres. I erstatningssystemet utbetales erstatninger tilsvarende avregningspris og tapt pristillegg for kassert rein. Erstatning for nedføring var i 1999/00 på 870 SEK/rein hvis cesiumnivået var høyere enn 5 000 Bq/kg og 680 SEK/rein hvis cesiumnivået var lavere. Ved tidligslakting ble det utbetalt 210 SEK/rein for økte kostnader i forbindelse med innhenting av dyr og tapt kjøttverdi. Ved kassering av kjøtt betales også erstatning til slakteriene som slakter dyrene (Svenska Samernas Riksförbund et al. 1999).

Rovdyrerstatninger. Som i Norge, er rovdyrbestanden i Sverige økende og Rovdyrutredningen (Miljödepartementet 1999) beregnet at det årlig tas mellom 25 000 og 35 000 rein av rovdyr. Rovdyrerstatningene blir utbetalt etter estimert størrelse på rovdyrforekomsten innenfor samebyene, og ikke per tapt dyr som i Norge. Dette utelukker muligheten for konflikter mellom oppgitte rovdyrta og erstattede rovdyrta, forutsatt at estimert rovdyrforekomst er riktig. I 1997 fikk samebyene 517 SEK for hvert reinsdyr som er estimert til å gå tapt som følge av rovdyr, uavhengig av om reinen er funnet død eller ikke. Totalt ble det utbetalt 30 mill. SEK i rovdyrerstatninger i 1997. Det er Sametinget som har ansvar for å utbetale erstatningen til en sameby. Samebyen beslutter selv om erstatningen skal gis ut til alle reieneierne eller om erstatningen skal brukes til felles forebyggende tiltak.

Erstatning pga. påkjørt rein. Det svenske jernbaneverket betaler ut erstatning for rein som blir påkjørt av tog. I 1998/99 ble det utbetalt 2 456 SEK/rein, hvorav 100 SEK går til den som identifiserer reinen. I 1997 ble 1 079 rein drept av tog. Trafikkforsikringsforeningen har ansvar for å utbetale erstatning når rein påkjøres av bil. Det ble i 1999 betalt ut 3 117 SEK/simle, 2 019 SEK/okse og for kalv 1 568 SEK. Mellom 3 000 og 4 000 rein blir drept i trafikken hvert år (Svenska Samernas Riksförbund et al. 1999).

Annen støtte

Riksgrensestengsel. For å opprettholde forpliktelsene i reinbeitekonvensjonen, dekker staten kostnadene ved å holde grensen stengt (kostnader til gjerder, helikopterovervåking og lignende). Det ble i 2000 utbetalt om lag 5,2 mill. SEK til riksgrensestengsel.

Øvrig statsstøtte. Denne posten finansierer konsulenttenester som SSR (Svenska Samernas Riksförbund) utfører for Jordbruksverket. Resten av posten går til å finansiere prosjekter i forbindelse med utvikling av nye produksjonsmetoder eller samarbeidsformer i samebyene (Jordbruksdepartementet 2001). Denne posten utgjorde til sammen 2 mill. SEK i 2000.

EU-finansiert støtte

EU-finansiert støtte kommer næringen til gode ettersom reindrift regnes som en del av EUs jordbrukspolitikk og fordi reindriften foregår i distrikter som er berettiget distriktsutviklingsstøtte.

Samisk mål-6 program/ mål-1 program. Dette er en strukturstøtte som gis til regioner med svak befolkningsutvikling, som for eksempel de nordlige reindriftsområdene. Mål-6 programmet var et femårig program som varte frem til 1999. I denne perioden gikk EU inn med til sammen 65 mill. SEK til dette programmet mot at den svenske regjeringen gjorde det samme. Av disse midlene ble rundt 60 mill. SEK brukt til prosjekter som hadde til hensikt å bedre forholdene innenfor reindriftsnæringen i perioden 1995–1999. I år 2000 overtok mål-1 programmet for mål-6 programmet. Dette programmet har som hensikt å støtte næringslivet i nordre Norrland, og det er innenfor en femårs periode satt av til sammen ca. 34 mill. SEK til reindriftsnæringen. I år 2000 ble det ikke utbetalt noen midler til reindriftsnæringen innenfor dette programmet.

Interreg II. Innen strukturpolitikken finnes også et program for grenseregionalt samarbeid, Interreg II. For Nordkalotten kalles det samiske programmet Interreg Sápmi og det gis støtte til utvikling av samiske næringer og samisk kultur. Den totale økonomiske rammen for perioden 1995–1999 var på 30 mill. SEK, hvorav EU medfinansierte ca. 8,5 mill. SEK. Det resterende ble finansiert av Sverige, Norge og Finland.

Start- og investeringsstøtte. Startstøtte gis til unge mennesker under 35 år som ønsker å starte eget foretak innen jordbruk, skogbruk og reindrift. Støtten gis ut i form av en rentestøtte som utbetales i en periode over 5 år. I perioden 1995–1998 var det bare 6 foretak innen reindrift som fikk slik støtte. Investeringsstøtten har som hensikt å øke konkurransekraften til foretak. I reindriftsområdet dekkes opptil 45 prosent av et foretaks investeringskostnader, og i perioden 1997–98 var det 13 foretak som fikk slik støtte.

Miljøstøtte. Miljøstøtte gis til reinieiere som ønsker å bevare reindriftsområder og reininnhengninger på tradisjonelt vis, for å ta vare på den samiske kulturen. Det er for en 5 års periode satt av 10 mill. SEK til dette formålet.

3.1.4 Fremtidig forvaltning av reindriftsnæringen

Sverige har ennå ikke skrevet under på ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkningers rettigheter. Dette skyldes blant annet at Sverige ikke har kunnet oppfylle konvensjonens krav når det gjelder samenes rett til bruk av privateide arealer. I SOU 1999:25 «Samerna- ett ursprungsfolk i Sverige – Frågan om Sveriges anslutning til ILO:s konvention nr 169» konkluderes det med at Sverige i løpet av en 5-års periode oppfyller kravene for å ratifisere avtalen (Jordbruksdepartementet 1999).

Både reindriftsnæringens og Sametingets rolle er i dag i endring, og tanker rundt dette kommer fram i Jordbruksdepartementet utredning, SOU 2001:101 «En ny rennæringspolitikk, – öppna samebyar och samverkan med andre markanvändare»³⁶

---

³⁶ Jordbruksdepartementet (2001).

og SOU 2002:77 «Sametingets roll i det svenska folkstyret»³⁷. I følge SOU 2001:101 ønsker regjeringen at samebyene i fremtiden skal være åpne for alle samer, samtidig som det nåværende forbudet om at samebyene ikke kan drive med andre virksomheter, faller bort. Mange beslutninger om samebyene som i dag tas av staten (lensstyrene) skal i fremtiden overføres til Sametinget. Sametinget vil dermed bli sektormyndighet for reindriftnæringen og en del av Jordbruksverkets oppgaver vil da bli overført til Sametinget. Bestemmelser om hvordan reindriften skal foregå vil bli innordnet i en særskilt lov. Regjeringen ønsker videre at samene selv i større grad skal bestemme hvordan reindriftnæringen skal utvikles videre (Jordbruksdepartementet 2001).

3.2 Reindrift i Finland

Den finske reindriftpolitikken har som mål å trygge og forbedre reindriftnæringens produksjonsforutsetninger samt bedre markedsføringen av reinsdyrkjøtt (Jord- og skogbruksministeriet 1989). Dagens reindriftpolitikk har videre som mål å endre strukturen i næringen, fra mange små foretak til færre større foretak (pers. med. Krogell 2002).

3.2.1 Om finsk reindrift

Det finske reindriftsområdet dekker 114 000 km² (33 prosent av Finland) og omfatter mesteparten av Lappland len og nordøstre del av Oulu len³⁸. I motsetning til både Norge og Sverige gjelder retten til å drive med reindrift alle EU-medlemmer som bor innenfor reindriftsområdet. Som følge av at samene i Finland ikke har en eksklusiv rett til å drive med reindrift, er antall reineiere mye høyere enn i både Norge og Sverige. Det er bare i de nordlige områdene av Lappland at en finner samisk reindrift, og av totalt 6 500 finske samer bor 4 000 av dem innenfor det samiske reindriftsområdet. De samiske reineierne er organisert i 4–5 foretak, og foretakene har et stort antall rein i reinflokkene (pers. med. Niemi 2002). Reindrift er i dette området fortsatt av stor betydning for den samiske kulturen og ca. 1/3 av den samlede mengden slaktet rein kommer fra dette området. Siden reindrift ikke er en ren samisk næring, finnes det heller ingen støtteordninger til reindriftnæringen som er spesielt rettet mot samene³⁹. Som følge av at både samer og ikke-samer kan drive med reindrift, samtidig som det er store økologiske ulikheter innen reindrifts-

---

³⁷ Jordbruksdepartementet (2002).

³⁸ Reindriftsområdet er videre delt inn i tre hovedområder (fra nord til sør); «Samisk reindriftsområde», «Viktig reindriftsområde» og «Reindriftsområdet». Ved utforming av reindriftpolitikken er det de to første områdene som først og fremst skal prioriteres (Arctic Council 2002).

³⁹ Finland har til nå ikke ratifisert ILO-konvensjon nr. 169, og de finske myndighetene har blitt kritisert av Menneskerettighetskommisjonen for ikke å følge opp samenes rettigheter (Arctic Council 2002).

området, er det også store forskjeller i hvordan næringen utøves i de ulike distriktene⁴⁰.

Reindrifftsområdet er delt opp i 56 distrikter og hvert distrikt disponeres av et reindrifftsforetak. Reineierne er organisert gjennom Reinbeitelagsforeningen, som fungerer som et samlet interesseorgan for reindrifftsforetakene. I samråd med Reinbeitelagsforeningen bestemmer Jord- og skogbruksministeriet, med utgangspunkt i vurderinger om beiteområdenes tilstand, hvor mange rein det er tillatt å ha på vinterbeite, for ti år av gangen. Det gis også begrensninger for hvor mange rein et foretak og hver enkelt reineier kan ha. Det er spesielt foretakene i nord som har problemer med for høye reintall. Som et insentiv til å holde reintallet nede på det tillatte nivået mister reindrifftsforetak, som i to år etter hverandre har mer enn 5 prosent flere rein en tillatt, tilskuddet per dyr.

Tabell 3.4 Oversikt over reineiere, rein og slaktet rein i perioden 1980/81–2000/01

	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1998/99	2000/01
Antall reineiere	7 086	7 483	7 556	6 960	6 129	5 682
Antall rein (i vinterflokk)	177 676	229 843	259 611	212 851	195 434	185 731
Antall tillatte rein	187 700	187 700	228 900	228 900	220 900	203 700
Antall slaktet rein	58 554	102 965	169 023	120 702	96 270	87 397
Totalt slaktevolum (tonn)	1 440	2 420	4 010	2 730	2 150	2 020
Gj.snittsvekt per slaktet rein (kg)	24,7	23,5	23,8	23,1	22,4	23,4

Kilde: Reinbeitelagsforeningen (2002)

Tabellen ovenfor gir en oversikt over antall reineiere, rein og slaktet rein i perioden 1980/81–2000/01. Samlet sett var det ca. 5 700 reineiere i reindriftnæringen i 2000/01 fordelt på 1 530 hushold. 690 hushold hadde reindrift som hovednæring og 840 hushold hadde reindrift som tilleggsnæring (Agrifood Research Finland 2002). Ser vi på strukturen i næringen, har 80 prosent av alle reineierne mellom 1 og 49 rein, 14 prosent har mellom 50 og 99 rein og bare 0,1 prosent (6 reineiere) har mer enn 400 rein (Arctic Council 2002).

I følge Reinbeitelagsforeningen var det i reindrifftsåret 2000/01 185 700 rein i Finland, og det ble i samme år slaktet 87 400 rein. Finland har et gjennomsnittlig høyere slakteuttak enn både Sverige og Norge. Nesten 70 prosent av all slakt er kalveslakt, noe som forklarer den lave gjennomsnittsvekten på 23,4 kilo (pers. med. Niemi 2002). Kjøttproduksjonen i 2000/01 var på ca. 2 mill. kilo til en verdi av ca. 10,1 mill. € (80,8 mill. NOK). I gjennomsnitt sendes 70 prosent til slakteriene, bare 10 prosent er registrert som privat salg og 20 prosent til privat bruk.

I Finland finnes det ingen målpris på reinkjøtt og kjøttet selges på det frie markedet. Prisen⁴¹ på reinkjøtt har de siste årene ligget gjennomsnittlig 3–7 kroner

⁴⁰ I nord drives reindriften i fjellområdene, og mesteparten av reineierne har reindrift som hovednæring. I sør drives reindrift som en binæring til jord- og skogbruk. Arealkonfliktene er størst i sør fordi reinen i noen tilfeller ødelegger jord- og skogsområder.

⁴¹ Prisen per kilo reinkjøtt var i 2000/01 på 5,49 €/kg (ca. 44,35 NOK/kg) mot 4,25 €/kg (ca. 33,80 NOK/kg) i 1990/91.

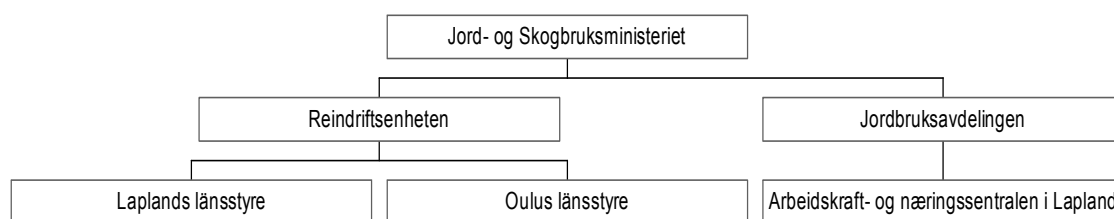
lavere enn i Norge, og det har derfor vært lønnsomt for finske reinieiere i nord å eksportere både levende rein og reinkjøtt til Norge. Finland eksporterte i 2000/01 10 prosent av reinkjøttet (201 000 kilo), hvorav Norge sto for 87 prosent av importen (Reinbeitelagsforeningen 2002).

3.2.2 Forvaltningen

I Finland er det *Jord- og skogbruksministeriet* som har det sentrale ansvaret for reindriftsnæringen (figur 3.2). *Enhet for reindrift* har det politiske ansvaret for reindriftsnæringen, mens *Jordbruksavdelingen* har ansvaret for den økonomiske støtten som gis til næringen. Jord- og skogbruksministeriet ser på reindriften som en ren næring, der målet er å bedre produksjonsforutsetningene.

Lapplands lensstyre og *Oulu lensstyre* har ansvar for å følge opp reindriftsnæringen på et regionalt nivå. De har ansvar for at reinieierne innenfor lenene følger reindriftenloven og at reinieierne ikke har flere rein en tillatt.

Arbeidskraft- og næringscentralen i Lappland har forvaltningsansvaret for reindriftsnæringen på lokalt nivå. Sentralen har ansvar for administrasjon og tilsyn av både nasjonale tilskuddsordninger, EU-støtte som utbetales til reinieierne og utbetaling av rovdyrerstatninger.

Figur 3.2. Oversikt over forvaltningsorganene

Reinbeitelagsforeningen (Paliskunnat) er forbindelsesorganet mellom forvaltningen og reinieierne. Foreningen driver med informasjon og forskning, og får årlig utbetalt et beløp tilsvarende om lag 14 mill. NOK, der om lag halvparten brukes til arbeid i forbindelse med reinbeitetekonvensjonene med Norge, Sverige og Russland (til gjerder, overvåkning av grensene o.l.) og resten brukes til forskning og informasjonsarbeid.

Sametinget har i dag forvaltningsoppgaver vedrørende samisk språk og kultur. I tillegg fungerer Sametinget som et rådgivende organ for Jord- og skogbruksministeriet når satsen for tilskuddet per dyr skal settes. Når det gjelder fastsetting av høyeste antall tillatte dyr, må også Sametinget konfereres før en endelig avgjørelse tas.

3.2.3 Tilskudd og erstatningsordninger

Som EU-medlem må Finland, på samme måte som Sverige, få godkjent nasjonale tilskudds- og erstatningsordninger gjennom EU-kommisjonen. I tillegg til nasjonal støtte og nasjonale erstatningsordninger mottar finsk reindriftsnæring EU-støtte.

Nasjonal støtte og erstatningsordninger

Støtte per dyr. I forbindelse med medlemskapet i EU utviklet Finland en støtteordning til reindrift som tilsvarte den svenske ordningen, med et pristillegg per kilo kjøtt. Siden dette var en ny ordning, godkjente kommisjonen ikke et slikt pristillegg. Finland utformet da en støtte per rein i livflokken. Støtten per dyr er ment som en støtte til reieneierne som driver med reindrift som hovednæring, og reieneierne må derfor ha minimum 70 dyr for å få en slik støtte. I 2001/02 var denne grensen 60 dyr, og den vil trolig bli satt til 80 dyr i 2003/04. Støtten per dyr har gjennomsnittlig vært på om lag 168 NOK per dyr siden ordningen startet. I 1995 var utbetalt støtte på til sammen et beløp tilsvarende 30,4 mill. NOK mot 22,5 mill. NOK i 2001/02. Årsaken til at tilskuddet har gått ned er både at totalt antall rein har gått ned og at minimumsgrensen for å få slik støtte har økt. Støtten per dyr skulle være en midlertidig ordning i en overgangsperiode og det er i dag stor misnøye med ordningen, både fra forvaltningens og reieneiernes side. Ordningen gjelder frem til 2006, og da må en finne en ny løsning. Forvaltningen ser muligens for seg en flat støtte per foretak, slik som en i dag har i Norge (pers. med. Krogell 2002).

Rovdyrerstatninger. Rein tatt av rovdyr⁴² er et økende problem i Finland, og det er spesielt det økende antall gaupe og jerv i reindrifftsområdet som er problemet⁴³. Reinbeitelagsforeningen samler hvert år inn tapsrapporter for rein tatt av rovdyr, og søker videre om kompensasjon fra staten. Som i Norge, er det stor forskjell i antall oppgitte rovdyr tap og erstattede rovdyr tap og det er derfor stor misnøye med ordningen blant reieneierne. På lang sikt ønsker Jord- og skogbruksministeriet å innføre en erstatning på grunnlag av estimert tap av rein til rovdyr. Erstatningen er utformet slik at for hver rein som er tatt av rovdyr, utbetales det erstatning for to dyr (Jord- og skogbruksministeriet regner med at bare halvparten av alle rein som blir tatt av rovdyr blir funnet, og registrert). Det ble i 2001 utbetalt et beløp tilsvarende om lag 14 mill. NOK i rovdyrerstatninger (pers. med Niemi 2002).

Erstatning pga. påkjørt dyr. I Finland drepes det gjennomsnittlig 3 000 rein hvert år i trafikken. Statens togbaner har ansvar for å betale erstatning til reieneiere for rein påkjørt av tog, mens det finske vegvesenet har ansvaret for å betale ut erstatning som følge av rein påkjørt av bil.

Erstatning på grunn av radioaktivt nedfall. I Finland finnes det ingen øvre grense for hvor høyt bequell-nivået i reinkjøtt kan være, og dermed eksisterer det heller ingen erstatningsordninger på dette området. Det tas årlig stikkprøver for å kontrollere Bq/kg i reinkjøtt, men nivået har i følge finske myndigheter holdt seg under 600 Bq/kg i hele perioden (1986–2002) (pers. med Niemi 2002).

---

⁴² Jord- og skogbruksministeriet har ansvar for å utbetale erstatning for rein tatt av rovvilt (dvs. ulv, jerv, gaupe og bjørn), mens rein tatt av kongeørn erstattes av Miljøvernministeriet. Dette skyldes at kongeørn, i motsetning til ulv, jerv, gaupe og bjørn, ikke kan jaktes på.

⁴³ I perioden 1987 til 2000 var gjennomsnittlig økning i antall rovdyr på 65 prosent. I 2000 var det registrert 130 ulv, 115 jerv, 850 bjørn og 855 gauper i Finland (Arctic Council 2002).

EU-finansiert støtte

Siden EU fører den samme politikken ovenfor alle sine medlemsland, er den EU-finansierte støtten i Finland den samme som i Sverige. Vi vil her derfor bare gå kort gjennom denne type støtteordninger.

Mål 1-program. Nordre Finlands mål-1 program omfatter Lappland, samt en del andre områder. Programmet er lagt opp på samme måte som i Sverige og støtte gis til nye prosjekter, idéutvikling, og fremme av reindriften i Lapplandsområdet. Målet med støtten er å øke effektiviteten og konkurransekraften innenfor reindriftsnæringen. I følge Jord- og skogbruksministeriet har prosjekter hvor reindrift er kombinert med turisme fått støtte gjennom denne ordningen, men det er ikke gitt støtte til prosjekter direkte rettet mot reindriftsnæringen.

Interreg II. Se kapittel 3.1.3.

Start- og investeringsstøtte. Den viktigste støtten til reindriftsnæringen i tillegg til støtten per dyr, er start- og investeringsstøtten. Denne støtten er 50 prosent EU-finansiert og 50 prosent nasjonalt finansiert. Hensikten med støtten er å øke produktiviteten og konkurransekraften i blant annet reindriftsnæringen. Det ble i 2000/01 utbetalt 0,7 mill. € (ca. 5,6 mill. NOK) i start- og investeringsstøtte til reindriftsnæringen mot 1,5 mill. € (ca. 12,0 mill. NOK) i 1995 (pers. med. Krogell 2002).

Miljøstøtte. Det gis i Finland ingen miljøstøtte til reindriften (pers. med. Niemi 2002).

4 Forslag til nytt virkemiddelsystem

4.1 Innledning

Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag består i dag av produksjonstilskudd, ektefelle tillegg, kalveslaktetilskudd, tidligslaktetilskudd og driftstilskudd. Vi vil i dette kapitlet presentere forslag til endringer i virkemiddelsystemet og tar utgangspunkt i dagens system. De største endringene foreslås for produksjonstilskudd/driftstilskudd, mens tidligslaktetilskuddet og kalveslaktetilskuddet ikke er gjenstand for like inngående behandling og endringsforslag. Store deler av midlene som i dag går til produksjonstilskuddet og driftstilskuddet, ble i forprosjektet (Søyland 2002) foreslått utbetalt som en produksjonspremie. I henhold til mandatet skal NILF i hovedprosjektet, som denne rapporten er et resultat av, utrede denne ordningen. Hoveddelen av dette kapitlet beskriver hvordan en slik produksjonspremieordning bør utformes.

I tillegg til forslag og vurdering knyttet til dagens tilskuddsordninger presenterer vi i dette kapitlet *forslag til innføring av skattefradrag i reindriften*. Vi ser dette som et inntektsvirkemiddel som bør ligge i bunnen, og starter derfor presentasjonen med forslag om et eget reindriftsfradrag.

I kapittel 4.8 oppsummeres forslagene, før vi i kapittel 4.9 tar for oss mulige fordelingsvirkninger av forslagene. I kapittel 4.10 behandles administrasjon av ordningene.

4.2 Reindrifftsfradrag

Reindriften har per i dag ikke noe særskilt skattefradrag, slik som jordbruket og fiskerinæringen. NILF ser det som rimelig at reindriften får lignende skattefordeler som andre primærnæringer⁴⁴ i Norge og foreslår at reindriften får samme skatteordning som jordbruket. Næringskomiteen på Stortinget uttalte i forbindelse med opprettelsen av jordbruksfradraget at det er en ordning som stiller krav til en aktivitet på bruket, som tar sikte på overskudd. Dette vil også gjelde for reindriften, og skattefradraget vil dermed kunne gi insentiv til å øke verdiskaping og næringsinntekt fra reindriften. Dette er i tråd med mandatet til prosjektet, der det heter at NILF skal foreslå omlegginger som gjør at ordningene i størst mulig grad stimulerer til en reindrift som har markedsrettet produksjon og verdiskaping som mål. Reindrifftsfradrag vil fungere som et supplement til andre ordninger over reindrifftsavtalen og vil videre være et viktig bidrag til en helhetlig reindriftpolitikk, der verdiskaping står sentralt.

Norsk jordbruk har per i dag et fradrag i positiv næringsinntekt på 36 000 kroner, noe som gir en skattefordel på om lag 10 000 kroner, ved full uttelling. Videre vedtok Stortinget i forbindelse med jordbruksavtalen i 2002 å øke det særskilte fradraget i næringsinntekt fra jord- og hagebruk med 100 mill. kroner påløpende i 2002 og ytterligere 100 mill. kroner påløpt i 2003. Det ble lagt til grunn at dette skulle gjøres ved å beholde det gjeldende flate fradraget på 36 000 kroner og at det i tillegg skulle gis et prosentvis fradrag av overskytende inntekt opp til en øvre fradragsgrense. I statsbudsjettet lagt frem høsten 2002 (Finansdepartementet 2002) foreslår regjeringen at det prosentvise fradraget fastsettes til 19 prosent av næringsinntekt fra jord- og hagebruk utover 36 000 kroner og opp til et samlet fradrag på 61 500. For å få et maksimalt fradrag kreves det da en næringsinntekt på minst 170 211 kroner. Skattelette som følge av dette forslaget vil bli om lag 7 140 kroner, noe som gir en samlet effekt på 17 220 kroner, iberegnet effekten av det flate fradraget på 36 000 kroner. Skatteletten på 17 220 kroner er effekt etter skatt. For å kunne sammenligne omfanget av dette virkemidlet med effekten av ordinære tilskuddsordninger, må man imidlertid se på skattefradragets effekt før skatt. Med en skatteprosent på 28 vil det totale skattefradraget gi en effekt før skatt på i underkant av 24 000 kroner.

En skatteordning for reindriften bør og vil måtte rettes inn mot alle reieiere med inntekt fra reindriften (ikke kun driftsenheter). Et fradrag på 36 000 kroner vil ha størst effekt for reieiere med positiv næringsinntekt på 36 000 kroner eller mer. Skattefradraget vil ha mindre effekt på de aller minste enhetene og/eller de enhetene som har en svært lav næringsinntekt. Skattefradraget, slik det er utformet for jordbruket, gis per oppgaveenhet, dvs. at personer som deler næringsinntekt fra samme næringsoppgave skal kunne dele fradraget mellom seg.

Frdraget på 36 000 kroner kan ikke settes høyere enn næringsinntekten fra jordbruket, slik at dersom jordbruksinntekten er lavere enn 36 000 kroner, vil inntektsfradraget bli redusert tilsvarende. Frdraget har liten eller ingen virkning for skatteyttere med lav jordbruksinntekt og lav inntekt generelt. Dette skyldes at det er

---

⁴⁴ Skogbruket har ikke tilsvarende skatteordning som jordbruket og fiskerinæringen.

andre mer generelle fradrag, som skal trekkes fra inntekten først. Personfradraget var for inntektsåret 2002 satt til hhv. 30 100 og 60 200 kroner for skatteklasse 1 og 2. Dette gjelder for alle personlige skatteyttere. For vanlig lønnsinntekt skal det trekkes minstefradrag, som utgjør 23 prosent av brutto lønnsinntekt, med minimum og maksimum på hhv. 4 000 og 43 000 kroner (for inntektsåret 2002).

I tillegg til personfradraget gis det for personlige skatteyttere i Finnmark og Nord-Troms et særskilt inntektsfradrag på henholdsvis 15 000 og 30 000 kroner i skatteklasse 1 og 2 (Skattedirektoratet 2002). Andre fradrag man må regne med er fradrag knyttet til renteutgifter (Andersen 2000).

Samlet betyr dette at en selvstendig næringsdrivende i Finnmark eller Nord-Troms må ha en samlet inntekt på om lag 81 000 kroner og av dette en minimum inntekt fra reindriften på 36 000 kroner for å få full effekt av et bunnfradrag på 36 000 kroner i reindriften. Da er ikke eventuelle renteutgifter regnet med.

Den totale budsjettmessige effekten (provenytapet) av et fradrag på 36 000 kroner i reindriften vil ligge på om lag 4,5 mill. kroner. Et fradrag på 19 prosent for driftsenheter med inntekt opp til 170 211 kroner, vil gi en samlet effekt på om lag 1,3 mill. kroner. Disse beregningene er basert på næringsinntekt per driftsenhet for perioden 1998–2000. Basert på disse beregningene vil det totale provenytapet, som følger av å innføre et reindriftsfradrag, beløpe seg til mellom 5 og 6 mill. kroner. Som vi kommer inn på nedenfor, gjør andre fradragsordninger, samt svakheter i datamaterialet, dette anslaget noe usikkert.

Ifølge datamateriale fra Reindriftsforvaltningen og næringsoppgaver fra reindriften har om lag 77 prosent av driftsenhetene en næringsinntekt på over 36 000 kroner, dvs. at 77 prosent av driftsenhetene i utgangspunktet får full effekt av et bunnfradrag på 36 000 kroner. Det er imidlertid slik at en del driftsenheter har en samlet inntekt på mindre enn 42 700 kroner, som er summen av personfradrag (27 700 kroner) og særskilt fradrag for Finnmark og Nord-Troms (15 000 kroner). Det dreier seg om i underkant av 50 driftsenheter. Disse enhetene får dermed ingen reell effekt av reindriftsfradraget på 36 000 kroner. 85 prosent av disse enhetene befinner seg i Vest-Finnmark og Karasjok. Videre er det om lag 100 enheter som får redusert effekt av et bunnfradrag på 36 000 kroner, da de har en samlet inntekt på under 78 700 kroner (personfradrag, særskilt fradrag og reindriftsfradrag)⁴⁵. 83 prosent av disse driftsenhetene befinner seg i Vest-Finnmark og Karasjok. Fradrag knyttet til renteutgifter er ikke regnet med her. Når det gjelder fradraget på 19 prosent for næringsinntekt mellom 36 000 og 170 211 kroner, vil også dette avhenge av enhetens totale inntekt. Ifølge datamaterialet fra Reindriftsforvaltningen har om lag 26 prosent av driftsenhetene som er registrert i Vest-Finnmark og Karasjok en inntekt på over 170 211 kroner, dvs. at 26 prosent av dagens driftsenheter i utgangspunktet vil kunne få full effekt av det samlede inntektsfradraget, dvs. en effekt på 17 220 kroner (etter skatt). Det samme gjelder imidlertid her, at enheten må ha en samlet inntekt på over 170

---

⁴⁵ Vi anslår redusert effekt av fradraget til om lag 250 000 kroner for de enhetene som ikke ville fått noen effekt av reindriftsfradraget i 2000. Den totale effekten av at om lag 100 enheter får redusert effekt av fradraget, anslår vi til 500 000 kroner i 2000.

211 kroner for å få full effekt av fradraget, på grunn av de andre fradragene man er berettiget.

Den reelle effekten av et inntektsfradrag for reindriften vil være vanskelig å anslå nøyaktig. En av grunnene til dette er at fradraget må gis til alle næringsutøvere i reindriften, dvs. alle reindriftenheter som er registrert i merverdiavgiftsregisteret⁴⁶. Antall næringsdrivende i reindriften som får rett til dette fradraget, vil dermed bli noe høyere enn antallet driftsenheter.

Det er videre grunn til å tro at den reduserte effekten av fradraget, som beskrevet ovenfor, ikke vil bli like stor som antatt, da fradraget vil kunne gi insentiv til å registrere mer av inntekten fra reindriften.

NILF legger til grunn at forslagene i prosjektet ikke skal føre til at man må gå utover de økonomiske rammene for tilskudd til driftsenheter og tamreinlag. Vi har følgelig lagt til grunn at midler til reindrifftsfradraget må hentes fra den totale rammen til reindrifftsavtalen, og trekkes fra midlene som i dag går til driftsenheter og tamreinlag spesielt. I henhold til beregningene som er presentert ovenfor vil man måtte hente mellom 5 og 6 mill. kroner fra reindrifftsavtalens ramme for å finansiere reindrifftsfradraget slik det er foreslått her. *Det bør imidlertid kunne vurderes om ikke skattepakken bør finansieres utenom reindrifftsavtalen.* Ordningen bør innføres så raskt som mulig⁴⁷.

Tamreinlagene

Tamreinlagene er i dag organisert som andelslag (A/L) eller ansvarlig selskap (Ans). De vil derfor ikke kunne dra nytte av et eventuelt reindrifftsfradrag, da dette er basert på personlig næringsinntekt. Inntekten fra tamreinlagene blir i tilfeller der laget er organisert som et ansvarlig selskap, utbetalt som utbytte. Reindrifftsfradraget kan på bakgrunn av dette ikke bli gjort gjeldende for tamreinlagene.

4.3 Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag

Det fremgår av mandatet til forprosjektet at «gjennomgangen skal ta sikte på å foreslå omlegginger som gjør at ordningene i størst mulig grad stimulerer til en reindrift som har markedsrettet produksjon og verdiskaping som mål, samtidig som grunnleggende krav til forsvarlig inntektsfordeling ivaretas» (Reindrifftsavtalen 2002). I forprosjektet ble det på bakgrunn av dette mandatet blant annet foreslått å innføre en produksjonspremieordning der reindrifftsutøverne ble premiert for verdiskapingen de stod for. I mandatet til hovedprosjektet, som denne rapporten er et resultat av, heter det at NILF skal utrede ordningen med produksjonspremie basert på næringsoppgaver. Videre heter det at NILF skal avklare hvilke inntekter som

---

⁴⁶ For å registrere seg i merverdiavgiftsregisteret må vedkommende ha næringsvirksomhet med en samlet omsetning fra denne virksomheten på minimum 30 000 kroner siste 12 måneder. Registrering i merverdiavgiftsregisteret gir plikt til å betale inn moms av solgte varer og rett til å trekke fra moms på driftsmidler.

⁴⁷ Det er ikke fremmet forslag om eget skattefradrag for reindriften i Statsbudsjettet for 2003.

skal inngå i grunnlaget for produksjonspremien, samt kriterier for hvem som skal være berettiget til produksjonspremien.

I tillegg til produksjonstilskuddet ble det i forprosjektet foreslått å videreføre et flatt tilskudd per driftsenhet, tilsvarende dagens produksjonstilskudd og driftstilskudd, men på et betydelig lavere nivå. Grunnen til at en form for produksjonstilskudd eller driftstilskudd ble foreslått opprettholdt var at en forsvarlig inntektsfordeling både i henhold til mandatet og reindriftspolitikken, skal ivaretas. Et direkte tilskudd bør kunne utformes slik at det både ivaretar fordeling mellom reinbeiteområder og mellom driftsenhetene. Vi kommer nærmere tilbake til hvordan et direkte tilskudd bør utformes nedenfor.

Først vil vi imidlertid presentere forslaget om produksjonspremie, hvordan et slikt tilskudd bør utformes, hvem som bør være berettiget dette tilskuddet, hva som skal inngå i grunnlaget, vurderinger av en produksjonspremie som ordning, og lignende.

4.4 Produksjonspremie

4.4.1 Innledning

NRL foreslår i sitt krav til reindriftsforhandlingene i 2002 en omlegging av tilskudd til driftsenheter og tamreinlag (NRL 2002a). Forslaget til omlegging kom fra Kautokeino flyttsamslag, som peker på at virkemidlene bør innrettes slik at arbeidsinnsats, produksjon og videreforedling premieres. En slik innretning av virkemidlene vil rette fokus mot økt verdiskaping og inntjening i næringens egen produksjon. Kautokeino flyttsamslag foreslår konkret at «produksjonstilskuddet endres slik at tilskuddet beregnes i forhold til faktisk omsetningsverdi av reinkjøttet og biprodukter fra rein til den enkelte reiner», ved å innføre et «tilskudd for hver krone omsatt kjøtt og andre biprodukter (råvarer) fra rein». Det foreslås videre en sats på 1,25 kroner for hver krone omsatt inntil kroner 40 000 (ekskl. mva.) og 0,25 kroner for omsetning som overstiger 40 000 kroner. Av krav foreslår Kautokeino flyttsamslag at man må ha en omsetning på minst 30 000 kroner og en produktivitet på minst 5 kilo per rein i vårflokk for å være tilskuddsberettiget (Kautokeino flyttsamslag 2002). I henhold til dette forslaget skal hele rammen til dagens produksjonstilskudd og driftstilskudd overføres til det nye tilskuddet⁴⁸.

4.4.2 Forslag

NILF foreslår å innføre en produksjonspremie der driftsenheten får utbetalt et prosentvis tillegg, på basis av *den totale* verdien av kjøttproduksjon og biprodukter. Dette forslaget har likhetstrekk med forslaget til Kautokeino flyttsamslag, men skiller seg også fra dette på en rekke punkter. Den mest vesentlige forskjellen er at produksjonspremien slik NILF foreslår at den skal utformes, er

---

⁴⁸ NRL peker i sitt forslag til reindriftsforhandlingene på at denne omleggingen først bør gjennomføres som en prøveordning for Vest-Finnmark og Varanger.

betydelig lavere enn 125 prosent⁴⁹. Til gjengjeld foreslår NILF at produksjonspremie ikke skal differensieres etter mengde omsetning, men være lik for all omsetning, med et mulig tak for hvor mye produksjonspremie en enkelt driftsenhet kan motta.

En produksjonspremie på for eksempel 30 prosent vil gi en driftsenhet som selger slakt/kjøtt og biprodukter for 70 000 kroner et tilskudd på 21 000 kroner.

Hvilke inntekter skal inngå i grunnlaget for produksjonspremie?

NILF foreslår at produksjonspremie bør regnes ut på grunnlag av *all registrert/oppført* salg av kjøtt, videreforedledede kjøttprodukter og biprodukter. Det gjelder både det som går til godkjente slakterier og oppkjøpere og det som selges utenom disse kanalene, som for eksempel lokal omsetning/direkte salg. Kravet bør være at *kun* det salget som *oppgis* kvalifiserer som grunnlag for produksjonspremie⁵⁰. I tillegg til slakt, videreforedledede kjøttprodukter og biprodukter bør kjøtt til egen husholdning, samt salg av duodjiprodukter som er oppført i næringsoppgaven, kunne danne grunnlag for produksjonspremie⁵¹.

NILF foreslår at opplysninger om næringsinntekt som kommer frem i *næringsoppgaven for reindrift* skal legges til grunn for beregning av produksjonspremie.

Alt salg av slaktedyr, kjøtt, videreforedledede kjøtt- og biprodukter, innmat, og lignende, *som oppgis i næringsoppgaven*, bør dermed danne grunnlag for produksjonspremie. De mest nærliggende postene å anvende i dagens næringsoppgave, når det gjelder salg av kjøtt, er salg av slaktedyr og biprodukter til slakteri og oppkjøpere (næringsoppgavens post 302) og salg av slaktedyr, kjøtt, innmat, skinn, bellinger og horn mv. (post 303). NILF ønsker å understreke at også salg av videreforedledede produkter bør kvalifisere for produksjonspremie, for å stimulere til økt verdiskaping. Salg av videreforedledede kjøttprodukter fra reindriften registreres normalt under post 303 i næringsoppgaven (pers. med. Hætta 2002b og Turi 2002). Det er ikke vanlig at inntekt fra salg av videreforedledede produkter føres på eget skjema som binæring, som for eksempel i jordbruket. Salg for inntil 30 000 kroner av videreforedledede varer, innenfor en periode på 12 måneder, i primærnæring kan registreres på næringsoppgaven. Er salget større enn dette, skal virksomheten registreres på eget skjema, som binæring (pers. med. Andersen 2002). Grunnen til dette er spesielle skatteregler (skatt, trygdeavgift) for primærnæringene, der grunnlaget for disse kun skal være basert på inntekt fra primærnæringen. At man vanligvis ikke fører inntekt fra videreforedling på eget skjema som binæring i reindriften, kan henge sammen med at det per i dag er svært få reindriftsutøvere som har en inntekt fra salg av videreforedledede produkter som overstiger 30 000 kroner (pers. med. Turi 2002). Praktisering av regelverket kan også variere noe fra kommune til kommune.

---

⁴⁹ I oppsummeringskapitlet (kap. 4.8) skisseres mulige satser for produksjonspremie.

⁵⁰ Dvs. at salg som ikke oppgis til ligningsmyndighetene heller ikke kvalifiserer for produksjonspremie.

⁵¹ Rein som tapes til rovdyr (eller av andre årsaker) vil i henhold til dette forslaget ikke kvalifisere for produksjonspremie.

Siden alt salg av videreforedledede produkter, etter NILF sin vurdering, bør kvalifisere for produksjonspremie, må også skjemaene for binæring legges til grunn ved beregning av tilskudd⁵². Dette vil kunne gjøre ordningen noe mer komplisert, men siden omfanget ser ut til å være forholdsvis beskjedent vil det totalt sett bety lite for forvaltningen av ordningen.

Uttak til egen husholdning skal oppgis i næringsoppgaven. Dette gjelder alle næringer. For jordbruket baserer man det som oppgis som uttak til egen husholdning i næringsoppgaven på normtall. Man kan også oppgi mer eller mindre enn dette normtallet, men da må dette begrunnes spesielt. I reindriften oppgis uttak til egen husholdning over postene 310 og 311 i næringsoppgaven, hhv. hjemmelaktet rein og innmat av solgte slakt til egen husholdning, kårfolk og gjetere og retur av kjøtt fra slakteri til hjemmebruk, herunder også råvarens verdi av foredlet reinkjøtt. Det vil være naturlig at også disse postene er med på å danne grunnlaget for produksjonspremien. Begrunnelsen for dette er at også det som produseres til hjemmeforbruk er verdiskaping på linje med det som selges. Dette henger sammen med at alternativet til hjemmeforbruk er å selge slakt, for deretter å kjøpe det tilbake, noe som reelt sett ikke innebærer en større verdiskaping enn å konsumere kjøttet direkte i husholdningen.

Salg av duodji-produkter bør etter NILF sitt forslag også kunne kvalifisere som grunnlag for beregning av produksjonspremie. Begrunnelsen for dette er at produksjon og salg av duodji er verdiskaping, på linje med videreforedling av kjøtt, samt at duodji tradisjonelt er en del av reindriften. Om duodji skal kvalifisere for produksjonspremie er i prinsippet en avgjørelse om prioritering mellom grupper og om man ønsker å tilgodese produksjon av duodji over reindriftsavtalen⁵³. Rammen for reindriftsoppgjøret vil være den samme uansett om duodji blir tilgodesett eller ikke, noe som betyr at å inkludere duodji i produksjonspremiegrunnlaget vil gi noe mindre tilskudd til produksjon av de andre produktene som inngår i produksjonspremien⁵⁴. Salget av duodji-produkter som oppgis på næringsoppgaven (post 304) for reindrift er imidlertid forholdsvis beskjedent og utgjorde i 2000 om lag 3,4 mill. kroner (i henhold til næringsoppgavene fra driftsenheten). Grovt regnet vil dette, med en sats på 30 prosent, bety en produksjonspremie på i overkant av 1 mill. kroner til duodji, basert på data hentet fra næringsoppgavene for reindriftsåret 2000 (Reindriftsforvaltningen 2002b). En tungtveiende grunn til at duodji innenfor reindriften bør kvalifisere for produksjonspremie er at ny næringsoppgave

---

⁵² Det bør her presiseres at dette kun gjelder for produksjonspremien. Det foreslåtte *reindriftsfradraget* vil ikke kunne basere seg på inntekter utover det som kommer fram i næringsoppgave for reindrift, altså det som regnes som inntekt fra primærproduksjonen reindrift.

⁵³ Å innlemme duodji i produksjonspremien kan ses i sammenheng med at Sametinget i september 2002 vedtok å avvikle/endre driftsstøtte til utøvere av næringskombinasjoner (Sametinget 2002). Denne støtten gikk i stor grad til kombinasjonen reindrift duodji. Dette vedtaket ble gjort på grunnlag av en rapport utarbeidet av NIBR (Gaski og Eikeland 2001).

⁵⁴ En annen problemstilling knyttet til å la duodji kvalifisere for produksjonspremie, er at det med en slik ordning kun vil være duodji som utføres av personer som leverer næringsoppgave for reindrift som vil være berettiget tilskuddet, dvs. at de som utfører duodji men ikke samtidig er reindriftsutøvere, ikke er berettiget tilskuddet.

for reindrift ikke skiller mellom ulikt salg fra reindrift annet enn mellom salg av slakt, livdyr og andre inntekter. Dersom annet enn salg av slakt (post 191) skal kvalifisere for produksjonspremie vil hele posten andre inntekter (post 193) måtte medregnes.

Som beskrevet i kapittel 2.5 innføres det fra og med 2003 et nytt skjemaregime for jordbruk/gartneri, skogbruk, pelsdyrnæring og reindrift. Endringen består blant annet i at det ikke lenger er egen næringsoppgave for reindrift. Alle næringer uavhengig av om de er primærnæring eller ikke må forholde seg til samme næringsoppgaveskjema. I tillegg må disse næringene fylle ut «Tilleggskjema for næringsdrivende som driver jordbruk/gartneri, og/eller skogbruk, reindrift, pelsdyrnæringer». I og med at det nye skjemaet for jordbruk/gartneri, skogbruk, pelsdyrnæring og reindrift ikke omfatter de samme postene som dagens næringsoppgave for reindrift, vil man måtte forholde seg til andre poster enn de man finner i dagens næringsoppgave for reindrift. Det at postene er av mer generell karakter og følgelig er mye mindre detaljert og gir mindre opplysninger om hva hver enkelt post inneholder enn dagens skjema for reindrift, fører til at man i mindre grad kan velge ut hva slags salg som skal/kan kvalifisere for produksjonstilskudd. Det skilles for eksempel ikke lenger mellom hva som selges til slakteri og annen avtaker, duodji, hjemmeforbruk etc. I hovedskjemaet i det nye skjemaregime vil det være posten 3 000 som vil kunne danne grunnlag for produksjonspremien. Denne posten er spesifisert i tilleggsskjemaet for primærnæringene, der det for reindriften skilles mellom inntekt fra slakt, livdyr og andre inntekter. Hva som eksakt skal inngå i de ulike postene er imidlertid fortsatt noe usikkert. Spesiell rettledning for tilleggsskjema for primærnæringene er under utarbeidelse og vil ikke foreligge før sent på høsten 2002.

Oppsummert er det er viktig å poengtere at det uansett kun er salg og hjemmeforbruk som er registrert i næringsoppgaven, som grunnlag for beskatning, som bør kvalifisere for produksjonspremien. Omsetning og hjemmeforbruk som ikke oppgis kan ikke medregnes i grunnlaget for produksjonspremien.

Hvem skal være berettiget til produksjonspremien?

En produksjonspremie kan i prinsippet utbetales til alle som leverer næringsoppgave, og som derigjennom har registrert salg/verdiskaping i reindriften. Alternativt kan produksjonspremien utbetales til driftsenheten, på basis av alle næringsoppgavene som leveres under den aktuelle driftsenhet. Driftsenheten er i dagens reindriftpolitikk *tilskuddsenheten* i reindriften. Dette betyr at det er *driftsenheten* som mottar de tilskuddene som går direkte til utøverne, som dagens driftstilskudd/produksjonstilskudd, ektefelle tillegg, kalveslaktetilskudd og tidligslaktetilskudd.

NILF foreslår at produksjonspremien betales ut til driftsenheten⁵⁵. Det vil videre være mest nærliggende å beregne produksjonspremien på basis av alle næringsoppgavene som leveres inn under en driftsenhet, men at tilskuddet i sin helhet utbetales til driftsenheten. Dette svarer til forvaltningen av dagens produksjonstilskudd, som betales ut til driftsenheten, men der alle/flere medlemmer av driftsenheten for

---

⁵⁵ Eventuelt siidaandel, dersom forslag til ny reindriftslov blir tatt til følge.

eksempel kan være med på å oppfylle slaktekrav som må oppfylles for å utløse tilskuddet. Tilskuddet vil videre kunne fordeles mellom medlemmene i driftsenheten som dagens produksjonstilskudd, dersom medlemmene i driftsenheten ønsker dette. En slik fordeling vil kunne gjøres på basis av hvor mye hver enkelt medlem oppgir i næringsoppgaven eller på annen måte. Vi ønsker imidlertid å presisere at dette bør være opp til hver enkelt driftsenhet, da forvaltningen fortsatt kun bør forholde seg til driftsenheter ved utbetaling av tilskudd.

Når det gjelder innberetting og beskatning av produksjonspremien, kan dette gjøres på tilsvarende måte som for produksjonstilskuddet i dag, ved at medlemmene i driftsenheten selv bestemmer om tilskuddet skal fordeles eller ikke, og dersom det fordeles føre hver sin andel inn i næringsoppgaven. Prinsippet for hvordan tilskuddene kan fordeles og beskattes forandres derfor ikke i forhold til dagens system. For mer om driftsenhetens plass i forhold til utbetaling av tilskudd se kapittel 5.2.2.

Krav og avgrensning

Kautokeino flyttsamslag foreslår i sitt utkast til produksjonspremie at man for å være tilskuddsberettiget må ha en produktivitet på minst 5 kilo per rein i vårflokk. NILF legger imidlertid til grunn at det *vil innebære en betydelig forenkling å gå bort i fra alle produksjons- og produktivetskrav*. Istedenfor å ha et krav, vil en produksjonspremie i seg selv gi en premie for å produsere, noe som vil kunne gi en forbedret produktivitet. De som produserer mottar produksjonspremien, mens de som tidligere ikke fikk tilskudd fordi de ikke oppfylte produksjonskrav, heller ikke vil oppnå høye produksjonspremietilskudd.

I reindrifftsavtalen som ble gjort gjeldende fra 1. juli 1997 til 30. juni 1998, ble virkemiddelpolitikken lagt noe om. Det ble innført en maksimumsgrense på 600 rein per driftsenhet for å få tilskudd over reindrifftsavtalen. Dette skulle virke inntektsutjevne. Samtidig var det et mål å øke kjøttproduksjonen på et redusert antall rein (Landbruksdepartementet 1997). Etter NILFs vurdering bør det ikke være begrensning på antall rein per driftsenhet for å motta produksjonspremien som beskrevet ovenfor. Produksjonspremien skal være et tilskudd som er knyttet til verdiskaping og bør derfor utbetales til alle driftsenheter som driver verdiskaping i reindrifften, også de med større reinflokker. Det bør imidlertid vurderes om tilskuddet bør avgrenses med en øvre grense for hvor stort grunnlaget for tilskuddet kan være. En slik innretning av tilskuddet vil gi et maksimalt tilskudd det er mulig å oppnå per driftsenhet. En slik grense tilsvarende salgsinntekter på for eksempel 400 000 kroner vil, med en tilskuddssats på 30 prosent, gi et maks tilskudd per driftsenhet på 120 000 kroner. Denne grensen vil i noen grad virke inntektsutjevne, ved at svært store driftsenheter ikke får ubegrenset med tilskudd.

Vurdering av produksjonspremie som tilskuddsform

Å basere tilskuddene på næringsoppgavene direkte vil gi en enkel og lett kontrollerbar ordning. Rutiner for søknad, innhenting av næringsoppgaver og utbetaling må utarbeides, slik at man får en så rask behandling og utbetaling som mulig. Det bør

også vurderes om utbetalingene skal gjøres på basis av et gjennomsnitt over flere år, eller om det kun skal betales ut på bakgrunn av omsetning siste år.

Tilskudd utformet som en produksjonspremie vil være rettet mot verdiskaping og produksjon i reindriften, og vil gi insentiv til økt verdiskaping. Denne tilskuddsformen vil videre kunne gi insentiv til å øke omsetning ved å øke volum, ved å levere varer av høyere kvalitet og/eller ved å foredle varene ytterligere. Dette i motsetning til for eksempel et pristilskudd som kun gir insentiv til å levere mer råvare.

En ulempe med en produksjonspremieordning er at den kan forsterke uforutsigbarheten i økonomien ved at reindriftsutøverne får lite tilskudd de årene de produserer lite og mye tilskudd de årene de produserer mye⁵⁶. NRL hevder imidlertid at «omleggingen vil gi mer kontroll over egen økonomi enn i dag, ved at reieneerne i dårlige år kan gjøre mer ut av produktene, gjøre mer selv, og slippe å slakte av produksjonsflokken for å få tilskudd» (NRL 2002b). Ordningen med tilskudd til driftsenheter og tamreinlag, slik den er utformet i dag, kan også føre til at enkelte reindriftsutøvere får utbetalt mindre tilskudd i dårlige år, på grunn av at reieneerne ikke klarer å leve opp til produksjonskravene. Skjevheter mellom år kan, dersom partene ønsker det, utjevnes ved at produksjonspremien utbetales på basis av et gjennomsnitt over for eksempel tre år. En slikt opplegg vil imidlertid øke de administrative kostnadene og gjøre ordningen mindre oversiktlig for reieneerne.

En produksjonspremie vil kunne distriktdifferensieres. Da denne premien skal være en premiering av produksjon og verdiskaping, kan det imidlertid hevdes at tilskuddet rent prinsipielt bør være likt over hele landet. En distriktdifferensiering i produksjonspremien vil også gi en sterkere fordelingseffekt til fordel for de som produserer mest i de mest marginale områdene. En distriktdifferensiering vil følgelig kun gi inntektsfordeling mellom reinbeiteområder, men ikke mellom driftsenheter innenfor området. Av forenklingssyn bør færrest mulig tilskudd være differensiert.

Det mest hensiktsmessige tilskuddet å distriktdifferensiere mener vi er et direkte tilskudd, utformet som et driftstilskudd. Distriktdifferensiering av et direkte tilskudd vil kunne gi inntektsfordeling mellom områder, samt jevne ut inntektene mellom store og små driftsenheter innenfor området. Som vi skal se senere, er effekten både av produksjonspremien og reindriftsfradraget størst i de sørlige reindriftsområdene. Dette kombinert med at kalveslaktetilskuddet som er betydelig, har heldige effekter og derfor bør videreføres i disse områdene, gjør at en eventuell innføring av produksjonspremie vil gi sterke fordelingseffekter til fordel for sørlige reindriftsområder. I den grad dette ses på som problematisk, bør man derfor vurdere å distriktdifferensiere produksjonspremien, med en lavere sats for enkelte områder, som reindriftsområdene i Trøndelag og Hedmark. Vi kommer tilbake til dette i oppsummeringskapitlet (kap. 4.8) og i diskusjonen.

En produksjonspremie vil kunne gi insentiv til å levere kjøtt av høyere kvalitet, da premien skal være utformet som en prosent av omsatt verdi (og ikke omsatt

---

⁵⁶ I praksis vil imidlertid ordningen fungere slik at tilskuddet betales ut året etter, slik at lav produksjon ett år vil føre til lav utbetaling av tilskudd påfølgende år. Dette vil muligens utjevne effektene av ordningen noe.

mengde). Videre vil en produksjonspremie, som er basert på *oppgitt* salg, gi reindriftsutøverne insentiv til å oppgi mer av inntekten fra reindrift.

I og med at produksjonspremien, i henhold til NILF sitt forslag, også skal regnes ut på grunnlag av salg av videreforedledede produkter, vil ordningen virke positivt i forhold til Verdiskapingsprogrammet for reindrift.

Produksjonspremiens mulige innvirkning på reintallet er nærmere diskutert i kapittel 5.2.4. Vi ønsker imidlertid også her å peke på at det er nødvendig at et tilskudd utformet som en produksjonspremie, så vel som andre former for tilskudd, kombineres med streng overholdelse av øvre reintall per distrikt og per driftsenhet, der dette er fastsatt.

Næringsoppgave som grunnlag for produksjonspremie og administrative kostnader

Produksjonspremien skal i henhold til forslaget regnes ut på grunnlag av opplysninger som kommer fram i næringsoppgaven. Vi forutsetter at disse opplysningene er korrekte og kan anvendes direkte. Det bør derfor ikke være behov for at reindriftsutøverne (driftsenheten) søker om produksjonspremien spesielt. Tilskuddet kan i prinsippet utbetales automatisk til driftsenhetene, på grunnlag av næringsoppgavene som er kommet inn. Alternativt kan driftsenhetsinnehaveren «søke» om produksjonspremie ved for eksempel å krysse av for dette i Melding om reindrift⁵⁷.

Å legge om tilskuddene slik at de baserer seg på næringsoppgaven, vil føre med seg endringer i administrering av tilskuddsordningene. Reindriftsforvaltningen vil ved et slikt system måtte samle inn alle næringsoppgaver fra reindriften, mens de per i dag kun samler inn næringsoppgaven fra lederen av driftsenhetene. Videre samles det i dag inn næringsoppgaver fra samtlige driftsenheter i reinbeiteområdene Sør-Trøndelag/Hedmark, Nord-Trøndelag, Nordland og Troms, samt Polmak/Varanger, mens det for Vest-Finnmark og Karasjok kun hentes inn for hhv. 44 og 35 prosent av driftsenhetene. Næringsoppgavene sendes over til Reindriftsforvaltningen fra ligningskontoret i kommunene etter forespørsel fra Reindriftsforvaltningen. Næringsoppgavene hentes inn i forbindelse med arbeidet med totalkalkylen for reindriften, som utarbeides av Økonomisk utvalg, der Reindriftsforvaltningen er sekretariat. Å basere tilskudd på opplysninger i næringsoppgaven vil dermed føre med seg merarbeid for forvaltningen da samtlige næringsoppgaver må hentes inn og behandles.

Næringsoppgavene forvaltningen skal anvende som basis for beregning av produksjonspremie, må sendes til Reindriftsforvaltningen via ligningskontorene. En slik ordning vil sikre at produksjonspremien beregnes på grunnlag av de samme opplysninger som ligningsmyndighetene får oppgitt. De som ikke leverer næringsoppgave til ligningskontoret innen fristen, skal etter NILF sin vurdering, heller ikke ha rett på produksjonspremie.

Næringsoppgaven skal i dag levers ligningsmyndighetene innen 28. februar, med mulighet for utsettelse til 31. mars. Dette betyr at Reindriftsforvaltningen tidligst

---

⁵⁷ Av forenklingshensyn bør det ikke innføres et eget skjema for å søke om produksjonspremietilskuddet. Dersom man ønsker at det skal «søkes» spesielt, bør dette knyttes til allerede eksisterende systemer som Melding om reindrift.

kan motta næringsoppgavene i begynnelsen av april. Disse næringsoppgavene er ikke kontrollert av ligningsmyndighetene. Dersom Reindriftsforvaltningen skulle motta kontrollerte næringsoppgaver, ville disse tidligst kunne være Reindriftsforvaltningen i hende i september/oktober. Da næringsoppgavene, i seg selv, allikevel ikke endres etter kontroll, har det liten betydning at de ikke er kontrollert når de oversendes Reindriftsforvaltningen. Det må imidlertid opprettes en system der Reindriftsforvaltningen får melding om eventuelle feil ligningsmyndighetene avdekker vedrørende næringsinntekt fra reindriften ved behandling av selvangivelsen. Et slikt system vil sikre at feilen blir rettet opp dersom produksjonspremien ble regnet ut på feil grunnlag⁵⁸.

Næringsoppgavene som Reindriftsforvaltningen mottar, må sorteres slik at alle næringsoppgaver som hører til under en og samme driftsenhet behandles under ett. Vedlegg til Melding om reindrift gir opplysninger om medlemmene av driftsenheten. Disse opplysningene kan benyttes for å samle næringsoppgavene som tilhører den enkelte driftsenhet.

Å basere produksjonspremien på opplysninger fra næringsoppgaven vil kunne gi muligheter for å forenkle Melding om reindrift. Spesielt vil bortfall av slakte- og produksjonskrav kunne danne grunnlag for en enklere Melding om reindrift. Forenklingene vil imidlertid komme først og fremst i forbindelse med at kontrollbehov knyttet til slakte- og produksjonskrav faller bort.

For mer om hvordan produksjonspremien skal forvaltes, sett i sammenheng med de andre tilskuddsordningene, se kap. 4.10.

Kontroll av næringsoppgaven

Næringsoppgaven legges frem for offentlige myndigheter og danner grunnlaget for beskatning. Alle opplysninger som kommer frem i næringsoppgaven skal være dokumentert ved bilag, dvs. at man ikke kan oppgi næringsinntekter og utgifter uten at det foreligger et bilag som faktura, regning eller liknende. Ligningsmyndighetene har ansvaret for å gjennomgå og kontrollere at opplysningene som gis i næringsoppgaven er korrekte⁵⁹.

Ved innføring av produksjonspremie basert på næringsoppgaver legger vi til grunn at opplysningene som kommer frem i næringsoppgaven er korrekte, og at disse kan anvendes direkte.

Tamreinlag

Tamreinlagene leverer ikke næringsoppgave og kan dermed ikke motta produksjonspremie på basis av næringsoppgave. Tamreinlagene utarbeider derimot årsregnskap som vil kunne legges til grunn for å regne ut produksjonspremie. Alternativt kan man benytte oppgaver fra slakteriene da bortimot alt som blir levert

---

⁵⁸ I praksis må dette organiseres slik at dersom man har tilfeller av feil i næringsoppgaven, som får innvirkning på produksjonspremien, må vedkommende driftsenhet/reindriftsutøver få trukket fra/lagt til «mellomlegget» ved tilskuddutbetalingene påfølgende år.

⁵⁹ Mens omfanget av kjøtt som leveres til slakteri kan kontrolleres hos slakteriene, må annet salg kontrolleres hos den enkelte reindriftsutøver som fører regnskap, eventuelt regnskapslag eller -byrå.

fra tamreinlagene går via slakteriene. Økonomisk utvalg (2001) sin oversikt over kjøttinntekter, hentet fra slakteriene, viser at tamreinlagene i gjennomsnitt hadde 7,8 mill. kroner i kjøttinntekter per år i perioden 1998–2000. Tamreinlagene vil med en produksjonspremie på 25 prosent få et produksjonspremietilskudd på i underkant av 2 mill. kroner i året. Til sammenligning mottok tamreinlagene om lag 1,5 mill. kroner i produksjonstilskudd og kalveslaktetilskudd per år i perioden 1998–2000.

4.4.3 Beregningsgrunnlag

De totale kjøttinntektene i reindriften lå i 1999 og 2000 på hhv. 72,7 og 59,5 mill. kroner. Det er her regnet med privat uttak, som i 1999 og 2000 utgjorde hhv. 25 og 37 prosent av det totale uttaket. Ser vi på kjøttinntekter eksklusivt privat uttak, lå inntektene i 1999 og 2000 på hhv. 58 og 43 mill. kroner. Tamreinlagene stod for om lag 7 mill. kroner av dette både i 1999 og 2000. Gjennomsnittsprisen i 2000 lå på om lag 47 kr/kg reinskjøtt (Økonomisk utvalg 2001).

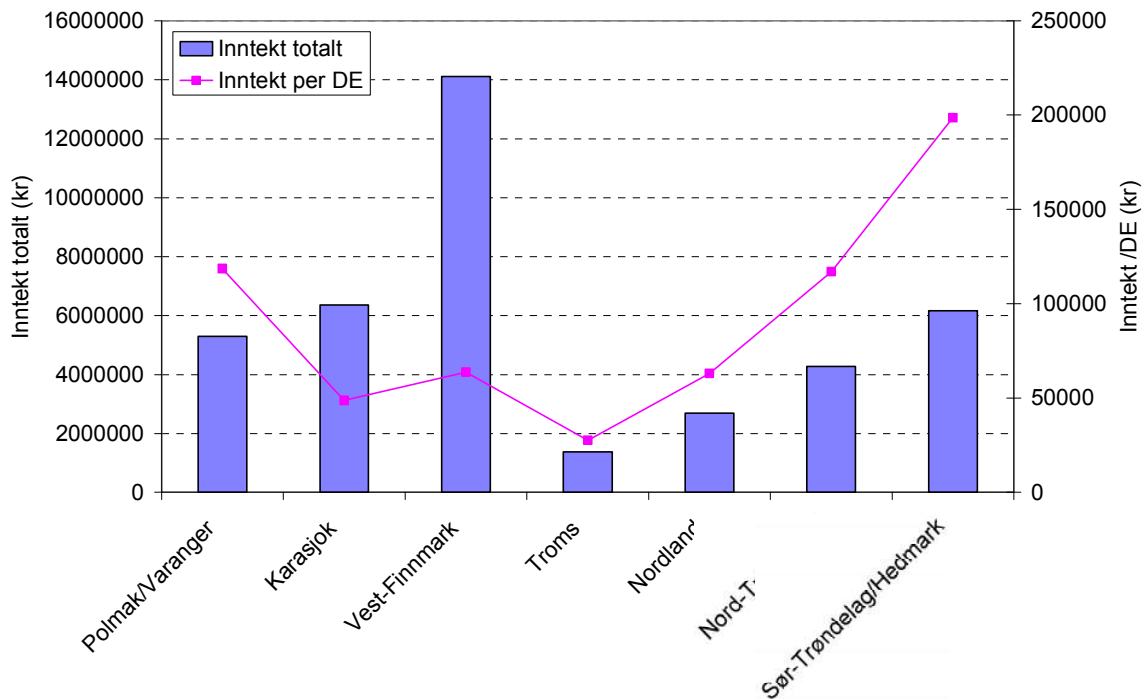
Ser vi på salg som er registrert over postene 302 og 303 i næringsoppgaven, er de totale inntektene betydelig lavere⁶⁰. For årene 1999 og 2000 var salgsinntektene, registrert over disse postene, hhv. 38,8 og 31,7 mill. kroner, mens gjennomsnittet for treårsperioden 1998–2000 var på 34,2 mill. kroner. Ser vi på postene for hjemmebruk (postene 310 og 311) og posten for duodji (post 304) lå inntekten ført over disse postene i perioden 1998–2000 på hhv. 3,4 og 2,7 mill. kroner.

Det samlede salget, ført over postene 302, 303, 304, 310 og 311, lå i perioden 1998–2000 på 40,3 mill. kroner i gjennomsnitt per år. Effekten av en produksjonspremie på for eksempel 30 prosent vil dermed bli om lag 12 mill. kroner.

Fordelingen av salg over postene 302, 303, 304, 310 og 311 mellom reinbeiteområder er presentert i figur 4.1. Figuren viser at det totale salget er størst i Vest-Finnmark, og minst i Troms. Ser vi derimot på salg per driftsenhet, er bildet et annet. Salg per driftsenhet er desidert størst i det sørligste reinbeiteområdet Sør-Trøndelag/Hedmark, som i perioden 1998–2000 hadde et gjennomsnittlig salg per år på i underkant av 200 000 kroner per driftsenhet. Deretter følger Nord-Trøndelag og Polmak/Varanger med salg for i underkant av 120 000 kroner per driftsenhet, mens de resterende reinbeiteområdene har et gjennomsnittlig salg per driftsenhet per år fra 27 000 til 64 000 kroner, i samme periode.

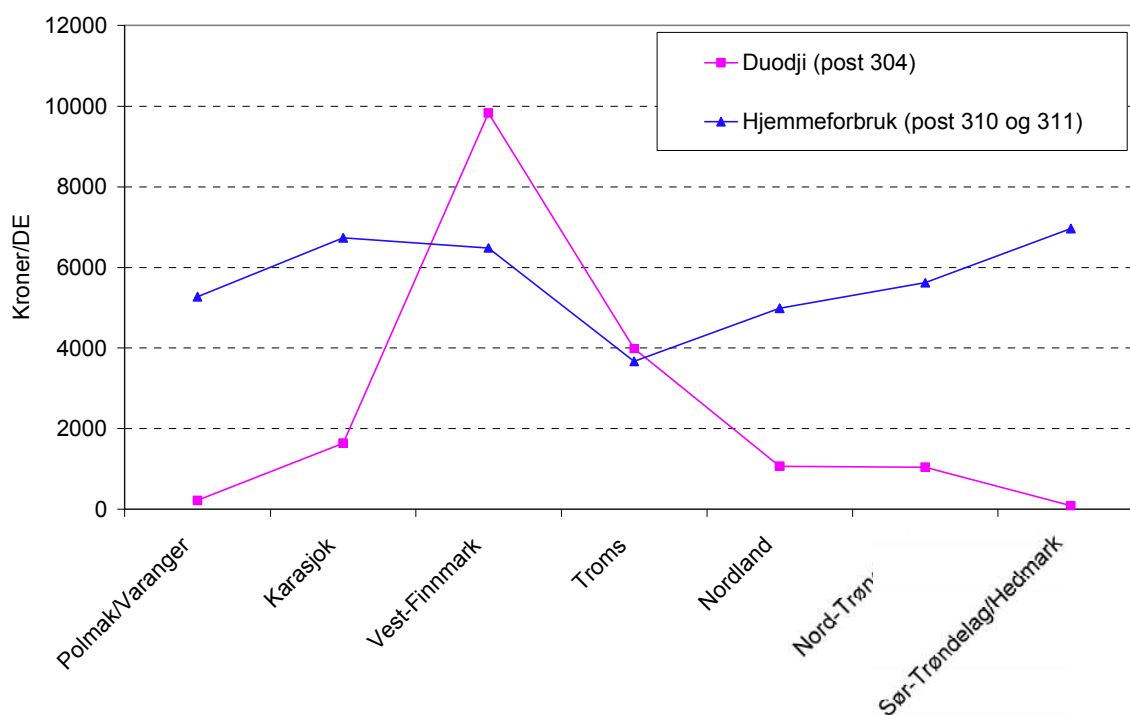
---

⁶⁰ Økonomisk utvalg henter sine data fra slakteriene, og differansen må sannsynligvis skrive seg fra reinere uten driftsenhet og andre ikke registrerte utøvere som leverer rein til slakt.

Figur 4.1 Totalsalg og salg per driftsenhet (DE) registrert på postene 302, 303, 304, 310 og 311 i næringsoppgaven, fordelt på reinbeiteområder

Effekten av å inkludere hjemmeforbruk (postene 310 og 311) og duodji (post 304) som grunnlag for produksjonspremien er forholdsvis beskjeden. Verdien av disse postene utgjør til sammen 15 prosent av den samlede verdien av postene 302, 303, 304, 310 og 311. Som andel av total produksjonsverdi utgjør imidlertid hjemmeforbruket en større andel i Karasjok, Vest-Finnmark, Troms og Nordland enn i de resterende områdene. Ser vi på absolutt verdi av hjemmeforbruk i de ulike områdene, er dette imidlertid noe jevnere. Figur 4.2 viser at den oppgitte verdien av hjemmeforbruk varierer fra 3 700 kroner i Troms til 6 900 kroner i Sør-Trøndelag/Hedmark. Betydningen av duodji (post 304) varierer mer fra område til område, som illustrert i figur 4.2. I gjennomsnitt produserer driftsenhetene i Vest-Finnmark duodji for i underkant av 10 000 kroner per år i perioden 1998–2000. De andre områdene produserte i gjennomsnitt per driftsenhet for betydelig mindre beløp, fra 4 000 kroner i Troms til nær null i Sør-Trøndelag/Hedmark.

Figur 4.2 Gjennomsnittlig registrert salg av duodji og hjemmeforbruk per driftsenhet, fordelt på reinbeiteområder (1998–2000)

Variasjonen i totalt salg per driftsenhet vil i utgangspunktet gi tilsvarende variasjon i en fremtidig produksjonspremie. Over tid må man imidlertid påregne en dynamisk effekt, der driftsenheten tilpasser seg de nye tilskuddsformene, med det resultat at det blir mer attraktivt å øke salg og verdiskaping, noe som også vil øke produksjonspremien. Effekten av en premie på 30 prosent vil i snitt per driftsenhet, ut i fra dagens situasjon, ha effekt i de syv reinbeiteområdene som vist i tabell 4.1.

Tabell 4.1 Effekt av en produksjonspremie på 30 prosent for gjennomsnittsdriftsenheten per reinbeiteområde

Reinbeiteområde	Effekt av produksjonspremie
Polmak/Varanger	35 537
Karasjok	14 678
Vest-Finnmark	19 134
Troms	8 286
Nordland	18 936
Nord-Trøndelag	34 958
Sør-Trøndelag/Hedmark	59 606

Til sammenligning får en driftsenhet med en leveranse på 1 200 kilo, og en kilopris på 50 kroner, et tilskudd på 18 000 kroner, med en produksjonspremie på 30 prosent.

Vi kommer tilbake til hvilken sats som bør benyttes nedenfor. Størrelsen på satsen avhenger av den samlede effekten av de ulike tilskuddene, samt skattepakken

(reindriftsfradraget), og ikke minst hvor stor vekt man ønsker å legge på inntektsutjevning.

4.5 Driftstilskudd

I tillegg til produksjonspremien bør det videreføres et direkte tilskudd. Begrunnelsen for dette er, som påpekt tidligere, at hensynet til inntektsfordeling står sentralt både i mandatet til prosjektet og i reindriftpolitikken generelt. Et direkte tilskudd er etter vår vurdering den beste måten å oppå inntektfordeling på, ved at tilskuddet utformes slik at det ivaretar fordeling både mellom reinbeiteområder og mellom driftsenhetene.

Utforming

Driftstilskuddet kan ses på som en delvis kompensasjon for kostnader i reindriften, samt som en utjevning mellom reinbeiteområder med ulike naturgitte, klimatiske og økonomiske forutsetninger. Kompensasjon for kostnader består i at driftstilskuddet utformes som et flatt tilskudd som utbetales til alle driftsenheter. Dette beløpet vil kompensere for en liten del av de kostnadene reindriftsutøverne står overfor, og vil relativt sett bety mest for de minste utøverne⁶¹. For å virke utjevne mellom reinbeiteområder må driftstilskuddet differensieres mellom områder. Distriktdifferensieringen er nødvendig på grunn av effekten av produksjonspremien og skattefradraget. En introduksjon av produksjonspremien vil i utgangspunktet gi fordelings effekter til fordel for driftsenhetene med størst omsetning, mens skattefradraget vil ha liten eller ingen effekt for driftsenhetene med svært lav inntekt. Distriktdifferensieringen skal være en utjevning mellom reinbeiteområder, og kan ses på som en kompensasjon for ulike driftsforhold i reindriften⁶².

Det totale driftstilskuddet bør etter NILF sin vurdering bestå av en flat komponent som utbetales til alle driftsenheter, uavhengig av område, samt en differensiert komponent som varierer avhengig av hvilket reinbeiteområde driftsenheten befinner seg i.

Driftstilskuddet som foreslås innført vil i prinsippet være en videreføring av dagens produksjonstilskudd og driftstilskudd (i Nordland og Troms), men på et betydelig lavere nivå. Til forskjell fra dagens produksjonstilskudd foreslår NILF å

---

⁶¹ For disse utøverne er de faste kostnadene spesielt tunge å bære ettersom reindriften er preget av forholdsvis store faste kostnader. Høye faste kostnader, kombinert med mer beskjedne variable kostnader, innebærer at kostnader per rein eller per produsert enhet faller med økende omfang rein/produksjon. For mer om kostnader i reindriften se kapittel 2.8.8.

⁶² I Reindriftsforvaltningen peker man imidlertid på at det ut i fra en reindrift i balanse med beitegrunnlaget er få grunner til at det skal være store forskjeller i produksjonspotensialet mellom nord og sør. Som en følge av dette mener Reindriftsforvaltningen at det på lang sikt ikke er grunnlag for en differensiering mellom områder. Vi ønsker imidlertid å understreke at produksjonspotensialet per i dag er ulikt i de forskjellige områdene, og at denne situasjonen med stor sannsynlighet vil vedvare i nærmeste framtid.

avvikle alle produksjons- og slaktekrav⁶³, samt grensen på 600 dyr. Dette vil føre til at flere driftsenheter vil få tilskuddet enn det som er tilfelle i dag. På grunnlag av inntektsoverføringstall presentert i Totalregnskapet for reindriften (Økonomisk utvalg 2001) anslår vi at om lag 300, av i alt 469 driftsenheter⁶⁴, mottok driftstilskudd i 2000. Tilsvarende var det om lag 57 av 92 driftsenheter i Troms og Nordland som mottok produksjonstilskudd samme år. I beregningene som er gjort for å belyse det totale omfanget av et driftstilskudd, som presentert her, er det lagt til grunn at alle driftsenheter mottar tilskuddet. Vi kommer tilbake til den totale budsjettmessige effekten av tilskuddet nedenfor, etter å ha presentert mulige satser for tilskuddet.

Å avvikle produksjonskravene vil innbære en betydelig forenkling for forvaltningen, så vel som for reindriftnutøverne. Forenklingen vil i hovedsak bestå i reduserte kostnader knyttet til tilskuddsbehandling og kontroll, samt at reindriftnutøverne ikke behøver å ta hensyn til ulike krav når de bestemmer slakteuttak etc. Det å fjerne grensen på 600 dyr for å motta driftstilskuddet, vil kunne gjøre det mindre attraktivt med underrapportering av dyr.

Når det gjelder ektefelle tillegg, mener vi at dette bør kunne videreføres. Betydningen av dette tilskuddet vil imidlertid reduseres dersom beløpet reduseres tilsvarende produksjonstilskuddet. Data fra totalregnskapet for reindriftnæringen viser at det i 2000 totalt sett ble utbetalt om lag 2,3 mill. kroner i ektefelle tillegg. Dette beløpet tilsier at det ble utbetalt i underkant av 50 ektefelle tillegg á 50 000 kroner. Om og i hvilken form ektefelle tillegg skal utformes bør vurderes av avtalepartene.

Vurdering av omfang og differensiering

For å vurdere størrelsen på driftstilskuddet, som et inntektutjevnerende tilskudd, er det nødvendig å ta utgangspunkt i effekten av de andre tilskuddsordningene som er foreslått innført.

For å kunne sammenligne med dagens situasjon må vi imidlertid først se på hvordan dagens tilskudd er fordelt. Gjennomsnittlig tilskudd per driftsenhet fordelt på reinbeiteområdene, er vist i figur 4.3. Tilskuddene som her er regnet med er de som omfattes av tilskudd til driftsenheter og tamreinlag, nemlig produksjonstilskudd, ektefelle tillegg, driftstilskudd, kalveslakte tilskudd og tidligslakte tilskudd. Det er disse tilskuddene vi tar utgangspunkt i når vi foreslår et nytt system. Som vist av figuren varierer gjennomsnittstilskuddet per driftsenhet betydelig fra reinbeiteområde til reinbeiteområde, fra 30 000 kroner i Vest-Finnmark til 80 000 kroner i Sør-Trøndelag/Hedmark. Ser vi bort i fra kalveslakte tilskuddet og tidligslakte tilskuddet, er fordelingen noe mer jevn, fra 25 000 til 50 000 kroner per driftsenhet.

Variasjonen i tilskudd per driftsenhet mellom reinbeitedistrikter henger sammen med at Sør-Trøndelag/Hedmark, Nord-Trøndelag og Polmak/Varanger har flest rein per driftsenhet og at de lettere oppfyller slaktekravene knyttet til produksjonstilskuddet. I Trøndelag og Hedmark er også andelen kalv som slaktes

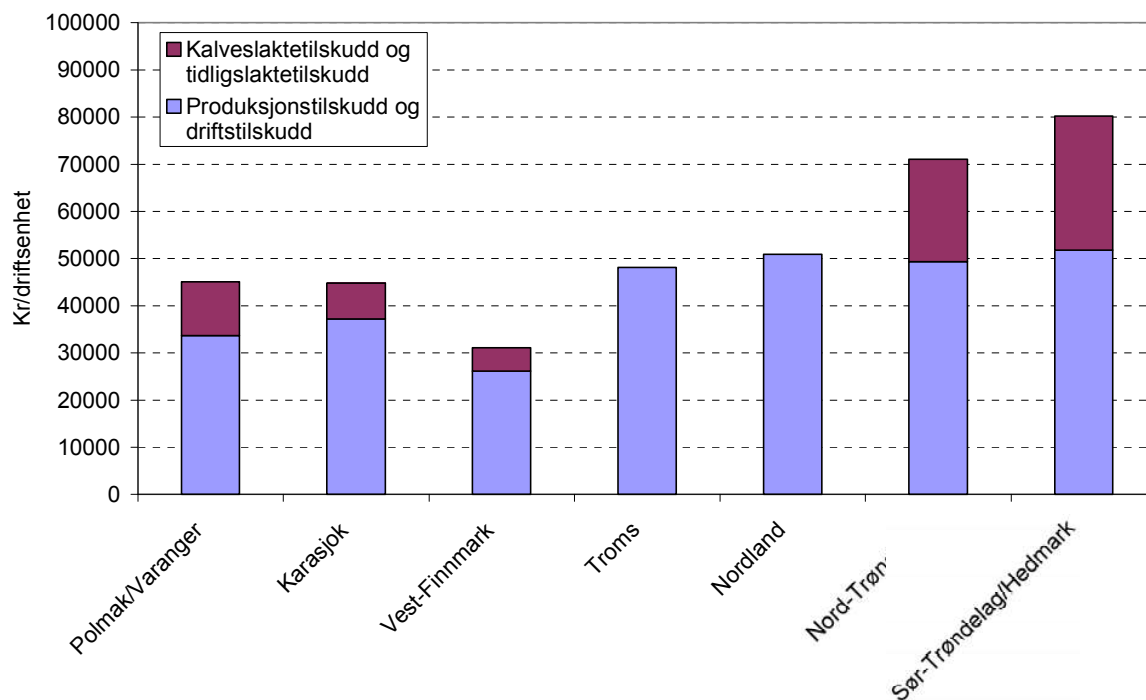
---

⁶³ Det kan eventuelt vurderes om det er nødvendig å videreføre et minste produktivitetskrav på for eksempel 5 kilo per rein i vårflokk.

⁶⁴ I Finnmark, Trøndelag og Hedmark.

betydelig større enn i nord, noe som fører til at kalveslaktetilskuddet utgjør en betydelig del av tilskuddet i disse områdene⁶⁵, som illustrert i figur 4.3.

Ved utforming av et nytt driftstilskudd må det vurderes om man skal ta utgangspunkt i fordelingen per distrikt slik den er i dag, eller om denne fordelingen burde justeres noe.

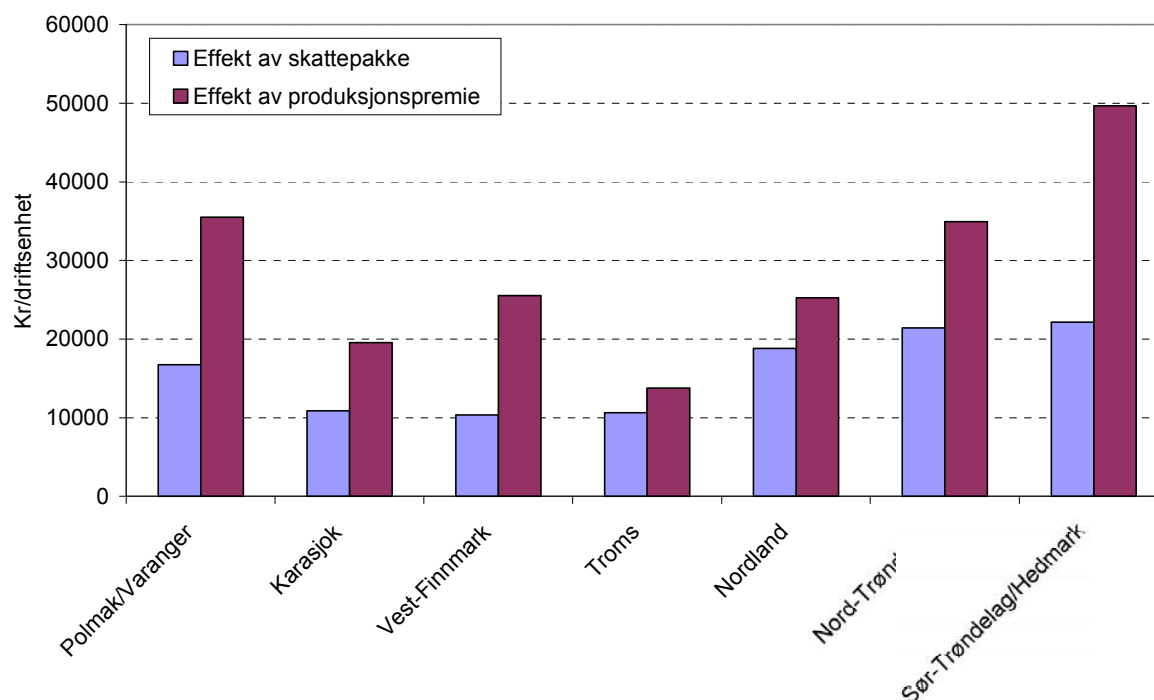

Figur 4.3 Tilskudd per driftsenhet slik tilskudd til driftsenbeter er fordelt i dag. Gjennomsnitt av perioden 1998–2000

For å kunne foreslå en mulig sats for et nytt driftstilskudd er det nødvendig å se på effekten av reindriftsfradraget og produksjonspremien. Effekten av reindriftsfradraget, etter skatt, vil variere fra et gjennomsnitt på 7 500 kroner i Vest-Finnmark til bortimot full effekt, på 16 000 kroner i Sør-Trøndelag/Hedmark. For å kunne sammenligne effekten av reindriftsfradraget med de andre tilskuddsordningene må vi imidlertid se på effekt av reindriftsfradraget før skatt. Som illustrert i figur 4.4 nedenfor vil reindriftsfradraget gi en gjennomsnittlig effekt, før skatt, fra i overkant av 10 000 kroner i Vest-Finnmark til drøye 22 000 kroner i Sør-Trøndelag/Hedmark. Forskjellen mellom reinbeiteområdene vil imidlertid bli enda større for produksjonspremien. Salget, som i henhold til kapittel 4.4.2 ovenfor, skal danne grunnlag for produksjonspremien varierte fra 30 000 kroner i Troms til 200 000 kroner i Sør-Trøndelag/Hedmark, i gjennomsnitt per år i perioden 1998–2000. En produksjonspremie utformet som en fast prosentsats for hele landet vil derfor gi tilsvarende forskjeller mellom områder. Med et salg tilsvarende det man hadde i perioden 1998–2000 og en differensiert prosentsats, vil produksjonspremien, i

⁶⁵ Gjennomsnittlig kalveslaktetilskudd per driftsenhet i Sør-Trøndelag/Hedmark og Nord-Trøndelag var hhv. 28 000 og 21 000 kroner per år i perioden 1998–2000.

gjennomsnitt per driftsenhet, variere fra 14 000 kroner i Troms til 50 000 kroner i Sør-Trøndelag/Hedmark.

Figur 4.4 Gjennomsnittlig effekt av skattepakke (før skatt) og produksjonspremie per driftsenhet per reinbeitedistrikt (1998–2000). Produksjonspremie: Polmak/Varanger og Nord-Trøndelag 30 %, Karasjok, Vest-Finnmark og Nordland 40 %, Troms 50 %, Sør-Trøndelag/Hedmark 25 %.

Ved utforming av driftstilskuddet må man, av hensyn til inntektsutjevningen, ta høyde for disse effektene. Hensikten med driftstilskuddet er imidlertid ikke full utjevning, da for eksempel produksjonspremien skal fungere slik at driftsenheter som står for produksjon og verdiskaping skal premieres, uavhengig av hvilket distrikt de befinner seg i.

Et forslag til (reduisert) tilskudd per driftsenhet som i noen grad legger opp til en jevnere fordeling i gjennomsnittlig tilskudd per driftsenhet enn i dag, kan være som vist nedenfor:

- 8 000 kroner : Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag/Hedmark og Polmak/Varanger
- 20 000 kroner : Troms, Nordland, Karasjok og Vest-Finnmark.

Dette forslaget vil balansere med dagens budsjett for tilskudd til driftsenheter, når resten av midlene anvendes til «skattepakke», produksjonspremie, kalveslaktetilskudd og tidligslaktetilskudd. Mulige satser for de ulike tilskuddsordningene er nærmere behandlet i oppsummeringskapitlet nedenfor (kap. 4.8).

4.6 Kalveslaktetilskudd

Formålet med kalveslaktetilskuddet er å øke uttaket av kalv, noe som bør gi bedre produktivitet da tilveksten på kalv er større en tilveksten på eldre dyr. Samtidig bidrar økt uttak av kalv til endret flokkstruktur, slik at antallet avlsdyr relativt sett blir høyere, og vinterbeite i større grad forbeholdes disse. Kalveslaktetilskuddet skal også bidra til at kalver tas ut istedenfor at de, av ulike grunner (vanskelig tilgjengelige beiter, rovdyr og lignende), går tapt på vinterbeite. Større uttak av kalv på høsten vil også redusere presset på marginale vinterbeiter.

Kalveslaktetilskuddet slik det er utformet i dag, ser ut til å ha hatt ulik virkning i ulike deler av landet. Disse forskjellene kan ha sammenheng med ulike naturgitte, historiske og kulturelle faktorer. Ulik kalvetilgang er *en* direkte årsak til at kalveslakteprosenten varierer fra område til område, og dermed at kalveslaktetilskuddet varierer. I sør slaktes det hver høst mye kalv, mens andelen slaktet kalv i nord er mye mindre. I 2000/01 var andelen kalveslakt hhv. 17 og 25 prosent i Vest-Finnmark og Karasjok, mens tilsvarende tall for Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark var på hele 71 og 74 prosent (Reindrifftsforvaltningen 2002b). Gjennomsnittlig utbetaling av kalveslaktetilskudd per driftsenhet varierte følgelig svært mye mellom reinbeiteområdene. Gjennomsnittlig utbetaling per driftsenhet i Vest-Finnmark lå i 2000/01 på 3 670 kroner, mens den i Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark lå på hhv. 26 738 og 41 423 kroner (Økonomisk utvalg 2001). Satsen for kalveslaktetilskuddet er lik over hele landet og utbetales med en fast sats per kalv til alle driftsenheter som har oppnådd produksjonstilskudd. Satsen er i reindrifftsavtalen for 2002/2003 satt til 225 kroner per kalv. Kalveslaktetilskuddet gjelder imidlertid ikke for Troms og Nordland, der man har driftstilskudd istedenfor produksjonstilskudd.

Av hensyn til inntektsfordeling, knyttet til inntektseffekten av de foreslåtte ordningene reindrifftsfradrag og produksjonspremie, kunne det være hensiktsmessig å avvikle kalveslaktetilskuddet i reinbeiteområdene Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark. Gjennomsnittlig kalveslaktetilskudd per driftsenhet i disse områdene ligger i dag på mellom 20 000 og 30 000 kroner, noe som gjør det svært vanskelig å tilpasse forslag til nytt system slik at hensyn til inntektsfordeling mellom reinbeiteområder ivaretas. Dette henger sammen med at det er Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark reinbeiteområder som i gjennomsnitt per driftsenhet har størst effekt av reindrifftsfradraget og produksjonspremien. I arbeidet med prosjektet er det fra flere hold imidlertid pekt på at kalveslaktetilskuddet har heldige effekter og av den grunn bør videreføres, også i sørlige områder. Grunnen til at vi, på tross av inntektseffektene, foreslår å videreføre kalveslaktetilskuddet i sør er at man ikke vil kunne overskue konsekvensene av å avvikle tilskuddet i disse områdene. Dersom kalveslakteprosenten skulle gå ned som følge av et sånt grep, vil det være svært uheldig. Om kalveslakteprosenten vil gå ned eller ikke er imidlertid også avhengig av hvor lønnsomt reiene mener det er å ta ut kalv, sett ut i fra et reindriftsfaglig ståsted. Dette avhenger av i hvor stor grad kalveslakt øker produktiviteten, og hvor viktig dette er sett i forhold til andre hensyn i reindriften. Et alternativ til å avvikle kalveslaktetilskuddet i sør er å redusere satsen i disse områdene.

Kalveslaktetilskuddet utgjør en svært stor andel av det totale tilskuddet for tamreinlagene. I 2000 utgjorde kalveslaktetilskuddet 770 000 av 2 112 000 kroner i inntektsoverføring fra staten til tamreinlagene, mens produksjonstilskuddet utgjorde 843 000 kroner. Kalveslaktetilskuddet er dermed ett av de to viktigste tilskuddene for tamreinlagene. Tamreinlagene gikk over til å slakte mer kalv på høsten etter at kalveslaktetilskuddet ble innført gjennom de første reindriftsavtalene på slutten av 1970-tallet. Det var stor uenighet om dette innad i tamreinlagene, da tradisjonen var at reinsbukkene ofte ble ført over til neste år før de ble slaktet (pers. med. Helland 2002). Ved hjelp av kalveslaktetilskuddet gikk man imidlertid over til å slakte mer kalv på høsten, noe som ga økt lønnsomhet og mindre belastning på vinterbeiteområdene. Effekten av å fjerne kalveslaktetilskuddet nå, er usikkert. Et mulig resultat er at tamreinlagene går over til å slakte mindre kalv om høsten. Dette avhenger av hvor lønnsomt det er å slakte om høsten i forhold til å slakte seinere på året, mhp. tilvekst, beitetilgang etc. Lønnsomheten er også avhengig av hvor mye man får igjen for ekstraarbeidet knyttet til å ha flere slaktinger i løpet av året.

Det er under arbeidet med denne rapporten kommet frem forslag om å gjøre om kalveslaktetilskuddet til et tilskudd per kilo, istedenfor dagens ordning med tilskudd per dyr. Med en slik innretning vil man oppnå mer i tilskudd for store kalver enn for små. Dette vil føre til at man må slakte et større antall små kalver for å få tilsvarende tilskudd som dersom man slaktet store kalver. Dette vil ifølge Bongo (pers. med. 2002) kunne redusere reintallet og dermed gir bedre rein seinere. Det er imidlertid usikkert hva som vil være effekten av en slik endring i innretning av kalveslaktetilskuddet, da lavere kalveslaktetilskudd for små kalver også vil kunne føre til at små kalver ikke blir tatt ut⁶⁶. Om små kalver blir tatt ut avhenger av flere faktorer, som kostnader knyttet til det å slakte, mengde og kvalitet på kjøttet, *i tillegg til* størrelsen på kalveslaktetilskuddet. NILF foreslå å videreføre tilskuddet slik det er utformet i dag, som en sats per dyr, og ikke som en sats per kilo slakt.

NILF anbefaler å videreføre kalveslaktetilskuddet. Det bør imidlertid vurderes om kalveslaktetilskuddet bør avvikles i enkelte områder, eller om det er behov for differensiering av satsen. Spesielt gjelder dette Finnmark der det kan være behov for en *høyere* sats, for å øke andelen kalveslakt. Videre vil det kunne være aktuelt å avvikle tilskuddet eller redusere satsene i sørlige reinbeiteområder. Kalveslaktetilskuddet vil også måtte omfatte Nordland og Troms, som følge av at det spesielle driftstilskuddet for Nordland og Troms legges om til produksjonspremietilskudd og redusert driftstilskudd, i henhold til NILF sine forslag.

4.7 Tidligslaktetilskudd

Tidligslaktetilskuddet, slik det fungerer i dag, omfatter kun driftsenheter i Vest- og Øst-Finnmark reinbeiteområder, og bare de enhetene som har oppnådd produksjonstilskuddet. Formålet med tilskuddet er å spare på lavbeite i de marginale vinterbeiteområdene.

---

⁶⁶ Det er videre større risiko for at disse kalvene ikke overlever vinterbeitesesongen.

Kautokeino flyttsamelag foreslår å videreføre tidligslaktetilskuddet, men å endre satsen fra 10 til 15 kr/kg før man kommer inn i vinterbeite og 5 kr/kg til og med 31. desember. Forslaget om å utvide tidligslaktetilskuddet til slutten av desember er begrunnet ut i fra markedshensyn, ved at man med en slik tilskuddsordning kan få en mer spredt kjøttproduksjon utover høsten, noe som vil gi mulighet for å kunne ta ut en høyere pris. Utnytting av slaktekapasitet er et annet argument for å spre tilskuddet og dermed også slaktesesongen mer (Kautokeino flyttsamelag 2002). Bongo (pers. med. 2002) foreslår at tidligslaktetilskuddet oppnås dersom man slakter på grensa til vinterbeite, ikke grensa til høstbeite slik ordningen er i dag. Dette forslaget henger sammen med at det er enkelte utøvere som ikke har bilvei eller slakteanlegg i sommerbeitedistriktet og dermed ikke kan slakte fra sommerbeite (pers. med. Bongo 2002).

Forslaget om å ha en lavere tilskuddssats for perioden fra reinen er kommet inn på vinterbeite og fram til 31. desember vil langt på vei være en videreføring av tidligslaktetilskuddet slik det var utformet fram til og med reindrifftsavtalen 1999/00. Fra og med driftsåret 2000/01 ble tilskuddet på 5 kr/kg i perioden oktober til desember avviklet. I og med at avtalepartene nylig har endret tidligslaktetilskuddet, bør man ikke gå tilbake til gammel ordning uten å ha noe mer erfaring med hvordan den nye ordningen fungerer. Mulige positive effekter av å endre ordningen, som for eksempel forbedret markedssituasjon, må vurderes opp mot formålet med ordningen, som er å skjerme marginale vinterbeiteområder. I reindrifftsavtalen for 2001/02 ble det åpnet for at det etter samtykke fra reindriftssjefen, kunne gis tidligslaktetilskudd til driftsenheter som flyttet fra sommerbeite og deretter innen 7 dager foretok slakting. Dette gjenspeiler et behov for fleksibilitet i ordningen, og kan kanskje ses i sammenheng med de faktorene Bongo peker på, som behov for tilgang på slakteanlegg og bilvei.

NILF foreslår å videreføre tidligslaktetilskuddet som det er utformet i dag. Som følge av de foreslåtte endringene i tilskuddet til driftsenheter og tamreinlag, vil det imidlertid ikke lenger eksistere noen produksjonskrav.

4.8 Oppsummering av forslag

Den samlede effekten av forslag til nytt system vil, i gjennomsnitt per driftsenhet per reinbeiteområde, kunne bli som illustrert i figur 4.5 nedenfor. Her er reindrifftsfradraget lagt som en ordning i bunn. Produksjonspremien er lagt oppå denne, etterfulgt av dagens tidligslaktetilskudd og kalveslaktetilskudd. Som siste tilskudd, på toppen av de andre ordningene, har vi lagt driftstilskuddet. I denne fremstillingen er både driftstilskuddet og produksjonspremien differensiert⁶⁷ på reinbeiteområde, samt at kalveslaktetilskuddet per driftsenhet er halvert i forhold til

---

⁶⁷ Produksjonspremien er differensiert som følger: Polmak/Varanger og Nord-Trøndelag 30 %, Karasjok, Vest-Finnmark og Nordland 40 %, Troms 50 %, Sør-Trøndelag/Hedmark 25 %. Driftstilskuddet er differensiert som følger: 8 000 kroner per driftsenhet i Polmak/Varanger, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark reinbeiteområder. 20 000 kroner i Karasjok, Vest-Finnmark, Troms og Nordland reinbeiteområder.

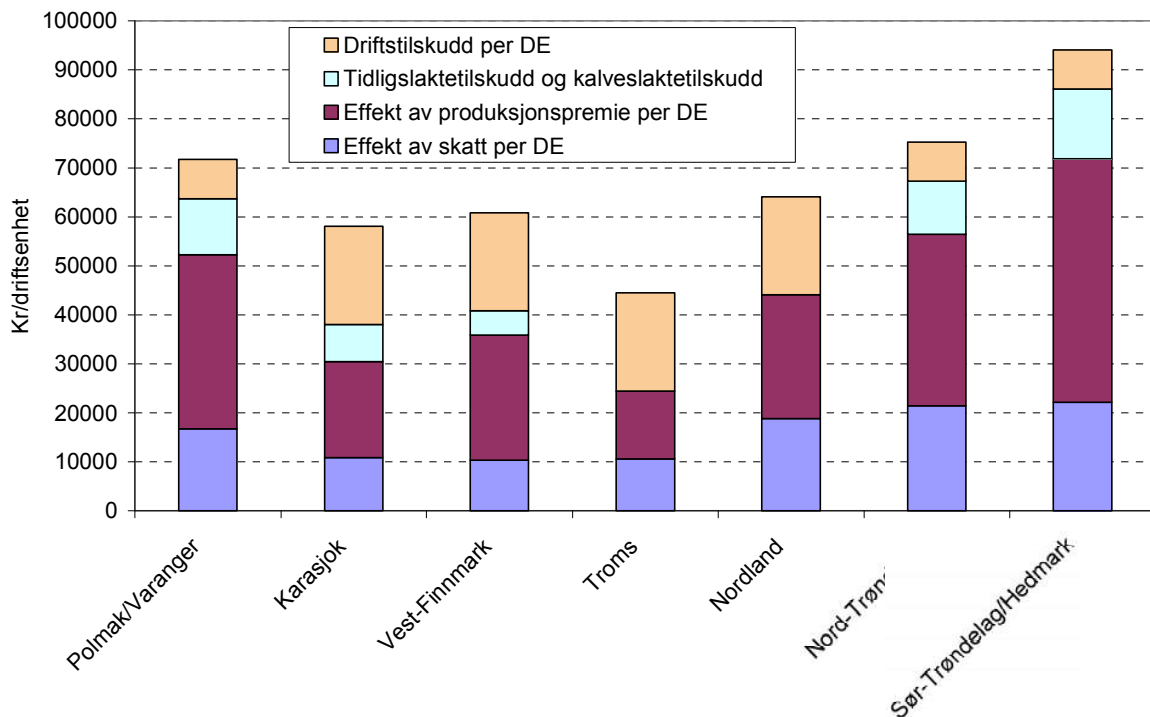
dagens situasjon i de to sørligste reinbeiteområdene. Figuren kan sammenlignes med figur 4.3, for å få et inntrykk av endret fordeling mellom reinbeiteområder.

Gjennomsnittlig tilskudd per driftsenhet ligger i gjennomsnitt noe høyere enn det vi ser i perioden 1998–2000. Dette kommer av at rammen for disse ordningene er økt de siste årene. Det ble i 2002 budsjettert med 36 mill. kroner til de ordningene som omhandles i denne rapporten. Til sammenligning beløper disse tilskuddsordningene seg til 26 mill. kroner i gjennomsnitt per år i perioden 1998–2000, i henhold til inntektsoverføringsdata fra Totalregnskapet for reindriftnæringen (Økonomisk utvalg 1999–2001)⁶⁸. Fordelingen mellom reinbeiteområder, regnet som gjennomsnittlig tilskudd per driftsenhet, er forholdsvis lik den vi har i dag. Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag varierer i dag mellom 30 000 og 80 000 kroner. I henhold til NILF sitt forslag slik det er fremstilt i figur 4.5, vil det tilsvarende tilskuddsomfanget variere mellom 44 000 og 94 000 kroner i gjennomsnitt per driftsenhet for de ulike reinbeiteområdene.

Gjennomsnittlig tilskudd per driftsenhet har økt mest for de 227 driftsenhetene (2000/01-tall) i Vest-Finnmark, fra 30 000 kroner til om lag 60 000 kroner. Økningen er også betydelig i Polmak/Varanger reinbeiteområde, noe som skyldes at produksjonspremien og reindriftsfradraget blir høyt og at tidligslaktetilskuddet og kalveskaltetilskuddet er bevart i sin helhet i dette området. Gjennomsnittlig tilskudd per driftsenhet har i henhold til forslaget økt i samtlige områder bortsett fra i Troms reinbeiteområde, der tilskuddet i gjennomsnitt per driftsenhet er redusert fra 48 000 kroner til 44 000 kroner.

---

⁶⁸ En annen grunn til at tilskuddene som gjennomsnitt per driftsenhet er høyere i henhold til NILF sitt forslag enn i perioden 1998–2000 er at reindriftsfradraget her er illustrert som effekt *før* skatt. Det er dette beløpet som er direkte sammenlignbart med de andre tilskuddsordningene, som jo er oppgitt i kroner tilført driftsenhetene *før* skatt er trukket fra. Når det kommer til den budsjettmessige effekten av reindriftsfradraget (provenyeffekten), regnes denne ut på grunnlag av reindriftsfradragets effekt *etter* skatt, dvs. et mindre beløp enn effekt *før* skatt. Provenyeffekten av et eventuelt reindriftsfradrag er beregnet til mellom 5 og 6 mill. kroner. Effekten *før* skatt, som er sammenlignbar med størrelsen på de andre tilskuddsordningene, vil ligge om lag 39 prosent høyere (regnet ut i fra en skatteprosent på 28), i størrelsesorden 7–8,5 mill. kroner.

Figur 4.5 Fordeling av gjennomsnittlig tilskudd per driftsenhet fordelt på de ulike ordningene i henhold til NILF sitt forslag til ny ordning, m/ differensiert produksjonspremie og driftstilskudd, samt halvt kalveslaktetilskudd i Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark

Fordelingsmessig er det største problemet med dette forslaget i utgangspunktet reduksjonen i tilskudd per driftsenhet i Troms reinbeiteområde. Som vi ser av figuren, skyldes dette i stor grad lavt slakteuttak og derfor lav produksjonspremie, med det nye systemet. Når det gjelder kalveslaktetilskuddet, gir figuren et noe galt bilde for Troms og Nordland reinbeiteområder sin del, da disse områdene i henhold til forslaget skal få muligheten til å få kalveslaktetilskudd.

Dersom man ønsker en annen fordeling enn den som er vist i figur 4.5, er det flere faktorer som kan endres på; prosentset for produksjonspremien kan endres, driftstilskuddet kan fordeles annerledes og kalveslaktetilskuddet kan avvikles i enkelte områder, eventuelt endres på annen måte.

Hvordan tilskuddene vil fordele seg er forsøkt illustrert i figuren ovenfor. Denne figuren gir imidlertid kun et statisk bilde av hvordan tilskuddene vil fordeles, på bakgrunn av dagens situasjon og tilpasning. De nye tilskuddsordningene vil kunne endre tilpasningen til reindriftsutøverne, noe som vil gi en annerledes fordeling enn den som fremkommer av figur 4.5. Blant annet vil både reindriftsfradraget og produksjonspremien gi incentiv til å øke verdiskapingen, da omfanget av ordningene øker ved økt verdiskaping. Dette er også formålet med ordningene, spesielt produksjonspremien. Reindriftsfradraget og produksjonspremien vil også kunne gi incentiv til å øke registreringen av salg og inntekt i næringsoppgavene.

Som påpekt tidligere er det nødvendig at tilskudd kombineres med streng overholdelse av øvre reinntall per distrikt, og/eller per driftsenhet der dette er fastsatt.

4.9 Om fordelingsvirkninger

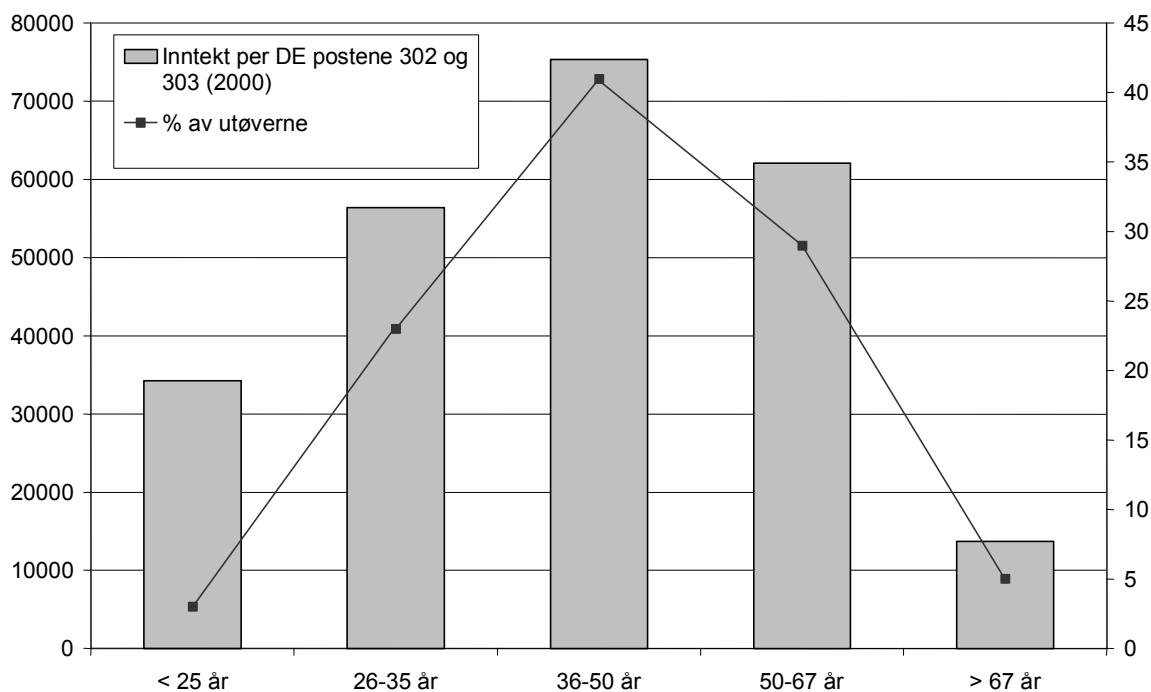
Som vi ser av figur 4.1 i kapittel 4.4.3 varierer gjennomsnittlig inntekt per driftsenhet mye fra område til område, fra om lag 25 000 kroner i Troms til nærmere 200 000 i Sør-Trøndelag/Hedmark. Av driftsenhetene i Troms hadde kun 8 prosent en inntekt på over 50 000 kroner registrert over de aktuelle postene i næringsoppgaven (post 302, 303, 304, 310 og 311), mens samtlige enheter i Sør-Trøndelag/Hedmark hadde mer enn 50 000 kroner i inntekt over de samme postene. Av driftsenhetene i Vest-Finnmark hadde om lag 47 prosent mer enn 50 000 kroner i inntekt over de aktuelle postene. Drøye 40 prosent av disse hadde en inntekt på mer enn 100 000 kroner. Kun 5 prosent av driftsenhetene hadde en inntekt på over 200 000. I de resterende reinbeiteområdene hadde hhv. 65, 24, 50 og 67 prosent av driftsenhetene (Polmak/Varanger, Karasjok, Nordland og Nord-Trøndelag) en inntekt på over 50 000. Disse tallene gir en indikasjon på at et forholdsvis stort antall driftsenheter, i enkelte områder, vil ha en effekt av produksjonspremien på mindre enn 15 000 kroner (med en sats på 30 prosent). Fremstillingen blir imidlertid noe skjev da inntektene det her er regnet med kun kommer fra driftsenhetsinnehaveren. I henhold til forslaget til produksjonspremie skal inntekt registrert på samtlige næringsoppgaver under hver driftsenhet danne grunnlag for produksjonspremie for driftsenheten.

Sett i forhold til dagens ordning vil alle driftsenheter med en produksjonspremieordning få muligheter til å motta tilskudd, da det eneste kriteriet er at driftsenheten gjennom næringsoppgaven skal kunne vise til at det har foregått salg/hjemmebruk. Det vil derfor *ikke* være en rekke driftsenheter som faller helt utenfor ordningen, som ved dagens ordning ved at de ikke oppfyller slakte- og produktivitetskrav⁶⁹.

Ovenfor har vi sett på hvordan fordelingen av produksjonspremien vil bli mellom områder, illustrert som gjennomsnittlig inntekt/tilskudd per driftsenhet. Produksjonspremien vil også ha andre fordelingsvirkninger en dagens tilskudd mhp. alder. I figur 4.6 illustreres gjennomsnittlig salg/inntekt (postene 302 og 303) per driftsenhet for ulike aldergrupper. Som forventet ligger aldergruppen 36–50 år høyest, med i gjennomsnitt 75 000 kroner i salg. Deretter følger aldersgruppene 50–67 år og 26–35 år. Begge disse gruppene ligger imidlertid over gjennomsnittlig inntekt totalt, som var på om lag 55 000 kroner per driftsenhet. De gruppene som kommer dårligst ut er de aller yngste og de eldste utøverne. Figuren angir også hvor stor prosentandel av utøverne som befinner seg i de ulike gruppene.

---

⁶⁹ Det er i dag om lag 300 av 469 driftsenheter (i Polmak/Varanger, Karasjok, Vest-Finnmark, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark) som oppfyller kravene og mottar produksjonstilskudd. Om lag 57 av 92 driftsenheter mottar driftstilskuddet (Troms og Nordland).

Figur 4.6 Gjennomsnittlig inntekt per driftsenhet ført over postene 302 og 303 i næringsoppgaven, fordelt på aldersgrupper. prosent av utøverne som tilhører de ulike aldersgruppene (2000)

Ser vi på fordeling av en produksjonspremie basert på flokkstørrelse vil driftsenheter med flokkstørrelse på mellom 150 og 600 dyr ligge på en gjennomsnittlig inntekt på om lag 74 000 kroner (postene 302 og 303 i næringsoppgaven). Disse driftsenheten utgjør om lag 72 prosent av samtlige driftsenheter.

Totalt 5 prosent av driftsenhetene i reindriften har mer enn 600 dyr og er dermed per i dag ikke berettiget drifts- eller produksjonstilskuddet. Polmak/Varanger reinbeiteområde har den største andelen driftsenheter med mer enn 600 rein (7 enheter som tilsvarer 14 prosent av driftsenheten). I Vest-Finnmark har om lag 8 prosent av driftsenhetene, eller om lag 20 driftsenheter, mer enn 600 rein. I de resterende reinbeiteområdene det ingen eller 1–2 drifteenheter med mer enn 600 rein⁷⁰.

I henhold til forslagene NILF kommer med i denne rapporten bør produksjonspremien begrenses, slik at den ikke utbetales for omsetning/grunnlag som overstiger 400 000 kroner per driftsenhet. Det er imidlertid svært få driftsenheter som per i dag har en inntekt på mer enn 400 000 kroner oppgitt over de aktuelle postene i næringsoppgaven, og som dermed ikke vil få produksjonspremie for den omsetningen som overstiger 400 000 kroner. Totalt sett for landet dreier det seg om 6–8 driftsenheter. Disse befinner seg Trøndelag/Hedmark og Vest-Finnmark.

Som presisert tidligere i rapporten er effekten av forslagene til nye tilskudsordninger presentert med basis i situasjonen slik den er i dag. Fordelingseffekten vil

⁷⁰ Disse tallene er basert på data fra Melding om reindrift og er fått av Reindriftsforvaltningen i Alta.

derfor på sikt kunne bli annerledes enn det vi har sett ovenfor på grunn av at reindriftsutøverne vil tilpasse seg annerledes enn det de gjør i dag. Man kan blant annet se for seg at salg registrert over de aktuelle postene i næringsoppgaven vil øke, ved innføring av produksjonspremie.

Til slutt i dette kapitlet vil vi peke på at fordelingsvirkningene må ses i forhold til reindriftpolitiske og næringspolitiske målsettinger, som også gjenspeiler seg i mandatet til prosjektet. Markedsrettet produksjon og verdiskaping er sentrale tema, og har vært fokusert i denne rapporten. I hvor stor grad disse målsettingene skal vektlegge i forhold til eventuelt uønskede fordelingsvirkningene av dem, må vurderes nærmere av avtalepartene.

4.10 Administrasjon av ordningene

Beregning av tilskudd til driftsenheter og tamreinlag baserer seg, i dag, i sin helhet på Melding om reindrift. Dette vil måtte endres på ved innføring av produksjonspremie som tilskuddsform⁷¹. Det vil imidlertid fortsatt være behov for Melding om reindrift for å beregne tidligslaktetilskudd, kalveslaktetilskudd og driftstilskudd.

Som beskrevet i kapittel 4.4 ovenfor krever produksjonspremien at Reindriftsforvaltningen henter inn samtlige næringsoppgaver fra reindriften. For å kunne synkronisere utbetalingene av de ulike tilskuddene til driftsenheter og tamreinlag må Melding om reindrift og næringsoppgavene behandles parallelt. Melding om reindrift skal være oversendt områdestyret ved reindriftsagronomen til behandling innen 15. april. Søknader som oversendes senere blir ikke behandlet. Meldingen sendes over fra distriktsstyrene, og distriktsstyret skal også ha kontrollert de gitte opplysningene. Reindriftsforvaltningen skal i henhold til skjema for Melding om reindrift avgjøre søknad om tilskudd innen 1. juli. Næringsoppgaven skal leveres ligningsmyndighetene innen 28. februar, med mulighet for utsettelse til 31. mars. Dette betyr at Reindriftsforvaltningen tidligst kan motta næringsoppgavene i begynnelsen av april. Næringsoppgaven og Melding om reindrift kan derfor oversendes Reindriftsforvaltningen til noenlunde samme tid, og de vil kunne behandles parallelt. Reindriftsutøverne vil derfor kunne motta produksjonstilskudd og de andre tilskuddene samtidig.

Det vil imidlertid være slik at produksjonspremien utbetales på grunnlag av salg i foregående *kalenderår* (jan.-des.), mens de andre tilskuddene utbetales på grunnlag av foregående *driftsår* (april-mars). Dette henger sammen med at næringsoppgaven føres for kalenderår, mens Melding om reindrift føres for driftsår. Rapporteringsperioden for Melding om reindrift er satt ut i fra en naturlig start og slutt i reindriftsåret, og det er pekt på som ønskelig fra Reindriftsforvaltningen sin side at rapporteringsperioden ikke endres på, selv om det i praksis vil være mulig. NILF ser det heller ikke som noe problem å basere de ulike tilskuddene på forskjellige perioder, det ene på kalenderår og det andre på driftsår. Det viktigste er at

---

⁷¹ Et eventuelt reindriftsfradrag vil også regnes ut på basis av andre opplysninger enn det som kommer fram i Melding om reindrift. Reindriftsfradraget er et fradrag i næringsinntekt, som gjøres over skatteliggingen.

tilskuddene samordnes og behandles og utbetales likt, og så raskt som mulig. Dette vil man kunne oppnå siden grunnlagmaterialet (næringsoppgave og Melding om reindrift) kommer inn til Reindriftsforvaltningen på samme tid.

5 Sammenfatning og analyse

Dette kapitlet er delt inn i tre, en sammenfatningsdel, en analysedel og til slutt en oppsummering av forslagene til nytt virkemiddelsystem. Sammenfatningene er en kortversjon av kapittel 1–4, der leseren kan skaffe seg oversikt over bakgrunn og forslag. For mer inngående behandling av de ulike temaene vises det til de enkelte kapitlene. I analysedelen tar vi opp et utvalg problemstillinger som har vært sentrale i arbeidet med rapporten. Dette er i hovedsak problemstillinger knyttet til tilskudds-utforming og ulike virkninger av tilskuddsordningene. Til slutt i kapitlet presenteres en tabell der vi oppsummerer NILF sine forslag til nytt virkemiddelsystem, sett i forhold til dagens system.

5.1 Sammenfatning

5.1.1 Bakgrunn

Mandat

Partene ble i reindrifftsoppgjøret i 2002 enige om at tilskuddene over reindrifftsavtalen rettet mot driftsenheter og tamreinlag skulle gjennomgås, og at de bør utformes på en måte som i størst mulig grad stimulerer til reell markedsrettet produksjon og verdiskaping. I hovedprosjektet som denne rapporten er et resultat av, ble NILF bedt om å utrede en ordning med produksjonspremie. Herunder skulle det blant annet avklares hvilke inntekter som bør inngå i grunnlaget for produksjonspremie, samt kriterier for hvem som skal være berettiget til produksjonspremie. Hoveddelen av arbeidet i hovedprosjektet har derfor vært knyttet til å utrede ordningen med produksjonspremie. I tillegg har NILF arbeidet med andre

tilskuddsordninger under tilskudd til driftsenheter og tamreinlag, samt lagt fram forslag om å innføre et reindriftsfradrag i skatteligningen.

NILF har i arbeidet med prosjektet forholdt seg til mandatet, målene i reindriftpolitikken og de overordnede politiske føringene. Mandatet henger nøye sammen med de overordnede politiske føringene der det i stor grad fokuseres på reindriften som en næring, og behovet for en markedsrettet produksjon og verdiskaping. Forslagene NILF har utarbeidet må derfor ses i lys av dette. Vi ønsker også å understreke at det har vært begrenset hvilke problemstillinger NILF har hatt mulighet til å gå inn på innenfor rammene av prosjektet. Dette henger også sammen med at en kompleks næring og kultur, som reindriften, byr på mange og svært ulike utfordringer.

Forvaltning og virkemidler

Det er Landbruksdepartementet som har det overordnede forvaltningsansvaret for reindriftnæringen i Norge, og som dermed har ansvar for at Stortingets retningslinjer og regjeringens politiske føring for reindriftpolitikken blir fulgt opp. Reindriftsforvaltningen er statens spesifikke forvaltningsorgan i saker som angår reindriften. Reindriftsforvaltningens hovedoppgaver er arealforvaltning, ressursovervåking, forvaltning av virkemiddelordninger og forskrifter, vedlikehold av grensegjerder samt veiledning og informasjon til reindriftsutøverne.

Reindriftnæringen reguleres av reindriftsloven som gir rammer for de juridiske virkemidlene knyttet til næringen. Formålet med loven er å legge forholdene til rette for en økologisk bærekraftig utnyttning av beiteressursene, i tillegg skal reindriftnæringen bevares som et viktig grunnlag for samisk kultur, i samsvar med Grunnloven § 110 og folkerettslige regler om urbefolkninger og minoriteter. Reindriftsloven regulerer bl.a. hvem som har rett til å drive reindriften, retten til reinmerke, driveplikt og bruksrett i reinbeiteområdene.

Det er hvert år årlige forhandlinger mellom Landbruksdepartementet og Norske Reindriftsamers Landsforbund. I reindriftsforhandlingene drøftes de sentrale økonomiske spørsmål som knytter seg til utviklingen i reindriften. Det ble i Reindriftsavtalen for 2002/03 satt av en ramme på 103 mill. kroner til næringen, hvorav rammen for underposten direkte tilskudd var på 49,7 mill. kroner. Tilskuddsordningene som behandles i denne rapporten, er produksjonstilskudd, kalveslakte-tilskudd, tidligslakte-tilskudd, driftstilskudd og ektefelle tillegg. Samlet ramme for disse tilskuddene var i år 2002 på om lag 36 mill. kroner.

Reindriften i Norge

Retten til å drive med reindriften er en samisk særrett, og samisk reindriften drives i Øst-Finnmark, Vest-Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark. Innenfor disse områdene var det i 2000/01 577 driftsenheter, med 2 800 personer knyttet til seg. I tillegg til samisk reindriften finnes det fire tamreinlag i Valdres og Ottadalen. Tamreinlagene har til sammen 10 000 dyr og utgangspunktet for tamreinlagenes eksistens er utnyttning av fjellheimen. Tamreinlagene er omfattet av samme avtale som den samiske reindriften, og mottar tilskudd til investeringer, distriktstilskudd, produksjonstilskudd og kalveslakte-tilskudd.

Reindriftsnæringen har økende problemer med tap av dyr på beite. Rein tapes av mange årsaker, og for reieneierne er den økende rovdyrbestanden det største problemet. Hvor mange rein som tas av rovdyr er imidlertid usikkert, da avviket mellom oppgitte rovdyrtap og erstattede rovdyrtap er stort. Underernæring kan i enkelte år også være en viktig tapsårsak. Det har det siste tiåret vært en sterk økning i utbetalte erstatninger for tap av rein. Den samlede erstatningen som følge av tap av rein var for år 2000/01 på 33 mill. kroner.

I tillegg til rovdyrerstatninger betales det ut erstatninger for inngrep og forstyrrelser som fører til varig reduksjon av arealer som reindriften har til rådighet. Erstatningsutbetalingen for arealinngrep i reinbeiteområder var i 2000/01 på 3,9 mill. kroner. Det betales også ut erstatninger/tilskudd som følge av kjernekraftulykken i Tsjernobyl i 1986, som følge av at ulykken fikk store konsekvenser for deler av norsk reindrift.

Fra 2002/03 ble målprisen for reinkjøtt fjernet og importen reguleres nå gjennom tollsatser og importkvoter, der kvoten auksjoneres ut. Tollsatsen og importkvoten for reinkjøtt fastsettes av SLF i samråd med Reindriftens Markedsutvalg, og kvotetollen for høsten 2002 er satt til 8,50 kr/kg for hele/halve skrotter. Norge importerte i 2001 til sammen om lag 700 tonn reinkjøtt, mens eksporten lå på 34 tonn.

Noen utviklingstrekk i norsk reindrift

For å danne seg et bilde av hvordan reindriften i Norge har utviklet seg over tid er det mange faktorer som bør ses nærmere på. Antall rein, ressurstilgang, rovdyrbestand, antall driftsenheter og personer knyttet til reindrift, produksjon av reinkjøtt, produsentpriser og kostnader i reindriften er alle sentrale tema⁷². Disse faktorene vil også fortelle oss mye om hvilke utfordringer reindriften står overfor.

Ser vi på *produktivitetstilviklingen* i reindriften, som er et resultat av flere av de faktorene som er nevnt ovenfor, var produktivitetsnivået høyere i 1991 enn i 1980. I 2000 var imidlertid produktivitetsnivået åpenbart falt vesentlig tilbake i forhold til i 1980. Produksjonen var 20 prosent lavere, mens kostnadene og arbeidsforbruket var henholdsvis 38 og 34 prosent høyere. Dette kan forstås som at næringens «egen evne» til å skape inntekter økte fra 1980 til 1991, for så å falle kraftig tilbake til 2000. Næringens *faktiske inntekter* er imidlertid også avhengig av omfanget av stats-tilskudd som har vært økende og omfanget av erstatninger (som har økt kraftig siden midt på 1990-tallet). Reindriften sine inntekter, målt som vederlag til arbeid og egenkapital, falt kraftig fra 1980 til 1991, både totalt og enda mer per årsverk. Det sterke relative prisleilet for reinkjøtt overskygget fullstendig en positiv utvikling i produktivitet og økning i statstilskuddene. Fra 1991 til 2000 var det en viss økning i reindriften sine vederlag til arbeid og egenkapital. En mer positiv prisutvikling, økning i statstilskuddene og en kraftig økning av erstatninger overskygget en betydelig reduksjon i næringens egen produktivitet. Det skal for øvrig bemerkes at reindriftsnæringen er kjennetegnet av helt uvanlig store *inntektsforskjeller*, ikke minst geografisk. Inntektene fra reindriften er likevel gjennomgående meget lave. Det har

---

⁷² For mer om disse temaene se kapittel 2.8 om utviklingstrekk og utfordringer i norsk reindrift.

derfor vært nødvendig for reindriftsfamilier å skaffe *inntekter utenfor næringen*. Lønnet arbeid og pensjoner er i dag de helt dominerende inntektskildene ut over selve reindriften.

Reindrift i Sverige og Finland

Som i Norge, gjelder retten til å drive reindrift i Sverige i utgangspunktet bare for samer. Det er om lag 4 500 reineiere i Sverige, med til sammen 220 000 rein. Reindriftsnæringen forvaltes i dag av Jordbruksdepartementet og Jordbruksverket, og det ble i 2000 utbetalt 73 mill. kroner i nasjonal støtte og 4 mill. kroner i EU-støtte til næringen.

Reindriftsnæringen i Finland skiller seg fra både Norge og Sverige ved at alle EU-medlemmer innenfor reinbeiteområdet kan drive med reindrift. Næringen forvaltes av Jord- og skogbruksministeriet og samene har ingen spesielle rettigheter eller støtteordninger i reindriften. Det var i 2000/01 om lag 5 700 reineiere med 185 000 rein i Finland. Som EU-medlem får Finland også noe støtte til reindrift gjennom EU-støtte, men samlet sett betales det ut mindre støtte til reindriftsnæringen i Finland enn i Norge og Sverige.

5.1.2 Forslag

NILF har i arbeidet med prosjektet tatt utgangspunkt i ordninger som ligger under tilskudd til driftsenheter og tamreinlag, nærmere bestemt produksjonstilskudd, ektefellestilskudd, kalveslaktetilskudd, tidligslaktetilskudd og driftstilskudd. De største endringene foreslås for produksjonstilskudd/driftstilskudd, mens tidligslaktetilskuddet og kalveslaktetilskuddet ikke er gjenstand for like inngående behandling og endringsforslag. I tillegg til forslag og vurdering knyttet til dagens tilskuddsordninger fremmer NILF forslag om å innføre skattefradrag i reindriften.

Reindriften har per i dag ikke noe særskilt skattefradrag, slik som jordbruket og fiskerinæringen. NILF ser det som rimelig at reindriften får lignende skattefordeler som andre primærnæringer i Norge og foreslår at reindriften får samme skatteordning som jordbruket. Reindriftsfradraget vil fungere som et supplement til andre ordninger over reindriftsavtalen og vil videre være et viktig bidrag til en helhetlig reindriftspolitik, der verdiskaping står sentralt. En skatteordning for reindriften bør og vil måtte rettes inn mot alle reineiere med inntekt fra reindriften (ikke kun driftsenheter)⁷³.

I forprosjektet til denne rapporten ble det blant annet foreslått å innføre en produksjonspremieordning, der reindriftsutøverne ble premiært for verdiskapingen de stod for. I mandatet til hovedprosjektet heter det at NILF skal utrede ordningen med produksjonspremie basert på næringsoppgaver.

NILF foreslår å innføre en produksjonspremie der driftsenheten får utbetalt et prosentvis tillegg, på basis av *den totale* verdien av kjøttproduksjon og biprodukter. En produksjonspremie på for eksempel 30 prosent vil gi en driftsenhet som selger slakt/kjøtt og biprodukter for 70 000 kroner et tilskudd på 21 000 kroner.

---

⁷³ Reindriftsfradraget foreslås imidlertid ikke gjort gjeldende for tamreinlagene.

NILF foreslår at produksjonspremien bør regnes ut på grunnlag av *alt registrert/oppsett* salg av kjøtt, videreforedlede kjøttprodukter og biprodukter. Det gjelder både det som går til godkjente slakterier og oppkjøpere, samt det som selges utenom disse kanalene, som for eksempel lokal omsetning/direkte salg. Kravet bør være at *kun* det salget som *oppgis* kvalifiserer som grunnlag for produksjonspremien⁷⁴. I tillegg til slakt, videreforedlede kjøttprodukter og biprodukter bør kjøtt til egen husholdning, samt salg av duodjiprodukter som er oppgitt i næringsoppgaven, kunne danne grunnlag for produksjonspremien. NILF foreslår at opplysninger om næringsinntekt som kommer frem i *næringsoppgaven for reindrift* skal legges til grunn for beregning av produksjonspremien. Det samlede salget, ført over de aktuelle postene i næringsoppgaven (postene 302, 303, 304, 310 og 311) lå i perioden 1998–2000 på 40,3 mill. kroner i gjennomsnitt per år. Effekten av en produksjonspremie på for eksempel 30 prosent vil dermed bli om lag 12 mill. kroner.

NILF foreslår at produksjonspremien betales ut til driftsenheten⁷⁵. Det vil videre være mest nærliggende å beregne produksjonspremien på basis av alle næringsoppgavene som leveres inn under en driftsenhet, men at tilskuddet i sin helhet utbetales til driftsenheten. Begrunnelsen for at NILF anbefaler å betale ut produksjonstilskuddet til driftsenheter, er at det å gå over til å basere utbetalingen på andre enheter enn de man forholder seg til i dagens reindriftspolitik, vil være en endring av prinsipiell karakter. Slike endringer ligger etter NILF sin vurdering utenfor mandatet til prosjektet.

NILF foreslår videre at man ikke skal ha slakte- eller produktivitetskrav knyttet til produksjonspremien. Dette vil etter vår vurdering *innebære en betydelig forenkling*. I stedet for å ha et krav, vil en produksjonspremie i seg selv gi en premie for å produsere, og derfor på en positiv måte virke til å ivareta de hensyn dagens krav er innrettet mot. Etter NILFs vurdering bør det heller ikke være begrensning på antall rein per driftsenhet for å motta produksjonspremien. Det bør imidlertid vurderes om tilskuddet bør avgrenses med en øvre grense for hvor stort grunnlaget for tilskuddet kan være. En slik innretning av tilskuddet vil gi et maksimalt tilskudd det er mulig å oppnå per driftsenhet.

Tilskudd utformet som en produksjonspremie vil være rettet mot verdiskaping og produksjon i reindriften, og vil gi insentiv til økt verdiskaping. Denne tilskuddsformen vil videre kunne gi insentiv til å øke omsetning ved å øke volum, ved å levere varer av høyere kvalitet og/eller ved å foredle varene ytterligere. Å basere tilskuddene på næringsoppgavene direkte vil gi en enkel og lett kontrollerbar ordning.

Som vi skal se senere, er effekten både av produksjonspremien og reindriftsfradraget størst i de sørlige reindriftsområdene, noe som gjør at disse områdene får høye tilskudd med de nye ordningene. I den grad dette ses på som problematisk, bør man derfor vurdere å distriktsdifferensiere produksjonspremien, med en lavere sats for enkelte områder, som reindriftsområdene i Trøndelag og Hedmark. En produksjonspremie vil kunne gi insentiv til å levere kjøtt av høyere kvalitet, da

---

⁷⁴ Dette vil gi enkelte reindriftsutøvere insentiv til å oppgi mer av inntekten fra reindriften.

⁷⁵ Eventuelt siidaandel, dersom forslag til ny reindriftslov blir tatt til følge.

premien skal være utformet som en prosent av omsatt verdi (og ikke omsatt mengde).

Produksjonspremien skal i henhold til forslaget regnes ut på grunnlag av opplysninger som kommer fram i næringsoppgaven. Vi forutsetter at disse opplysningene er korrekte og kan anvendes direkte. Det bør derfor ikke være behov for at reindriftsutøverne (driftsenheten) søker om produksjonspremien spesielt⁷⁶. Å legge om tilskuddene slik at de baserer seg på næringsoppgaven, vil føre med seg endringer i administrering av tilskuddsordningene.

Tamreinlagene leverer ikke næringsoppgave og kan dermed ikke motta produksjonspremie på basis av næringsoppgave. Tamreinlagene utarbeider derimot årsregnskap som vil kunne legges til grunn for å regne ut produksjonspremie. Alternativt kan man benytte oppgaver fra slakteriene da bortimot alt som blir levert fra tamreinlagene går via slakteriene.

I tillegg til produksjonspremien ble det i forprosjektet foreslått å videreføre et flatt tilskudd per driftsenhet, tilsvarende dagens produksjonstilskudd og driftstilskudd, men på et betydelig lavere nivå. Grunnen til at en form for produksjonstilskudd eller driftstilskudd ble foreslått opprettholdt var at en forsvarlig inntektsfordeling både i henhold til mandatet og reindriftspolitikken, skal ivaretas. Et direkte tilskudd bør kunne utformes slik at det både ivaretar fordeling mellom reinbeiteområder og mellom driftsenhetene.

For å virke utjevnende mellom reinbeiteområder må driftstilskuddet differensieres mellom områder. Distriktdifferensieringen er nødvendig på grunn av effekten av produksjonspremien og skattefradraget. Det totale driftstilskuddet består dermed av en flat komponent som utbetales til alle driftsenheter, uavhengig av område, samt en differensiert komponent som varierer avhengig av hvilket reinbeiteområde driftsenheten befinner seg i. Til forskjell fra dagens produksjonstilskudd foreslår NILF å avvike alle produktivets- og slaktekrav, samt grensen på 600 dyr. Dette vil føre til at flere driftsenheter vil få tilskuddet enn det som er tilfelle i dag. Å avvike produksjonskravene vil innbære en betydelig forenkling for forvaltningen, så vel som for reindriftsutøverne.

NILF anbefaler å videreføre kalveslaktetilskuddet. Det bør imidlertid vurderes om kalveslaktetilskuddet bør avvikles i enkelte områder, eller om det er behov for differensiering av satsen. Spesielt gjelder dette Finnmark der det kan være behov for en høyere sats, for å øke andelen kalveslakt. Av hensyn til inntektsfordeling kunne det være hensiktsmessig å avvike kalveslaktetilskuddet i reinbeiteområdene Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark. Gjennomsnittlig kalveslaktetilskudd i disse områdene er svært høyt. I arbeidet med prosjektet er det fra flere hold imidlertid pekt på at kalveslaktetilskuddet har heldige effekter og av den grunn bør videreføres, også i sørlige områder. Grunnen til at vi, på tross av inntektseffektene, foreslår å videreføre kalveslaktetilskuddet i sør er at man ikke vil kunne overskue konsekvensene av å avvike tilskuddet i disse områdene. Et alternativ til å avvike kalveslaktetilskuddet i sør er å redusere satsen i disse områdene.

---

⁷⁶ Dersom det er ønskelig at driftsenheten søker om produksjonspremietilskuddet spesielt, kan dette for eksempel løses ved at man krysser av for dette tilskuddet i Melding om reindrift.

NILF foreslår å videreføre tidligslaktetilskuddet som det er utformet i dag. Som følge av de foreslåtte endringene i tilskuddet til driftsenheter og tamreinlag, vil det imidlertid ikke lenger eksistere noe produksjonskrav.

Den samlede effekten av forslag til nytt system vil, i gjennomsnitt per driftsenhet per reinbeiteområde, bli som illustrert i figur 4.5 i kapittel 4.8. Her er reindrifftsfradraget lagt som en ordning i bunn. Produksjonspremien er lagt oppå denne, etterfulgt av dagens tidligslaktetilskudd og kalveslaktetilskudd. Som siste tilskudd, på toppen av de andre ordningene, har vi lagt driftstilskuddet. I denne fremstillingen er både driftstilskuddet og produksjonspremien differensiert på reinbeiteområde, samt at kalveslaktetilskuddet per driftsenhet er halvert i forhold til dagens situasjon i de to sørligste reinbeiteområdene. Figuren kan sammenlignes med figur 4.3, for å få et inntrykk av endret fordeling mellom reinbeiteområder.

Som vi ser av figur 4.1 i kapittel 4.4.3, varierer gjennomsnittlig inntekt per driftsenhet mye fra område til område, fra om lag 25 000 kroner i Troms til nærmere 200 000 i Sør-Trøndelag/Hedmark. Produksjonspremien vil også gi andre fordelingsvirkninger enn dagens tilskudd mhp. alder. Dersom man ønsker en annen fordeling enn den som er vist i figur 4.5, er det flere faktorer som kan endres på; prosentsats for produksjonspremien kan endres, driftstilskuddet kan fordeles annerledes og kalveslaktetilskuddet kan avvikles i enkelte områder, eventuelt endres på annen måte.

Det bør presiseres at figuren det er vist til, kun gir et statisk bilde av hvordan tilskuddene vil fordeles, på bakgrunn av dagens situasjon og tilpasning. De nye tilskuddsordningene vil imidlertid kunne endre tilpasningen til reindrifftsutøverne, noe som vil gi en annerledes fordeling enn den som fremkommer av figur 4.5. Blant annet vil både reindrifftsfradraget og produksjonspremien gi insentiv til å øke verdiskapingen, da omfanget av ordningene øker ved økt verdiskaping. Dette er også formålet med ordningene, spesielt produksjonspremien. Reindrifftsfradraget og produksjonspremien vil også kunne gi insentiv til å øke registreringen av salg og inntekt i næringsoppgavene.

Det bør pekes på at fordelingsvirkningene må ses i forhold til reindriftpolitiske og næringspolitiske målsettinger, som også gjenspeiler seg i mandatet til prosjektet. Markedsrettet produksjon og verdiskaping er sentrale tema, og har vært fokusert i denne rapporten. I hvor stor grad disse målsettingene skal vektlegges i forhold til eventuelt uønskede fordelingsvirkningene av dem, må vurderes nærmere av avtalepartene.

Som beskrevet i kapittel 4, krever produksjonspremien at Reindriftsforvaltningen henter inn samtlige næringsoppgaver fra reindriften. For å kunne synkronisere utbetalingene av de ulike tilskuddene til driftsenheter og tamreinlag må Melding om reindrift og næringsoppgavene behandles parallelt. Dette vil være mulig da næringsoppgaven og Melding om reindrift foreligger til noenlunde samme tid. Reindrifftsutøverne vil derfor kunne motta produksjonstilskudd og de andre tilskuddene samtidig. Det vil imidlertid være slik at produksjonspremien utbetales på grunnlag av salg i foregående *kalenderår* (jan.-des.), mens de andre tilskuddene utbetales på grunnlag av foregående *driftsår* (april-mars). Dette henger sammen med at næringsoppgaven føres for kalenderår, mens Melding om reindrift føres for driftsår. NILF ser det ikke som noe problem å basere de ulike tilskuddene på forskjellige perioder.

5.2 Analyse av enkelte problemstillinger

I arbeidet med prosjektet har det dukket opp en rekke problemstillinger knyttet til tilskuddsutforming, virkninger av tilskudd, etc. Vi vil i dette kapitlet analysere/diskutere enkelte av disse problemstillingene. De fleste problemstillingene har vi vært innom tidligere i rapporten, men det er først her de blir diskutert nærmere.

5.2.1 Tidshorisont og prøveordning

Det er i forbindelse med prosjektet dukket opp spørsmål om hvor raskt eventuelle nye tilskuddsordninger skal tre i kraft og om endringene eventuelt først skal gjennomføres som prøveordninger.

NRL (pers. med. Eira 2002) peker på at NILFs forprosjekt har vakt betydelig bekymring i mange reindriftsområder, «...fordi man ikke føler seg rede til å legge om tilskuddordningene ennå, selv om det er enighet om innretningen av en omlegging. Særlig er det de store rovdyrtapene som gjør driften uforutsigbar, lager rot, og hindrer gjenoppbygging av egeninntjeningen i reindriften». Eira (pers. med. 2002) presiserer videre at dette for eksempel gjelder Troms reinbeiteområde, der det ved en omlegging av tilskudd må tas i betraktning dagens situasjon mhp. rovdyr, klimaforhold, slaktemuligheter og lignende. Troms Reindriftssamers Fylkeslag mener at det er svært vanskelig å diskutere produksjonsfremmende tilskudd så lenge det ikke blir gjort noe for å bedre på situasjonen, spesielt når det gjelder rovdyr (pers. med. Eira 2002).

Det at enkelte reinbeiteområder ikke ønsker å innføre endringene i sine områder ennå henger derfor sammen med problemstillinger som ligger utenfor NILFs mandat i prosjektet, som for eksempel rovdyrproblematikk og slaktemuligheter. Vurderinger knyttet til i hvor stort geografisk omfang endringene i tilskuddssystemet skal gjennomføres må derfor gjøres på et bredere grunnlag enn det NILF kan gjøre innenfor dette prosjektet. Det blir derfor opp til avtalepartene å gjøre en samlet vurdering.

NRL peker på behovet for å gjennomføre endringene i tilskuddene som prøveordning i de reinbeiteområdene som ønsker det (Vest-Finnmark og Varanger) (pers. med. Eira 2002). NILF ønsker imidlertid ikke å ta stilling til om endringsforslagene bør prøves ut i enkelte områder før de innføres for reindriften for hele landet. Dette mener NILF er noe avtalepartene (staten og NRL) må bli enige om seg i mellom. Vi ønsker imidlertid å peke på at avtalepartene bør vurdere fordelene ved å innføre prøveordninger opp mot kostnadene knyttet til å gjennomføre slike midlertidige ordninger. En prøveordning vil kunne føre med seg ekstra kostnader både for forvaltningen og for reindriftsutøverne. En prøveordning krever at forvaltningen oppretter egne forvaltningsrutiner for prøveordningene, som de må kjøre parallelt med forvaltningssystemet for de etablerte ordningene. Dette vil kunne medføre større forvaltningskostnader, både knyttet til å opprette et nytt system og det å kjøre to systemer parallelt. For reindriftsutøverne vil en prøveordning føre med seg «kostnader» knyttet til uforutsigbarhet i systemet, ved at de ikke vet om eller hvor lenge den nye ordningen vil vare.

5.2.2 Driftsenhetens plass

Som beskrevet i kapittel fire foreslår NILF at produksjonspremien betales ut til driftsenheten. Produksjonspremien bør videre beregnes på basis av alle næringsoppgavene som leveres inn under en driftsenhet, mens tilskuddet i sin helhet utbetales til driftsenheten. Dette svarer til forvaltningen av dagens produksjonstilskudd, som betales ut til driftsenheten, men der alle/flere medlemmer av driftsenheten for eksempel kan være med på å oppfylle slaktekrav som må oppfylles for å utløse tilskuddet.

NRL mener at driftsenhetene er en kunstig enhet i forhold til verdiskaping, og at det har virket hemmende på verdiskapingen i reindriften at tilskuddene knyttes til driftsenheten. Videre peker NRL (pers. med. Eira 2002) på at det ved omlegging av tilskuddsordningene er viktig å komme bort fra direkte tilskudd knyttet til driftsenheten. NRL mener at det er reineiere, som faktisk produserer verdier, som bør oppmuntres med en produksjonspremie for å fokusere ytterligere på verdi-produksjon og at det er dette som gir best effekt når det gjelder å øke egeninntjeningen i reindriften (pers. med. Eira 2002). Driftsenheten leverer Melding om reindrift, mens næringsoppgaven leveres av den enkelte næringsutøver. NRL mener det derfor vil være kunstig å knytte tilskuddet til driftsenheten og ikke til den som leverer næringsoppgaven. NRL foreslår at for å begrense antallet personer som mottar produksjonspremien til de som virkelig er i reindriften, må det stilles krav om at de næringsdrivende som skal motta tilskuddet står oppført på en driftsenhets Melding om reindrift og at de står oppført i merverdiavgiftsmanntallet. Dette vil etter NRL sitt syn gjøre at man ikke får en utvanning av systemet.

Begrunnelsen for at NILF anbefaler å betale ut produksjonstilskuddet til driftsenheter, er at det å gå over til å basere utbetalingen på andre enheter enn de man forholder seg til i dagens reindriftpolitikk, vil være en endring av prinsipiell karakter. Slike endringer ligger etter NILF sin vurdering utenfor mandatet til prosjektet. Dette henger sammen med at driftsenhet er et etablert og kjent begrep som også benyttes utenom reindriftsavtalen, som for eksempel i reindriftsloven. Så lenge driftsenheten er den juridiske enheten etter reindriftsloven, vil det være riktig å knytte tilskuddene opp mot denne. Det vil imidlertid kunne bli endringer i dette, som følge av de forslagene som ligger inne i arbeidet med ny reindriftslov.

Begrunnelsen for at NILF anbefaler å betale ut tilskudd kun til driftsenheter er videre at en utbetaling til alle reindriftsutøvere som leverer næringsoppgave vil bety en utvanning av systemet, der samme pott vil måtte fordeles på langt flere utøvere enn i dag. Mulige problem knyttet til å betale ut produksjonspremien, i henhold til forslaget til NRL, er at man ikke har oversikt over hvor mange utøvere dette dreier seg om, og at dette dreier seg om et annet utvalg utøvere enn det man betaler ut tilskudd til i dag. Effektene av en slik omlegging vil derfor være svært usikre og man vil få en fordeling det ikke vil være mulig å se følgene av på forhånd.

5.2.3 Tilskuddstilpasning

NRL peker på at tilskuddene er blitt en nødvendig del av inntekten for mange reineiere og at fokus i løpet av de siste 25 årene er flyttet fra hva som er god

reindrift og stadig mer mot hva som er nødvendig å gjøre for å oppnå tilskuddene (pers. med. Eira 2002).

Slik ordningen med produksjonstilskudd/driftstilskudd er utformet i dag, blir det svært attraktivt å tilpasse seg slik at man utløser tilskuddet, dvs. at driftsenhetene vil gjøre mye for å tilfredstille kravene knyttet til tilskuddene. Problemet knyttet til dette er at reindriftsutøverne ikke tilpasser seg ut i fra næringsmessige og reindriftsfaglige behov og kriterier, men ut i fra hva som utløser mest tilskudd. Tilskuddsordningene blir styrende for reindriften, og bestemmer faktorer som slakteuttak. Mange reindriftsutøvere er svært opptatt av hva som må slaktes for å få tilskudd og slakter akkurat så mye at de oppnår tilskudd (Pers. med. Bongo 2002). Tilskuddsordningene virker dermed styrende på tilpasningene i reindriften (Pers. med. Hætta 2002a).

Tilskuddene er per i dag en av de økonomiske bærebjelkene i reindriften. Totalregnskapet for reindriften viser at inntektene i reindriften i perioden 1997–2000 lå fra 66 til 78 mill. kroner (kjøttinntekter, binæringsinntekter og kjøre- og arbeidsinntekter), mens statstilskuddene i samme periode lå fra 54 til 69 mill. kroner. På grunn av omfanget av de statlige tilskuddene vil det være svært viktig hvordan de er utformet, nettopp for å unngå at tilskuddene gjør næringen ute av stand til å tilpasse seg slik det ut i fra næringsmessige/reindriftsfaglige hensyn er best.

Med en produksjonspremie vil dette problemet kunne bli mindre, i og med at det ikke er noe slaktekrav knyttet til dette tilskuddet. Produksjonspremien utbetales «progressivt», reineieren får tilskudd for alt de selger (inntill en viss grense) og man har ingen terskel for når tilskuddet slår inn, slik man har i dag. Det vil dermed ikke lenger være aktuelt å tilpasse seg til et eksakt slaktevolum, og reindriftsutøverne vil i større grad kunne vende fokus mot andre faktorer enn tilskudd når de bestemmer slakteuttak. Dagens maksgrense på 600 rein fører også med seg uheldige effekter, da man kan få underrapportering av rein. Dette gjøres for å komme inn under ordningen og være berettiget tilskudd. Ved å fjerne denne begrensningen vil man også fjerne tilskuddsrelatert underrapportering av rein.

5.2.4 Hva slags tilskudd er mest/minst reintallsdrivende?

På grunn av utfordringene knyttet til et for høyt reintall i enkelte reindriftsområder vil det være viktig å forsøke å utforme tilskuddsordninger som i minst mulig grad er reintallsdrivende. Det vil imidlertid være vanskelig å forutsi hvilke ordninger som er mest/minst reintallsdrivende, spesielt ettersom reindriftnæringen på mange måter arter seg annerledes enn jordbruksnæringen, som det er mest nærliggende å sammenligne med. Blant annet vil man i reindriftnæringen ha komponenter knyttet til kultur/tradisjon som det er vanskelig å overskue effekten av. Vi vil allikevel forsøke å analysere produksjonspremiens innvirkning på reintallet sett i forhold til andre tilskuddsordninger.

Aller først ønsker vi å understreke at alle overføringer til reindriften med stor sannsynlighet er reintallsdrivende, ved at man fører ekstra ressurser inn i reindriften. Disse ressursene vil blant annet gjøre det mer attraktivt å gå inn i reindriften, samt gjøre det lettere å bli i reindriften for de som allerede er der. Et flatt tilskudd, som dagens produksjonstilskudd og driftstilskudd, fungerer etter vår

vurdering blant annet på denne måten. Videre vil et flatt tilskudd, med et visst slaktekrav, føre til at enkelte reindriftsutøverne må opprettholde en større reinflokk enn ellers nødvendig, for å sikre at man klare å oppfylle slaktekravet også i fremtiden. Et tilskudd per dyr, slik man har for reindriften i Finland, må imidlertid, etter NILF sitt syn, være det mest reintallsdrivende av alle tilskuddsformer, da flere dyr betyr mer i tilskudd.

I hvilken grad en produksjonspremie er reintallsdrivende kan diskuteres. Kosmo (1991) hevder at et pristilskudd (som til en viss grad kan sammenlignes med en produksjonspremie) vil være svært uheldig så lenge man ikke har noe øvre reintall. Dette henger sammen med at det er flere faktorer enn pris som virker inn på tilpasningen til reindriftsutøverne. Kosmo (1991) hevder videre at pristilskudd, som gir en isolert prisoppgang, ikke vil føre til økte inntekter da slaktet kvantum går ned og reinflokken øker. Kosmo forklarer dette med at tilbudet av reinkjøtt ikke først og fremst er styrt av muligheter for fortjeneste, men av flere naturgitte forhold. På grunn av ønske om høyest mulig reintall, vil ikke høyere pris ifølge Kosmo (1991), føre til økt kvantum levert kjøtt, men til at driftsherren investerer i flere rein for å få en større reinflokk.

Denne forklaringen kan kanskje ses i sammenheng med det Kalstad (1999) peker på som en tradisjonell tilpasning i reindriften, at slakteuttak bestemmes av de to forholdene; husholdets eget forbruk og familiens behov for kontanter. Dersom det ikke er behov for det, tar ikke familien ut den årlige avkastningen i form av lønn eller setter overskuddet i banken, men lar flokken vokse som realkapital inntil det oppstår behov for å omsette dyr i likvide midler (Kalstad 1999). Kalstad (1999) peker på at disse prinsippene er spesielle for Finnmark, der tilknytningen til samisk språk og kultur er sterkest. I den grad en slik tradisjonell tilpasning fortsatt eksisterer blir det viktigere å sikre seg for fremtiden enn å ta ut høyere inntekt inneværende år⁷⁷. Dette kombinert med mulig prestisje knyttet til det å ha en stor reinflokk, samt andre fordeler knyttet til det å ha en stor reinflokk⁷⁸, kan gjør det vanskelig å regulere reintallet ved hjelp av tilskuddsordninger.

Kosmo og Kalstad sine arbeider kan, etter vår vurdering, kanskje være forklaringsfaktorer for at effekten av pristilskudd og/eller en eventuell produksjonspremie ikke vil være så stor som man kunne vente seg, og at noen reieiere responderer med å øke reintallet i flokken sin. Vi har imidlertid vanskelig for å tro at et pristilskudd vil ha som eneste effekt at reintallet øker. Samtidig må det være klart at en produksjonspremie uansett bør være mindre reintallsdrivende enn andre tilskuddsformer som har vært forsøkt i norsk reindrift, for eksempel flate tilskudd.

På bakgrunn av dette, men også generelt, vil vi peke på at det er nødvendig at et tilskudd utformet som en produksjonspremie, så vel som andre former for tilskudd, kombineres med streng overholdelse av øvre reintall per distrikt og per driftsenhet, der dette er fastsatt.

---

⁷⁷ Dette, sett i sammenheng med at det å klare seg på et minimum er viktig i det samiske samfunnet (Pers. med. Hætta 2002a), kan gjøre det mer attraktivt i reindriften enn i andre næringer å spare «overskudd» til seinere år. Dette kan føre til at slakteuttaket blir mindre enn det man kanskje kunne forvente.

⁷⁸ Som for eksempel beitetilgang, katastrofeår, eller andre uforutsigbare faktorer.

5.2.5 Forutsigbarhet i tilskuddssystemet

Usikkerhet og uforutsigbarhet generelt kan gjøre det fordelaktig å ha en stor reinflokk. Det kan være usikkerhet knyttet til forhold som beitetilgang, klima etc., men også uforutsigbarhet i tilskuddssystemet. For å redusere den totale usikkerheten vil et viktig moment være å ha ordninger som er stabile og forutsigbare.

5.2.6 Reintallstilpasning: økonomiske eller juridiske virkemidler

Slik de økonomiske virkemidlene er utformet i dag har de største reineierne minst interesse av å følge krav knyttet til virkemidlene, som produktivitets- og slaktekrav. De aller største reineierne, med flokk på mer enn 600 dyr, faller helt utenfor ordningen da de ikke har rett på tilskudd. Videre vil store reineiere kunne ha mindre interesse av tilskuddsordningene enn mindre reineiere ettersom tilskuddet er likt uavhengig av hvor mange dyr man har, bare produktivitets- og slaktekrav er oppfylt. Store reineiere med tilstrekkelig inntekt vil dermed «klare seg» uten tilskudd, og vil derfor ikke rette seg etter krav som er knyttet til tilskudd. De aller minste utøverne, og andre som ikke klarer å oppfylle produktivitets- og slaktekrav, vil også falle utenfor ordningen. Ulvevadet (2000) fant at blant reineiere med flokker av middels størrelse var fordelingen mellom de som fulgte tiltak⁷⁹ og de som ikke fulgte tiltak knyttet til økonomiske virkemidler, relativt lik. Reineiere med mindre reinflokk fulgt kun unntaksvis tiltakene. Enkelte reindriftsutøvere vil derfor kunne dra nytte av tilskuddsordningene uten å bidra til ønsket utvikling mhp. reintall og flokkstruktur.

For å sikre at alle reineiere stilles overfor likeartede krav om flokkstruktur og reintall er det viktig at dette er regulert av bestemmelser som gjelder *alle*, dvs. at krav knyttet til økonomiske virkemidler ikke er tilstrekkelig, da dette er frivillige ordninger. *Lovregulering* av forhold knyttet til reintall og flokkstruktur er derfor nødvendig, da dette virkemidlet omfatter alle reineiere.

5.3 Oppsummering

Forslagene til nye ordninger som fremmes i denne rapporten, er forholdsvis omfattende og detaljerte. Vi ønsker derfor å gi leseren en forenklet oversikt over de aktuelle ordningene, slik NILF ser det for seg. I tabell 5.1 oppsummeres forslagene som kommer frem i rapporten. For å få et mer fullstendig bilde av forslagene henvises det imidlertid til kapittel fire.

Tabell 5.1 gir oversikt over forslagene til endringer sett i sammenheng med dagens system. Det er tatt utgangspunkt i reindriftsavtalens ramme, for de aktuelle ordningene, som ligger på om lag 36 mill. kroner i 2002.

---

⁷⁹ Med tiltak mener Ulvevadet (2000) krav knyttet til de ulike tilskuddsordningene.

Tabell.5.1 Oppsummering av dagens system og NILF sine forslag til nytt system

	Dagens system	Ramme 2002 (mill. kr)	NILF sitt forslag	Ramme 2002 (mill. kr)
Reindriftsfradrag	---	---	Skattefradrag tilsvarende jordbruket. Fradrag i positiv næringsinntekt; 36 000 kroner + 19 % for inntekt fra 36 000-170 211. Total mulig effekt per enhet: 24 000 kroner (før skatt). Gjelder alle utøvere med inntekt fra reindrift (ikke tamreinlag).	6,0
Produksjonspremie	---	---	Prosentvis tillegg på basis av verdi av salg/ hjemmeforbruk oppgitt i næringsoppgaven. Utbetales til driftsenheten. Distriktdifferensieres ¹⁾ ml. områder, av inntektsfordelings-hensyn. Ingen slakte- eller produktivitetskrav.	16,4
Produksjonstilskudd ²⁾	Flatt tilskudd per driftsenhet; 50 000 kroner. Produktivitets- og produksjonskrav.	23,6	---	---
Driftstilskudd	Flatt tilskudd per driftsenhet; 80 000 kroner. Minstekrav til produksjon. Ingen produktivitetskrav.	5,6	---	---
Driftstilskudd (NILF)	---	---	Flatt tilskudd per driftsenhet. Ingen slakte- eller produktivitetskrav. Distriktdifferensiert ³⁾ .	9,8
Kalveslaktetilskudd ⁴⁾	Tilskudd per kalv som slaktes. Utbetales kun til driftsenheter som har oppnådd produksjonstilskudd.	5,0	Tilskudd per kalv som slaktes. Utbetales til driftsenheter.	1,8
Tidligslaktetilskudd	Tilskudd til rein som slaktes innenfor sommerbeitedistriktet. Per kilo slakt. Kun til driftsenheter i Finnmark, som også har oppnådd produksjonstilskudd.	2,0	Tilskudd til rein som slaktes innenfor sommerbeitedistriktet. Per kilo slakt. Utbetales til driftsenheter.	2,0
SUM		36,0		36,0

- 1) Her: Polmak/Varanger og Nord-Trøndelag 30 %, Karasjok, Vest-Finnmark og Nordland 40 %, Troms 50 %, Sør-Trøndelag/Hedmark og tamreinlagene 25 %.
- 2) Ektefellelilletillegget er inkludert i produksjonstilskuddet
- 3) Her: 8 000 kroner per driftsenhet i Polmak/Varanger, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark reinbeiteområder. 20 000 kroner i Karasjok, Vest-Finnmark, Troms og Nordland reinbeiteområder.
- 4) V/NILF sitt forslag: som i dag, men med halvt kalveslaktetilskudd i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag/Hedmark og for tamreinlagene.

Litteratur

- Agrifood Research Finland, Economic Research (2002). «*Finish Agriculture and Rural Industries 2002*», Helsinki, Finland.
- Andersen, F.G. (2000). «*Jordbruksfradraget*». NILFs kurs for regnskapsførere. Stjørdal/Gol, November 2000.
- Arctic Council (2002). «*Sustainable Reindeer Husbandry*». Senter for samiske studier, Universitetet i Tromsø.
- Bull, K.S, N. Oskal og M.N. Sara (2001). «*Reindriften i Finnmark. Rettshistorie 1852–1960*». Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Budsjettnemnda for Jordbruket (2002). Jordbrukets totalregnskap 1959–2002, storfepriser. URL: http://www.nilf.no/Totalkalkylen/Bm/2002/BMgrupper/BM_R_Gruppeoversikt.shtml, hentet 04.11.02.
- Finansdepartementet (2002). «*St.prp. nr. 1 (2002–2003). Skatte-, avgifts- og tollvedtak*». Tilråding fra Finansdepartementet av 20. september 2002, godkjent i statsråd samme dag. Finansdepartementet, Oslo.
- Fylkesmannen i Finnmark (2000). «*Forvaltningsplan for bjørn, jerv, gaupe, ulv og kongeørn i Finnmark*». Rapport nr. 2 – 2000.
- Gaski, M. og S. Eikeland (2001). «*Næringskombinasjoner 1997–2000. Evaluering av driftstøtten i samiske områder*». NIBR Prosjektrapport 2001:14. Norsk institutt for by- og regionforskning, Alta.
- Høyre (2002). «*Politisk grunnlag for en Samarbeidsregjering utgått av Høyre, Kristelig folkeparti og Venstre. Framforhandlet på Sem Gjestegård, Asker, 2. til 8. oktober 2001*». URL: <http://www.hoyre.no/2001/program/regjering/plattform.doc>, hentet: 10.09.02.
- Jordbruksdepartementet (2002). «*SOU 2002:77, Sametingets roll i det svenska samhället. Betänkande från Sametingsutredningen*». Jordbruksdepartementet, Stockholm, Sverige.
- Jordbruksdepartementet (2001). «*SOU 2001:101, En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan med andre markanvändere*». Innstilling fra Rennäringspolitiska kommitén. Jordbruksdepartementet, Stockholm, Sverige.
- Jordbruksdepartementet (1999). «*SOU 1999:25, Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige – Frågan om Sveriges anslutning till ILO:s konvention nr. 169 Betänkande av utredningen om ILO-konvention nr 169*». Jordbruksdepartementet, Stockholm, Sverige.
- Jord- og skogbruksministeriet (1989). «*Renskötsellag*». Helsingfors, Finland.
- Kalstad, J.K.H. (1999). «*Reindriftpolitikk og samiske kultur – en uløselig konflikt? En studie av reindrifstilpasninger og moderne reindriftpolitikk*». Nordisk samisk institutt, Kautokeino.
- Kautokeino flyttsamelag (2002). «*Krav til reindriftsavtalen 2002/03 fra Kautokeino flyttsamelag*». Kautokeino flyttsamelag, Kautokeino.

- Kommunal- og regionaldepartementet (2002). «*St.meld. nr. 33 (2001–2002) Tilleggs- melding til St.meld. nr. 55 (2000–2001) Om samepolitikken*». Kommunal- og regionaldepartementet, Oslo.
- Kosmo, A.J. (1991). «*Reindrift med fremtid – Næringspolitikk og strategi*». Reindrifts- administrasjonen og Samisk Utdanningsråd, Snåsa.
- Landbruksdepartementet (2002a). «*St.prp. nr 58 (2001–2002). Om reindriftsavtalen 2002–2003, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2002*». Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2002b). Reindriftsavtalen 2002/2003. Referat fra Forskriftsmøte 17. og 18. juni 2002. Landbrukdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (2001). «*NOU 2001:35 Forslag til endringer i reindriftsloven*». Innstilling fra Reindriftslovutvalget. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1997). «*Kortversjon budsjett 1998. Reindrift. Økologisk bærekraftig og økonomisk forsvarlig reindrift for å ivareta samisk kultur*». URL: <http://odin.dep.no/ld/html/budsjett98/html/reindrift.html>, hentet: 24.10.02.
- Landbruksdepartementet (1992). «*St.meld. nr. 28, (1991–1992). En bærekraftig reindrift*», Landbruksdepartementet, Oslo.
- Landbruksdepartementet (1978). Lov om reindrift, Landbruksdepartementet, Oslo.
- Miljødepartementet (1999). «*SOU 1999:146, Sammanhållen rovdjurspolitikk*», Miljø- departementet, Stockholm, Sverige.
- Miljødepartementet (2001). Forskrift om erstatning for tap og følgekostnader når tamrein blir drept eller skadet av rovvilt, Miljødepartementet, Oslo.
- NRL (2002a). «*NRL's krav for reindriftsavtalen 2002/2003*». Norske reindriftsamers landsforbund. Oslo, 4. desember 2001.
- NRL (2002b). «*Tilleggskrav til reindriftsforhandlingene*». Brev fra Norske Reindrifts- samers Landsforbund til Statens forhandlingsutvalg datert 16. desember 2001. Tromsø.
- Reinbeitelagsforeningen (2002). «*Information about reindeer husbandry 2002*». Rovaniemi, Finland.
- Reindriftsavtalen (2002). «*Reindriftsavtalen 1. juli 2002 – 30. juni 2003. Sluttprotokoll fra reindriftsforhandlingene 2002*».
- Reindriftsforvaltningen (2002a). «*Ressursregnskap for reindriftnæringen – For reindriftsåret 1. april 2000–31. mars 2001*». Reindriftsforvaltningen, Alta.
- Reindriftsforvaltningen (2002b). Data oversendt fra Reindriftsforvaltningen, næringsoppgevarete.
- Reindriftsforvaltningen (2002c). Reindriften i Norge. URL: <http://www.reindrift.no>, hentet 12.10.02.
- Reinert, E.S. (2002). «*Reinkjøtt: Natur, Politikk, Makt og Marked. Rapport skrevet for verdiskapningsprogrammet for Rein*», SND – Troms.
- Sametinget (2002). Sak 33/02 Melding om næringskombinasjoner. URL: <http://samediggi.no>, hentet: 24.10.02.
- Skattedirektoratet (2002). Skattesatser for 2002. URL:: http://www.skatteetaten.no/naeringsliv/satser_mv/satser_2002/#1340182, hentet 22.10.02.
- SLF (2002). Auksjon av tollkvoter, URL: <http://www.slf.dep.no>, hentet 10.10.02

- SSB (2002a). Utenrikshandelsstatistikk 2001, data oversendt fra SSB.
- SSB (2002b). Statistisk årbok 2002. Oslo.
- SSB (1970). Statistisk årbok 1970. Oslo.
- Stortinget (1992). «*Innst. S. nr. 167 (1991–92), Innstilling fra næringskomiteen om en bærekraftig reindrift under Landbruksdepartementet*», Stortinget, Oslo.
- Svenska Samernas Riksförbund, Jordbruksverket, Sveriges Lantbruks Universitet og Statistiska centralbyrån (1999). «*Svenske rennärning*»: Stockholm, Sverige.
- Sørland, R. (1978). «*Reindriftnæringens økonomi*». Norges landbruksøkonomiske institutt (NLI), Oslo.
- Søyland, V. (2002). «*Reindrift – omlegging av tilskudd til driftsenheter og tamreinlag*». Notat Nr. 2002–22. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo.
- Ulvevadet (2002). «*Penger teller, kultur avgjør – Analyse av Statens virkemiddelbruk for å oppnå en bærekraftig reindriftnæring i Vest-Finnmark, og reindriftsamenes reaksjoner på denne politikken*». Centre for Development and the Environment. Dissertation and Theses No. 10/2000. Universitetet i Oslo.
- Økonomisk utvalg (2001). «*Totalregnskap for reindriftnæringen – Regnskap 2000, Budsjett 2001*». Økonomisk utvalg, Alta/Oslo. (Alle totalregnskap for reindriftnæringen i perioden 1980–2001 er benyttet).

Personlige meddelelser

- Andersen, F. (2002). Seniorrådgiver, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning. Oslo, september 2000.
- Bongo, M.P. (2002). Reindriftsutøver. Deltaker på seminar i Alta 6. september 2002.
- Christiansen, H.R (2002). Reindriftsforvaltningen. Oslo 23. oktober 2002.
- Eira, A.J. (2002). Innledning på seminar om tilskudd i reindriften. 6. september 2002 i Alta. Leder i Norske reindriftssamers landsforbund. Tromsø.
- Helland, G. (2002). Representant for tamreinlagene. Alta 6. september 2002.
- Hætta, E.I. (2002a). Reindriftssjef, Reindriftsforvaltningen. Alta 6. september 2002.
- Hætta, K.O. (2002b). Klemet O. Hætta Råd og Vink. Kautokeino, 18. september 2002.
- Hætta, J.I. (2002c). Assisterende reindriftssjef, Reindriftsadministrasjonen. Alta 4. oktober 2002.
- Jørgensen, L. (2002). Førstekonsulent, Statens Landbruksforvaltning. 14.oktober 2002.
- Krogell, C. (2002). Avdelingssjef for Fiske- og viltavdelingen, Jord- og skogbruksministeriet, Finland, 9. september 2002.
- Niemi, S. (2002). Rådgiver i Fiske- og viltavdelingen, Jord- og skogbruksministeriet. Finland, 9. september 2002.
- Syrstadeng, J.G. (2002). Skattedirektoratet, 18. september 2002.
- Turi, T.F. (2002). Freda, aut. regnskapsfører, Maze, Finnmark. 18. september 2002.